

IESIREA DIN CERCUL VICIOS

AGENTIA DE DEZVOLTARE COMUNITARA "IMPREUNA"

ADRESA: Str.Mihai Eminescu Nr.160, Sector 2, Bucuresti

TEL./FAX: (021) 210.05.39

E-MAIL: impreuna@dnt.ro

WEB: www.impreuna.home.ro

CUVÂNT ÎNAINTE

Suntem cu toții conștienți de aspectele negative ale istoriei romilor și a experienței lor cotidiene. De-a lungul întregii lor istorii, aceștia au suferit în urma respingerii și a persecuțiilor. Ca rezultat al secolelor de desconsiderare și excludere, astăzi, numeroase comunități de romi se confruntă încă cu probleme serioase în toate domeniile, fiind adesea împinși către periferia societății. Universal acceptate, drepturile omului sunt încălcate când este vorba despre romi, aceștia neavând acces liber la toate serviciile publice și fiind adesea victimele discriminării. Aceste probleme devin evidente la nivel local, fie că este vorba de un cartier, de un sat sau de un oraș. Din păcate, recurența acestor situații în multe țări face ca problema să devină una de nivel european.

Cunoaștem mai puține lucruri despre faptul că există, de asemenea, numeroase angajamente și inițiative concrete, în context european, care urmăresc să îi includă pe romi, în calitate de membri cu drepturi depline ai comunității, respectându-li-se, în același timp, propria identitate. Este important să se facă eforturi în direcția îmbunătățirii condițiilor de trai, mai ales la nivelul comunității, acolo unde românii se confruntă direct cu dificultățile vieții de zi cu zi. Această carte oferă exemple de asemenea angajamente și inițiative. Ea demonstrează că tendințele îngrijorătoare în ceea ce privește modul în care sunt tratați românii pot fi schimbate. De asemenea, exemplele arată și *cum* se poate realiza acest lucru. Chiar dacă aceste exemple au dinamica lor specifică, pot fi observate aspecte comune importante. Toate sunt proiecte realizate *cu* și *pentru* romi, care au câștigat implicarea și încrederea romilor înșiși. Toate au început cu crearea unor structuri de dialog, pentru o comunicare directă și deschisă între reprezentanții romilor și autoritățile locale. În toate cazurile, abordarea comunității a fost una comprehensivă, incluzându-se domenii ca: educație, locuințe, locuri de muncă, siguranța publică, sănătate, cultură și timp liber, fapt care a dus la rezultate concrete și vizibile în toate aceste domenii vitale. Pe scurt, această carte arată că, pentru dezvoltarea cu succes a comunităților de romi, ca parte integrantă a unei societăți democratice, cooperarea dintre organizațiile romilor și autoritățile locale este indispensabilă.

Putem observa că guvernele tuturor țărilor din Europa Centrală și de Est depun intense eforturi pentru a răspunde în mod adecvat situației și problemelor deosebite ale romilor. În același timp, sperăm ca exemplele de practici pozitive din această carte să susțină și să stimuleze eforturile guvernelor în promovarea acțiunilor locale, atât în beneficiul romilor, cât și neromilor. Ținând cont de aceste experiențe, sperăm ca guvernele țărilor în care trăiesc romi să găsească modalități de îndeplinire a rolului lor de promotoare și apărătoare a politicilor care susțin drepturile omului, respectul și protecția minorităților. În acest mod, atât romii, cât și neromii pot contribui la o reală dezvoltare comunitară și, în cele din urmă, la crearea unei Europe mai umane și mai democratice

Max van der Stoep
Înaltul Comisar OSCE
Activităților
*pentru Minoritățile Naționale
pentru Romi*

John Murray
Coordonatorul
Consiliului Europei

CUPRINS

INTRODUCERE

PROIECTUL DE CONSTRUCȚIE COMUNITARĂ BRNO, REPUBLICA CEHA

Ideea de a lucra pentru a achita datoriile
Proiectul de construcție comunitară
Rolul jucat de SPOLU
Întâlniri cu locatarii
Rolul experților locali:
Creșterea dependenței, a patronajului și a corupției
Probleme apărute pe parcursul desfășurării proiectului
O abordare mai sistematică
Concluzii

PROIECTUL DE DEZVOLTARE A COMUNITĂȚII ROMILOR DIN ŽEHRA, ESTUL SLOVACIEI

Cooperarea cu partenerii locali
Activitățile desfășurate de SPOLU în Žehra,
în perioada noiembrie 1998 – octombrie 1999

Rezultate concrete ale cooperării
Aspecte privind metodica acțiunilor
Principalele probleme cu care ne-am confruntat
de-a lungul activității noastre
Concluzii

PROIECTUL DIN COMISIA ROMILOR, SEMILY, REPUBLICA CEHĂ

Coordonarea proiectului. Comisia Romilor
De la diagnostic, la acțiune
Ce putem învăța din aceste experiențe?

PROIECTUL DE DEZVOLTARE COMUNITARĂ ÎN NUȘFALĂU, ROMÂNIA

Introducere
Istoria implementării de proiecte în localitatea Nușfalău, județul Sălaj
Metodologia proiectului
Rezultatele aplicării proiectului
Programul de construcție a locuințelor sociale 1999

PROIECTUL DE COOPERARE PENTRU PROTECȚIA MEDIULUI ÎNCONJURĂTOR ȘI OPORTUNITĂȚI DE ANGAJARE, KERECSEND, UNGARIA

PROIECTUL PENTRU SCHIMBAREA COMUNITĂȚILOR DIN BULGARIA: BIROURILE DE ÎNTRAJUTORARE PENTRU ROMI

Problema
Alternativa
Acces la serviciile sociale
Accesul la activitățile generatoare de venit
Promovarea eficientă a schimbării de strategie
Față în față cu viitorul: în loc de concluzii

LECȚII DESPRINSE DIN EXPERIENȚĂ

Participarea activă a comunității
Dezvoltarea capacității și abilităților romilor
O poziție fermă în cadrul societății
Abordare comprehensivă
Resurse financiare și de altă natură
Recomandări

PLAN DE ACȚIUNE PENTRU DEZVOLTARE LOCALĂ ÎN COMUNITĂȚILE DE ROMI

Introducere
Romii: cadru general

Imperativul acțiunii locale
Rolul Guvernului
Acțiune locală în unele domenii vitale: câteva exemple
Un plan de acțiune

INTRODUCERE

Comunitățile de romi se confruntă cu probleme similare - și dificile - peste tot în Europa Centrală și de Est. Adesea, aceste probleme sînt interdependente și nu țin doar de absența locurilor de muncă, de lipsa accesului la educație sau de nivelul de trai scăzut. În toate țările în care trăiesc romii, problemele cu care se confruntă aceștia au creat un cerc vicios al sărăciei, dependenței și excluderii sociale.

Din anumite puncte de vedere, acest cerc vicios a existat dintotdeauna. Dar, în sistemul economic al planificărilor centraliste, excluderea socială și inegalitățile existente au fost acoperite sau arătate într-un mod voalat. Însăși natura egalitaristă a regimului comunist nu le-a permis romilor să se ridice la suprafață și să se implice în viața politică și socială. Însă, o dată cu prăbușirea vechiului regim, numărul celor care trăiesc în sărăcie a crescut dramatic, ducând la segmentarea și stratificarea societății.

Această tendință a afectat toate popoarele din Europa Centrală și de Est, dar, mai ales, pe romii excluși de-a lungul întregii lor existențe. Astăzi, excluderea socială reprezintă o amenințare la adresa întregului proces de tranziție spre democrație și economia de piață. Din acest motiv, distrugerea cercului vicios reprezintă nu doar o provocare majoră pentru tranziție, ci elementul-cheie al succesului ei.

Totuși, încă nu se cunoaște clar modalitatea de ieșire din acest cerc vicios. Este mai ușor, în schimb, să ne concentrăm asupra a ceea ce nu trebuie făcut, ca de exemplu, a nu crea o mai mare dependență a populației rome. Dimpotrivă, ar trebui să li se acorde noi oportunități de a se pune în valoare. Aceste politici ar trebui să nu le accentueze izolarea față de majoritate sau să le reducă oportunitățile în domeniul educației și în obținerea unui loc de muncă. Astfel, marea întrebare care se pune este cum trebuie transpuse aceste deziderate-cadru în acțiuni concrete.

Această carte nu răspunde, însă, la toate întrebările. Ea nu se constituie într-o analiză teoretică a conflictelor etnice sau a problemelor minorităților. Indică, însă, direcția în care ar trebui găsite răspunsurile. Cartea expune experiența practică dobândită, pas cu pas, de un număr de organizații din diferite țări. Aceste realizări locale reprezintă temelia unui viitor sistem, permisiv în ceea ce privește relațiile sociale.

Problemele specifice cu care se confruntă diversele organizații, necesită abordări specifice. Totuși, există elemente comune în cazul tuturor acestor probleme. Toate cazurile evidențiază faptul că **abordarea comprehensivă a problemelor** este de o importanță vitală. Problemele ar trebui tratate într-un cadru mai cuprinzător, ținându-se cont de faptul că fiecare pas afectează toate elementele cadrului. Toate cazurile demonstrează **necesitatea cooperării strânse cu populația majoritară și cu instituțiile locale**. Nici un program nu poate avea succes la nivel național, dacă lipsește cooperarea

la nivel local sau dacă comunitățile locale percep acest proces ca pe un joc cu șansele pierdute din start. O altă importantă pre-condiție a succesului este conștientizarea membrilor populației majoritare de faptul că rezolvarea problemei romilor este și în interesul lor.

Toate cazurile demonstrează, de asemenea, că, **pentru comunitățile de romi, auto-organizarea este primul pas spre succes**. Soluțiile nu pot fi impuse sau introduse “de sus”. Romii ar trebui să nu fie doar beneficiari sau “grup-țintă”. Ei trebuie să devină participanți activi în cadrul complexului proces de dezvoltare. Auto-organizarea este unica modalitate viabilă a romilor de a se reprezenta, de a-și negocia și susține cauza.

În concluzie, toate cazurile arată că **acțiunile de succes încep cu proiecte mici și fezabile**, aplicate pe probleme concrete, având capacitatea de a motiva și implica comunitatea. Acești pași conferă romilor încredere în forțele proprii și îi ajută să-și dezvolte potențialul. Îi încurajează să devină activi și să se implice în realizarea unui impact pozitiv asupra percepției populației majoritare.

Acesta este conținutul cărții. Ea prezintă câteva lecții importante, acumulate din experiență, și care pot fi acum dezvoltate. Pe baza acestor experiențe, poate fi (și a fost) elaborat un plan de acțiune comprehensiv, următorul pas (și, de fapt, cel mai dificil) fiind implementarea sa.

Dr. Andrey Ivanov, redactor

PROIECTUL DE CONSTRUCȚIE COMUNITARĂ BRNO, REPUBLICA CEHĂ

Proiectul se desfășoară în Brno, în Cehia. Brno este al doilea oraș ca mărime din Cehia, având aproximativ 400.000 de locuitori, dintre care cca 12.000 sunt romi, ceea ce reprezintă 3% din populație. Majoritatea romilor trăiesc în două sectoare ale orașului. Locuințele din aceste sectoare, apartamente mici în blocuri de diferite mărimi, plasate în jurul unor curți interioare, sunt mai vechi de 100 de ani și nu au fost renovate de multă vreme. Majoritatea romilor trăiesc în asemenea locuințe. Proiectul are în vedere două din aceste clădiri, una pe Strada Bratislavská, iar cealaltă pe Strada Cejl. La etajele întâi, doi și trei trăiesc aproximativ 60 de familii, din care cea mai mare parte sunt rome.

Centrul comunitar al romilor “Drom” are sediul în Strada Bratislavská, într-unul din blocurile menționate anterior. Parterul blocului, inclusiv spațiile adiacente curții interioare, fusese nelocuit de ani de zile, unele din aceste spații fiind folosite, doar din când în când, de familii care nu aveau unde să locuiască. La sfârșitul lui 1998, autoritățile locale au hotărât să restaureze parterul, spre a fi folosit pentru activitățile centrului. În primăvara lui 1999, partea din față a fost terminată și a putut fi utilizată de centru. Partea rămasă de construit a fost terminată în 1999.

Acesta a fost momentul în care Spolu-Cehia a început să se implice. Personalul responsabil de activități comunitare de la Spolu a stabilit cu directorul centrului Drom să organizeze o întâlnire cu locatarii din casă. Obiectivele acestei întâlniri au fost următoarele:

- Informarea locatarilor cu privire la extinderea activităților centrului Drom și la planurile de renovare a clădirii respective,
- Găsirea unor modalități de implicare a locatarilor în activitățile centrului.

Organizația locală: Centrul romilor Drom

Centrul comunitar și-a început activitatea în 1990, având drept grup-țintă copiii și tinerii romi. După câțiva ani, activitățile centrului s-au extins, incluzându-i și pe adulți. Astăzi, centrul oferă activități pentru petrecerea timpului liber, în domeniul educație, ofera consultanță și sprijin copiilor, tinerilor și adulților romi. În plus, centrul cooperează intens cu autoritățile locale, cu poliția, cu instituții de asistență socială etc., pentru a îmbunătăți situația romilor din Brno. Există, de câțiva ani, o cooperare între centrul Drom și cei care au înființat filiala din Cehia a Spolu. În primăvara lui 1999, Drom a devenit una din organizațiile care plănuiau să coopereze în cadrul unei Rețele pentru Dezvoltare Comunitară Locală, inițiată de Spolu – Cehia.

La întâlnire au participat multe persoane. Un fapt interesant a fost acela că majoritatea participanților erau femei. Reacțiile față de plan au fost pozitive. Oamenii prezenți au avut multe idei în legătură cu tipurile de activități pe care le-ar putea derula centrul și cu modul în care ei înșiși s-ar putea implica în aceste activități. O problemă destul de importantă a apărut, totuși. Majoritatea familiilor care locuiau în clădire nu aveau contracte de închiriere valide. Majoritatea erau în urmă cu plata chiriei, electricității sau gazelor. Oamenii se temeau că, îndată ce autoritățile locale vor decide să reconstruiască blocul, vor fi evacuați din apartamente și va rămâne un centru al romilor fără romi.

Ideea de lucru pentru a achita datoriile

În cadrul discuțiilor cu directorul centrului Drom, un membru al Spolu a avansat ideea ca locatarii să lucreze la centru, în loc de a-și plăti datoriile în bani. Principalele motive pentru luarea în considerare a unei asemenea soluții au fost: pe de o parte, mărimea datoriilor și imposibilitatea ca acestea să fie achitate din veniturile modeste ale majorității familiilor și, pe de altă parte, posibilitatea de a-i implica pe locatari în îmbunătățirea propriului nivel de trai.

Ideea, odată prezentată, a fost necesară implicarea autorităților locale. Era nevoie de aprobarea lor, în primul rând, deoarece blocul în care se află centrul Drom și apartamentele romilor este proprietatea autorităților locale.

Până atunci, mai existaseră contracte de muncă încheiate între directorul Centrului Drom și vice-primarul sectorului unu, în care se afla clădirea. Acesta a fost unul din motivele pentru care autoritățile locale s-au arătat dispuse să înceapă negocierile privind achitarea

datoriilor. Un alt motiv a fost faptul că vice-primarul a realizat că e și în interesul lui să aibă o situație clară a locatarilor, să fie rezolvată problema datoriilor, iar clădirea să fie administrată așa cum trebuie. Astfel, s-a ajuns la următoarea înțelegere:

- Locatarii vor avea posibilitatea să lucreze pentru autoritățile locale. În principal, munca va consta în curățarea spațiilor nefolosite (apartamente goale, în paragină, pivnițe etc.) din clădirea în care locuiesc, și, dacă nu e suficient, vor face același lucru și în alte clădiri asemănătoare aflate în proprietatea autorităților locale.
- Locatarii vor primi, fiecare, o anumită sumă de bani pe oră, care le va fi scăzută din datorii.
- Cei care și-au acoperit plata datoriilor pot să încheie un nou contract pentru apartament, cu termen de valabilitate de un an.
- Dacă au plătit cu regularitate chiria, de la lansarea proiectului, contractul le va fi prelungit.

Proiectul de construcție comunitară

În timpul lucrului la reconstrucția parterului clădirii, a devenit evident faptul că trebuia renovată întreaga clădire, de vreme ce era într-o stare atât de proastă. Rezultatul a fost elaborarea unui plan mult mai comprehensiv, care a fost denumit “Proiectul de construcție comunitară”. Principalele aspecte ale proiectului au fost:

- Crearea posibilității ca romii să rămână în centrul orașului; un aspect cu totul remarcabil al proiectului, întrucât numeroase municipalități nu vor să aibă romi în centrul orașului, unde totul e mai scump. În același timp, aceasta ar putea crea probleme în viitor, când se va accentua lipsa de terenuri de construit în centru sau în apropiere. Valoarea pe piață a terenului pe care se află clădirea ar putea crește cu mult, ceea ce înseamnă că va deveni mai greu ca aceste zone să rămână rezervate pentru locuințele familiilor cu venituri reduse.
- Planul de achitare a datoriilor, descris anterior.
- Renovarea blocului fără ca familiile să se mute. Principalul scop al acestei abordări l-a reprezentat posibilitatea ca oamenii să participe la lucrările de curățare și reconstrucție, dar și creșterea atașamentului locatarilor față de locul în care trăiesc.
- Sprijinirea familiilor astfel încât să poată continua să trăiască în clădire. Practic, asta însemna ca oamenii să fie motivați să-și plătească regulat chiria și să solicite ajutor, în cazul în care apar probleme financiare. Ambele aspecte sunt importante: numeroase familii trăiseră fără contracte, fără a plăti chirie, și fără a fi evacuate din apartamente, așa că se dezobișnuiseră de strictetea autorităților locale. La prima vedere, asta poate părea ciudat (“ar trebui să fie normal să-ți plătești chiria cu regularitate”), însă, dat fiind că multe familii au trăit ilegal ani de zile în apartamente, fără să plătească vreo chirie, este de înțeles că oamenii trebuiau să se obișnuiască cu noua situație. Legată de această nouă situație este rezolvarea problemelor financiare de îndată ce acestea apar (de exemplu, întârzierile privind plata ajutorului social), în locul obiceiului de a aștepta până când “poate că o să se rezolve situația”. Venitul mediu este atât de mic, încât, dacă se creează noi datorii, va fi dificil să fie achitate.
- Căutarea de soluții pentru ca, în cooperare cu Drom, Spolu, autoritățile locale, Oficiul

Forțelor de Muncă și alții, situația locatarilor să fie îmbunătățită în ceea ce privește diverse aspecte ale vieții (locuințe, locuri de muncă, relații în comunitate etc.). Aceasta este esența așa-numitei *abordări comprehensive*.

La început, autoritățile locale au fost precaute în legătură cu clădirea din Strada Bratislavská. Totuși, după un timp, au hotărât să implice în proiect o a doua clădire, situată în apropiere, în Strada Cejl, asemănătoare celei din Strada Bratislavská, doar puțin mai mică.

Finanțarea acestui proiect a fost asigurată din diferite surse: orașul Brno, Guvernul Cehiei, un împrumut de la Banca de Dezvoltare, în cooperare cu Consiliul Europei. Astfel, proiectul a devenit nu doar mai comprehensiv, ci și mai complex, din punctul de vedere al organizării și cooperării.

Rolul jucat de SPOLU

Partea menționată mai sus se referă direct la cooperarea dintre diversele organizații și instituții care au avut un rol în cadrul proiectului. Spolu îndeplinește două funcții. Prima este de a asigura organizarea la nivel de experți în cadrul proiectului. A doua funcție are în vedere lucrul în comunitate. Adesea, cele două roluri se suprapun, ceea ce duce la consolidarea lor, dar și la apariția unor conflicte.

Rolul 1: Spolu–Cehia ca organizator al muncii experților. În acest rol, Spolu –Cehia participă la proiect în calitate de partener al organizațiilor sau instituțiilor cum sunt Drom, autoritățile locale, agențiile imobiliare etc. În cadrul acestui gen de cooperare, sarcinile asumate de Spolu–Cehia sunt următoarele:

- Includerea opiniilor locatarilor în cadrul întâlnirilor la care aceștia, din varii motive, nu au putut participa (reprezentare și susținere).
- Folosirea experienței proprii, dobândite din legăturile directe cu oamenii, pentru a influența deciziile.
- Valorificarea experienței acumulate în domeniul lucrului în comunitate.
- Documentarea sistematică (a unor părți) a proiectului.
- Stimularea unei abordări sistematice.

Rolul 2: Spolu–Cehia este o organizație responsabilă pentru efectuarea și dezvoltarea lucrului în comunitate. În această calitate, Spolu – Cehia are două obiective, care adesea se suprapun, fiind, deci, important să menționăm diferențele.

Primul obiectiv se leagă direct de proiectul de locuințe. Un aspect important al responsabilităților Spolu–Cehia este de a lua parte activă la asigurarea implicării locatarilor pe parcursul proiectului și de a evita ca ei să devină doar clienți ai diverselor instituții. Spolu a încercat să realizeze acestea, asigurând implicarea directă a oamenilor în activitățile proiectului și găsind modalități prin care locatarii să discute direct cu reprezentanții autorităților locale. O modalitate de atingere a acestor obiective este

organizarea de ședințe ale locatarilor și sprijinirea oamenilor în încercarea de a-și constitui un comitet de locatari (amănunte despre aceasta mai târziu). Realizarea adecvată a documentelor proiectului, în care să fie accentuat procesul de dezvoltare al comunității înseși (opinii, reacții, schimbări, idei etc.), este un alt important obiectiv al Spolu–Cehia.

A doua parte a activităților Spolu – Cehia îl constituie lucrul cu comunitățile aflate în cele două clădiri în care se desfășoară proiectul. Lucrătorii de la Spolu îi implică pe locatari oriunde este posibil. De la demararea proiectului, și de când au început să se rezolve anumite probleme legale privitoare la spațiul locativ, au apărut alte probleme:

- Cetățenia: întrucât fosta Cehoslovacie s-a separat în două republici independente, mulți romi care trăiesc în actuala Republică Cehă, fie nu au cetățenie cehă, fie sunt implicați în proceduri complicate de obținere a acestei cetățenii.
- Datoriile la chirie, precum și numeroase alte datorii către tot felul de instituții sau companii (electricitate, gaze, credite pentru cumpărarea de bunuri de consum scumpe etc.).
- Droguri (mai ales inhalarea de solvenți - aurolac)
- Venituri foarte reduse: Cum să se descurce, când banii sunt atât de puțini, iar cheltuielile cresc continuu?
- Asumarea responsabilității pentru ordinea în clădire.

Întâlniri cu locatarii

Chiar dacă ședințele cu locatarii au avut loc sporadic, neregulat, sunt văzute de aceștia ca fiind ceva deosebit. Problema este că părea dificil să se obțină rezultate concrete în cursul acestor ședințe. Locatarii au venit cu multe propuneri interesante (de exemplu, înființarea unei spălătorii de haine în clădire, atât pentru ei, cât și pentru alți posibili clienți). Aceste idei au fost reținute, însă, pentru moment, nu există posibilitatea ca ele să fie puse în practică în cooperare strânsă cu locatarii înșiși. Parțial, datorită faptului că există obstacole practice: de exemplu, nu mai există spațiu pentru o spălătorie în clădirea din Strada Bratislavská, pe când în cea din Strada Cejl reconstrucția nici nu a început măcar.

Unul din motivele pentru care nu se ajunge la rezultate concrete ar putea fi și faptul că oamenii nu sunt deloc obișnuiți cu acest gen de întruniri. Un alt motiv este că anumite persoane, care, din diverse rațiuni, se opun proiectului, se folosesc de aceste ședințe pentru a vorbi, la modul general, împotriva proiectului, a persoanelor și organizațiilor implicate, fără a face sugestii sau observații concrete. Adesea, această situație influențează negativ întâlnirile și reduce spațiul de participare al altora. Problema opoziției va fi discutată, pe larg, mai târziu în acest capitol.

Alte întâlniri sunt cele cu Comitetele de locatari. Există mari diferențe între comitetele clădirilor din străzile Bratislavská și Cejl. Fiecare clădire are comitetul ei, “ales” în cursul uneia dintre întâlnirile cu locatarii. Comitetul din Strada Bratislavská este compus din persoane care doresc să realizeze ceva. Acum, principala sarcină este să se găsească o modalitate sistematică de lucru, iar oamenii să fie ajutați să lucreze ca un colectiv care

dorește să reprezinte comunitatea. Un fapt important și pozitiv este dorința oamenilor de a rezolva lucrurile, cu excepția uneia sau a două persoane. Totuși, până acum, nu s-a ajuns la măsuri concrete, în parte și fiindcă oamenii nu sunt obișnuiți să preia inițiativa, independent.

Comitetul locatarilor clădirii din Strada Cejl a fost de la început dominat de un bărbat care a încercat permanent să influențeze negativ proiectul, opunându-se muncii sistematice, manifestând preferințe față de propria familie, față de cei care făceau ce dorea el și față de cei care îi dădeau suficienți bani. După un anumit număr de ședințe, se pare că numai el a mai venit la întâlnire, cerându-și scuze în numele celorlalți (chiar și al celor care, cu puțin timp înainte de ședință, le spusese agenților Spolu că vor participa). Acesta a fost un motiv pentru dizolvarea comitetului și pentru a căuta modalitatea de alegere a unui comitet care să îi reprezinte mai bine pe locatarii din Strada Cejl. În discuțiile individuale cu locatarii, a fost evident că nu aveau nici un fel de încredere în Comitetul “lor”.

Spolu – Cehia pănuiește să înceapă trainingul pentru aceste comitete imediat ce se consolidează. Va fi important, fiindcă există șansa ca acestor Comitete să li se încredințeze, treptat, responsabilități mai formale în administrarea caselor.

Rolul experților locali: creșterea dependenței, a patronajului și a corupției

Dintre locatari, anumite persoane sunt mai active decât altele, ceea ce în sine este logic și perfect normal. Un exemplu este femeia de serviciu a blocului din Strada Bratislavská; această doamnă, de etnie romă, este de mare ajutor în numeroase aspecte practice. Cunoaște oamenii și se bucură de mare respect și autoritate. Îi ajută pe mulți în a-și rezolva probleme complicate, și face multe pentru ceilalți. Problema este că ea lucrează adesea pe cont propriu, fără a se consulta cu alți participanți la proiect, și rezolvă lucrurile altfel decât cum se stabilise în ședințe. O altă problemă este dependența evidentă a oamenilor față de ea și lipsa lor de inițiativă, “fiindcă o să se ocupe femeia de serviciu”, sau “o să-i cerem femeii de serviciu s-o facă”. Acest fapt îi menține pe majoritatea locatarilor într-o stare de dependență, ceea ce, pe termen lung, ar putea constitui un dezavantaj pentru ei.

Procesul de “creștere a dependenței” este unul important de urmărit în lucrul în comunitate. Este un proces care poate fi văzut ca un capăt al unei corzi care se întinde de la “patronaj” până la “corupție”.

Reacția locatarilor față de proiect

În general, oamenii au o atitudine pozitivă față de planul de îmbunătățire a clădirilor în care locuiesc. Există o “majoritate tăcută” a locatarilor care nu ies prea mult în prim-plan, însă, din discuții individuale, devine evident faptul că ei realizează că li s-a dat o mare șansă. Mai sînt cei care își exprimă aprecierea mai deschis, precum și cei care încă nu iau lucrurile în serios. Aceștia din urmă încă nu își plătesc regulat chiria (sau nu o plătesc deloc) și cred că nu vor fi evacuați niciodată din apartamente. Din păcate pentru ei, realitatea nu va corespunde așteptărilor lor.

Majoritatea familiilor au profitat cu entuziasm de ocazia de a-și achita datoriile prin muncă, realizând că acesta e unicul mod de a scăpa de datoriile numeroase și de a-și legaliza statutul de locatari. În a doua clădire, “plata” pentru muncă va fi mai mică. Un motiv este influența puternică a opiniei publice, care a considerat “remunerația” ca fiind extrem de mică, chiar și pentru oricare alt cetățean din Brno care ar presta o muncă necalificată obișnuită. Deși era de așteptat ca locatarii celei de-al doilea bloc să protesteze, nu a fost cazul. Desigur, au existat reacții negative, însă tendința generală a fost de a aprecia șansa de a-și rezolva problemele financiare și legale.

Probleme apărute pe parcursul desfășurării proiectului

Dezvoltarea comunității; cooperarea cu autoritățile locale. Un punct în care au apărut continuu complicații a fost sincronizarea procesului de dezvoltare din cadrul comunității cu activitatea autorităților locale. Vorbim de două aspecte:

- Procedurile anevoioase într-o comunitate dezavantajată, care trăiește în centrul vechi al orașului. Zona fiind neglijată de multă vreme, există o mare varietate de probleme care trebuie abordate. Apare următoarea dilemă: nu e posibil să rezolvi o problemă, fără a le aborda și pe celelalte. În același timp, este foarte complicat să încerci să rezolvi toate aspectele dintr-o dată. E necesar un proces de ani de zile, pentru a găsi soluții viabile de rezolvare a tuturor problemelor.
- Locatarii romi implicați în proiect sunt văzuți nu ca și clienți, ci ca participanți activi. Este vorba aici de o schimbare de percepție, atât din partea locatarilor, cât și din partea diverselor instituții care cooperează în cadrul proiectului. Ținând cont de experiența concretă, transformarea sentimentului de a fi neglijat într-o atitudine de cooperare, nu se poate face în mod instantaneu.

Cele două roluri ale Spolu–Cehia. Rolul de organizație-expert, în cooperare cu alți parteneri (municipalitatea, Drom etc.) impune angajamentul de a obține rezultate concrete. Din perspectiva rolului de activist comunitar, procesul este la fel de important ca și rezultatele vizate: se știe că, uneori, e bine ca oamenii să fie lăsați să greșescă și să învețe din experiență. Totuși, aceasta poate să ducă la un conflict privind angajamentul luat împreună cu alte organizații participante, de a respecta anumite termene și de a nu întârzia proiectul în ansamblu. Acest fapt este valabil mai ales atunci când s-au încheiat anumite acorduri, s-au semnat contracte - cu firme de construcții, de exemplu. Adesea, apare o dilemă între asumarea responsabilității de către Spolu–Cehia și asumarea responsabilității de către oameni, fapt ce ar putea duce la nerespectarea termenelor și/sau la riscul ca implicarea lor să fie complet neglijată.

O abordare mai sistematică

Din toamna lui 1999, lucrul la proiect a devenit mai sistematic. Încet, dar sigur, oamenii de pe diferite părți ale baricadei au început să realizeze că numai o muncă bine coordonată va da roade în gestionarea unui proiect atât de complex. Oamenii sînt mai des invitați, oficial, la ședințe, iar participanților li se trimit rapoarte cu privire la discuțiile avute în cadrul ședințelor. Un punct important îl constituie menținerea transparenței proceselor decizionale, dar și luarea deciziilor importante în cadrul ședințelor la care participă toate organizațiile implicate, nu în cadrul unei convorbiri telefonice între două persoane, fără nici un fel de raport. Astfel, se va ajunge la o creștere a importanței deciziilor luate și la o scădere a posibilității oamenilor de a ignora deciziile deja luate. Cu cât mai neclar este procesul de luare de decizii, cu atât mai avantajați sunt oamenii corupți. Din fericire, persoanele pragmatice implicate în proiect pot observa avantajele lucrului sistematic.

O problemă de care s-a lovit Spolu–Cehia este lipsa profesioniștilor. Acest fapt s-a putut observa în ambele componente ale activității Spolu: lucrul legat direct de proiect și lucrul în comunitate, fără legătură directă cu proiectul. De exemplu, când se lucrează cu oamenii din comunitate, este evident că, pentru anumite probleme, cum ar fi dependența de droguri, este necesar ajutorul experților. Instituțiile de stat specializate nu sunt gata încă să abordeze persoanele de etnie romă aflate în situații dezavantajate, iar formele alternative de ajutor social sunt încă marginale.

Abordarea generală a Spolu–Cehia în astfel de situații constă în încercarea de a obține ajutorul experților din toate instituțiile existente (care să formeze un fel de rețea), pentru a rezolva problemele care necesită intervenția specialiștilor sau a experților.

Opoziția față de proiect

La diferite niveluri, a existat și încă mai există o anumită opoziție față de proiect. Mai există persoane din rândul autorităților locale care nu sunt de acord cu abordările neconvenționale ale problemelor. De asemenea, opinia publică este foarte sceptică. Parțial, din cauza manierei selective în care mass-media prezintă informația, se creează o imagine a romilor ca bucurându-se de un tratament preferențial. Această situație, la rândul ei, influențează autoritățile locale, mai ales pe acele persoane a căror poziție depinde de alegeri sau de opinia publică în general.

Dar opoziția nu vine numai din partea majorității. Organizațiile politice române, dintre care unele de mult nu mai beneficiază de încrederea romilor din Brno, au făcut tot ce-au putut ca să “preia” proiectul, în scopul de a-și întări poziția în rândul romilor din Brno. Acest fapt ridică probleme, mai ales că încercarea lor de a crea, în rândul romilor, un curent de opoziție față de Drom, Spolu și autoritățile locale implicate în proiect consolidează poziția acelor persoane din cadrul autorităților locale care se opun întregului proiect: “Iată, facem atâtea pentru țiganii ăștia, și tot nu sunt mulțumiți - hai să anulăm tot, și n-au decât să se descurce singuri”. În cele din urmă s-ar putea ajunge la lipsa reamenajărilor, a soluțiilor pentru datorii și pentru problemele legale și evacuarea romilor din apartamente.

Concluzii

În general, “Proiectul comprehensiv de construcție comunitară” este unul interesant și promițător. Un aspect important este cooperarea diferitelor părți în cadrul unui proiect concret. Abordarea este una pragmatică. De exemplu, sînt foarte rare acuzațiile de rasism și discuțiile obișnuite legate de acest lucru.

O problemă a acestui proiect foarte concret este complexitatea lui deosebită. Acest fapt face mai dificilă pentru locatari implicarea în toate etapele și secțiunile proiectului, care ar fi fost foarte importante pentru ei. Mai apar probleme atunci când, așa cum se întâmplă în Brno, diferitele părți nu sunt obișnuite să coopereze sistematic în cadrul unui astfel de proiect complex. În plus, faptul că proiectul este parte a unei structuri complexe înseamnă că atenția acordată procesului va fi mult mai mică decât atenția acordată rezultatelor. “Învățarea din experiență” este adesea dificil de combinat cu obligația de a respecta anumite termene.

Ultima, dar nu și cea din urmă, corupția este o problemă care poate ruina un asemenea proiect. Cu cât mai complex este proiectul, cu atât mai opac este procesul decizional, și cu cât un proiect atinge interesele personale ale persoanelor sau organizațiilor participante, cu atât cresc șansele de apariție a corupției.

Totuși, în pofida acestor probleme, proiectul mai demonstrează ceva foarte important: lucrul în comunitate este o modalitate bună de a obține rezultate concrete, ceea ce demonstrează valoarea muncii depuse. Cooperarea în cadrul comunității între diverse persoane și instituții îi pune în contact pe oameni care, în mod normal, nu au ori abia dacă au vreo relație. Aceasta este și o bună modalitate de a include în proiect toate aspectele situației de la nivel local. Câteva persoane, care fuseseră relativ sceptice la ideea demarării proiectului, au devenit, între timp, susținătoare entuziaste ale acestuia.

Brno, mai 2000, Marta Misiková, Peter Mulder (Spolu–Cehia)

Principalele organizații și instituții implicate în proiectul

“Construcție Comunitară”

Orașul Brno – Sectorul central (ÚMČ Brno-střed)

Persoană de contact: Mr. Josef Pelikán

Dominikánská 2, 602 00 Brno, Republica Cehă

Tel.: +420 – 5 – 4217.23.01, e-mail: pelikan@stred.brno-city.cz

Centrul Rom Drom (Romské středisko Drom)

Persoană de contact: Mr. Miroslav Zima

Bratislavská 41, 602 00 Brno, Republica Cehă

Tel.: +420 – 5 – 4521.15.76; Fax: +420 – 5 – 57.43.46;

e-mail: drom.r.s@razdva.cz

Spolu –Cehia

Persoane de contact: Mrs. Marta Misiková / Mr. Peter Mulder

P.O. Box 651, 661 51 Brno – 2, Republica Cehă

Tel./Fax: +420 – 5 – 4524.61.66; e-mail: spolu.cz@razdva.

¹Prin *creșterea dependenței* se înțelege tendința oamenilor de a nu mai depinde de oficialități sau de experți, devenind, în schimb, dependenți de cineva din interiorul comunității, care îndeplinește rolul de purtător de cuvânt și persoană care rezolvă problemele comunității. Adesea, acești “descoperitori de soluții” nu sunt rău intenționați; “Știu eu cum să fac, nu te neliniști, o să aranjez pentru tine”. Adeseori, rezultatele sunt bune, fiindcă aceste persoane sunt experte în a aranja lucrurile. Dar, în același timp, ceilalți sunt împiedicați să învețe, să-și câștige propria experiență și să devină independenți.

²Patronajul este un sistem bine cunoscut și acceptat în numeroase comunități și culturi, mai ales în acelea în care autoritatea personală, adesea corelată cu legăturile de familie, joacă un rol important. Principala caracteristică a patronajului este “Am relații, așa că pot să aranjez pentru tine, dacă ai să mă sprijini la nevoie” (de exemplu, la alegeri, sau când e nevoie de o susținere publică). Deși, în multe culturi, acest comportament este acceptat ca normal și lipsit de obiecții morale, din perspectiva europeană asupra afacerilor publice și politice, este etichetat drept “corupție”. E nevoie de discuție în practica de zi cu zi, ce e acceptabil și ce nu. Rolul valorilor personale și culturale este important: adesea, “patronul” este văzut ca o persoană de vază, care face multe pentru comunitate, meritând, astfel, să fie recompensat în alegeri, de exemplu.

³Se poate vorbi de corupție atunci când oamenii ignoră compromisurile făcute în cooperare cu alții, pentru a acționa, în principal, în propriul lor interes, sau într-un mod care îi dezavantajează pe cei care depind de ei ori pe partenerii din cadrul unui anumit proiect. Lucruri ca fraudele în domeniul financiar, sustragerea de documente în interesul propriu etc. reprezintă corupție evidentă. Activitățile la limita dintre patronaj și corupție sunt cele mai complicate, din cauză că activitățile unui patron, până la un moment dat binevoitor, se pot îndrepta cu ușurință înspre corupție, fără ca acest fapt să fie cunoscut sau măcar realizat de comunitate.

PROIECTUL DE DEZVOLTARE A COMUNITĂȚII ROMILOR DIN ŽEHRA, ESTUL SLOVACIEI

Cu câțiva ani în urmă, organizația Spolu International a fost invitată de Agenția de Dezvoltare Regională (*Krajská rozvojová agentura*) din Spišská Nová Ves (Estul Slovaciei) să sprijine Agenția în rezolvarea problemelor complexe cu care se confrunta minoritatea romilor din regiune. Invitația a fost făcută în virtutea unor experiențe similare avute de Spolu în proiecte asemănătoare de dezvoltare comunitară din Slovacia și România. A fost conceput un plan de lucru, prin cooperarea dintre Spolu International, Agenția de Dezvoltare Regională și primăriile câtorva sate din zonă. Planul avea în vedere mai multe comunități mari de romi din regiune, care aveau probleme privind spațiile de locuit, educația, locurile de muncă și relațiile cu neromii.

Și în Žehra, unul din satele din zonă, planificarea preliminară s-a concentrat pe domeniile locuințelor și dezvoltării comunitare. Pentru planul de locuințe, documentația tehnică fusese deja făcută. Planul consta în construirea de mansarde în blocurile deja existente. Astfel, o parte a problemei locuințelor a fost rezolvată relativ ieftin. În același timp, s-a găsit o soluție și pentru scurgerea apei de pe acoperișuri.

Acest document va evidenția munca depusă în comunitatea din Žehra, comunitate care a jucat un rol important în ansamblul proiectului. Pentru implementarea proiectului-pilot, Spolu International a încheiat un contract cu noi și cu doi asistenți sociali de la filiala Spolu din Cehia, pentru a lucra în comunitatea romilor din Žehra, un sat din regiunea Spišská Nová Ves. În perioada noiembrie 1998 – februarie 2000 am vizitat satul de zece ori. Acest text va prezenta activitățile și experiențele noastre, pentru a contura o imagine comprehensivă a eforturilor și a rezultatelor muncii depuse. Desigur, vor fi tratate, în egala măsură, și despre dificultățile și problemele cu care ne-am confruntat

Caracteristicile localității

Žehra este un sat cu 1500 de locuitori, aflat în regiunea Spišská Nová Ves, din estul Slovaciei. Geografic, satul este împartit în trei. O parte este “centrul”, cu biserica, magazinul, barul și primăria. În această zonă locuiesc aproximativ 500 de oameni, în principal de etnie non-romă. La o oarecare distanță de centru este situată a doua parte a satului, locuită, în principal, tot de non-romi. A treia parte a satului se află la 2-3 km de centru. Această parte cuprinde o așezare tradițională a romilor (“vechea așezare”) și 12 blocuri mici. În aceste blocuri și în vechea așezare trăiesc aproximativ 1000 de romi. În ambele părți, abia dacă există vreo locuință acceptabilă, în special în vechea așezare, unde romii trăiesc în condiții deosebit de proaste. Există câteva clădiri de cărămidă, însa majoritatea clădirilor sunt din lemn. Unele din casele de lemn sunt într-o stare relativ bună și sunt dotate, oficial sau neoficial, cu electricitate. Totuși, majoritatea arată mai degrabă ca niște colibe de lemn, iar într-unele dintre ele trăiesc 20-30 de romi. Nu există acces la gaze sau la apă curentă.

Somajul este aproape de 100% în comunitatea romă. Romii sunt angajați doar când e nevoie de muncă sezonieră. Mulți oameni trăiesc într-o sărăcie extremă, în parte și din cauza practicării cametei în comunitate: romii din comunitate împrumută bani cu dobânzi foarte mari (100% pe lună nu e ceva rar).

Cooperarea cu partenerii locali

Contactul dintre reprezentanții majorității și comunitățile de romi este minim. Ambele grupuri se privesc cu neîncredere. Din noiembrie 1998, când un bărbat de etnie romă a fost ales primar al satului, relațiile s-au înrăutățit. Pe parcursul anului 1999, populația non-romă a satului a declanșat procedura administrativă de separare a părții “ei” de sat de partea “romilor”. Această parte “albă” include niște monumente istorice aflate pe lista patrimoniului cultural protejat de UNESCO (biserica veche și Castelul Spiš), care reprezintă surse de venit pentru Žehra.

Din aceste motive, cooperarea la nivel local a fost crucială. Pe parcursul lucrărilor, am cooperat cu următoarele persoane și instituții:

Agenția de Dezvoltare Regională (RDA, *Krajská rozvojová agentura*) din Spišská Nová Ves a fost unul dintre cei mai importanți parteneri ai noștri. Această agenție a fost partenerul oficial al Spolu International la inițierea proiectului, jucând un rol important în cooperarea cu alte municipalități și în munca în comunitatea din Žehra. Pe parcursul desfășurării proiectului-pilot, Agenția a început să coopereze, independent, cu reprezentanți ai comunității romilor din Žehra.

Managerul social. Managerul social a fost angajat de primăria din Žehra, la inițiativa Agenției de Dezvoltare Regională. Această funcție era o “slujbă în folosul public”, cu durata de un an. Sarcina managerului social, un bărbat de etnie romă, dintr-unul din satele învecinate, a fost să rezolve probleme concrete, împreună cu familiile rome și în folosul acestora. Acestea se întâmplau, fie din propria lui inițiativă, ca urmare a celor văzute în cursul vizitelor în sat, fie la cererea familiilor, școlilor, primăriilor sau a altor instituții.

Un grup de lucru al romilor din localitate. În sat și în comunitate, principalul nostru partener de cooperare a fost un grup de lucru al romilor din localitate, grup înființat în timpul primei noastre vizite în Žehra.

Primarul localității Žehra. În rezolvarea aspectelor practice, am avut adesea nevoie de primarul din Žehra, sau, mai exact, de doi primari: în timpul derulării proiectului, au avut loc alegeri locale, în urma cărora, după cum am menționat și mai înainte, un bărbat de etnie romă a fost ales primar.

**Activitățile desfășurate de Spolu în Žehra,
în perioada noiembrie 1998 – octombrie 1999**

Evaluarea situației sociale a părții rome a satului (realizarea unei hărți a blocurilor și a vechii așezări din Žehra)

Mai întâi, am adunat datele deja existente despre sat și despre situația romilor din Žehra, informații care s-au dovedit numeroase și folositoare. Totuși, era nevoie și de informații de la fața locului, ca să avem o imagine veridică a vieții din comunitatea de romi. Prin discuții cu romii din sat, cu primarul și cu cei de la Agenția de Dezvoltare Regională

(ADR), s-a ajuns la o conturare a situației. Mare parte a informațiilor au fost colectate în cadrul întâlnirilor cu locuitorii din vechea așezare și prin vizite la casele și colibecele acestora. Am cules informații despre numărul populației și situația caselor locuitorilor, date despre viața de familie, situația școlară, structura socială a comunității. Am adunat informații și despre contactele romilor cu autoritățile și cu neromii.

Pe baza informațiilor strânse, au fost formulate primele idei privind abordarea lucrărilor din Žehra.

Inventarierea principalelor probleme din comunitate, împreună cu un grup numeros de romi

În cooperare cu Agenția și cu managerul social, s-a organizat o întâlnire într-un spațiu aflat în partea romă a satului, spațiu folosit ca biserică și centru cultural. La întâlnire au participat 50-60 de oameni, care au răspuns asistenților sociali la întrebările privitoare la viața și problemele lor. Deși, inițial, au existat numeroase și diferite plângeri, ulterior, oamenii au adus în discuție și aspecte practice, discutându-se despre ce nu merge bine, despre ce ar trebui schimbat și cum. Asistenții sociali și-au notat problemele pe care susțineau că le au romii, pentru a le discuta, mai târziu, în grupuri mai mici.

Înființarea unui grup de lucru al romilor din localitate

Următorul pas a fost organizarea informațiilor strânse și crearea unui grup restrâns de persoane motivate, dispuse să coopereze cu noi în rezolvarea problemelor romilor. Acest grup trebuia să reprezinte comunitatea romă. Managerul social i-a ajutat pe asistenții sociali la selecția preliminară a oamenilor. Pe de o parte, erau persoane care manifestaseră interes în cursul primei întâlniri, iar pe de altă parte erau persoane despre care managerul social știa că vor fi interesate, însă care nu participaseră la întâlnire.

Această cooperare a fost importantă pentru a-i ține pe cămătari la distanță de grupul de lucru. Unul dintre ei, în timpul primei întâlniri, s-a arătat foarte interesat să lucreze cu noi. Dacă asistenții sociali nu s-ar fi consultat cu managerul social, l-ar fi invitat pe acest bărbat să facă parte din grupul de lucru, neștiind că acesta era cămătar, ceea ce ar fi avut influențe negative asupra activităților ulterioare.

În cele din urmă, a fost înființat un grup de lucru format din 7 persoane; pe parcursul anului, grupul s-a mărit la 16 persoane, dintre care 7 femei.

La prima ședință cu grupul de lucru, am început prin a face o listă a problemelor menționate la întâlnirea precedentă. Am cerut, apoi, membrilor grupului de lucru să adauge aspectele care, după părerea lor, lipseau. Am ajuns la următoarea listă de probleme identificate:

Locuințele; vechea așezare; apa; încălzirea; gazele; școala / educația / deplasarea la școală; viitorul copiilor, discriminarea / teama / siguranța; lipsa unui magazin / a unui măcelar; nu au cui să se adreseze în caz că apar probleme; contacte proaste cu populația majoritară din Žehra și cu romii din

alte așezări din regiune; statul nu alocă bani; nu au șansa de a îmbunătăți mersul lucrurilor; integrarea; camere insalubre; meșteșugurile și tradițiile romilor; centrul cultural; un cimitir; dotarea bisericii; criminalitatea; camăta; șomajul / întreprinzătorii.

După întocmirea și redactarea inventarului de probleme, grupul de lucru a ales "locuințele" și "vechea așezare" drept priorități. Aceste subiecte au fost analizate mai atent și a rezultat următoarea listă:

Dărâmarea vechii așezări⁴; construirea de case și de mansarde; necesitatea unui telefon public; îmbunătățirea, cât de curând, a traiului bătrânilor și bolnavilor; locul de joacă al copiilor; încălzirea / gazul; lipsa apei curente (în vechea așezare); lipsa apei calde (în majoritatea apartamentelor); siguranța copiilor; semne de circulație avertizând "atenție la copii".

Împreună cu grupul de lucru, asistenții sociali deveniți agenți comunitari au împartit problemele pe categorii identificate ca "posibil de rezolvat ușor și repede", "pe termen mediu", și cele care necesitau "soluții pe termen lung". Acesta a fost un moment important: decizia asupra problemelor ce se puteau rezolva rapid și a celor care necesitau mai mult timp. Dintre problemele ușor și rapid de rezolvat, grupul a ales:

- instalarea unui telefon public
- solicitarea amplasării de semne de circulație "atenție la copii"
- efectuarea unor mici îmbunătățiri a locuințelor bătrânilor și bolnavilor din vechea așezare.

Pentru fiecare din aceste lucruri s-a stabilit ce trebuie făcut, cine ce trebuie să facă, și ce rezultate se preconizează până la următoarea vizită. S-a redactat totul într-un fel de contract, semnat de toți participanții în grupul de lucru. Semnarea contractului a devenit un aspect important al activității și a mărit gradul de implicare a membrilor grupului de lucru.

Rezultate concrete ale cooperării

Semnele de circulație "Atenție la copii!". Planul era să fie făcută o cerere pentru plasarea unor semne de circulație pe drumul din așezarea romilor, care este folosit frecvent de copii romilor din Žehra pentru a merge la școală. În acest scop, au fost necesare contacte cu Primăria și cu Departamentul care se ocupa cu problemele legate de trafic și de întreținerea drumurilor. Acest fapt a părut destul de complicat, în parte și din cauza a tot felul de lucrări temporare de întreținere a aceluiași drum. Din cauza complicațiilor, depunerea cererii finale a fost mult întârziată.

Telefonul public. Au început procedurile pentru instalarea unui telefon public în localitate. Din păcate, lucrările au fost întârziate de compania slovacă de telefoane.

Îmbunătățirea unor case din vechea așezare. Îmbunătățirea unei părți din casele din vechea așezare a fost foarte importantă. Munca a fost efectuată de membri ai grupului de

lucru. Tot ei au stabilit și prioritățile. Materialul pentru reparații a fost plătit de Spolu International. Deși problemele erau imense și nu existau suficienți bani și material pentru a le rezolva pe toate, activitatea a fost un succes, din mai multe motive:

- Grupul de lucru a trebuit să decidă ce anume trebuie să se repare mai întâi. Responsabilitatea grupului a fost să identifice criteriile de departajare în situația în care, de fapt, totul trebuia să fie reparat. Faptul că, ulterior, au existat foarte puține plângeri din partea comunității, demonstrează că grupul de lucru s-a achitat bine de misiune.
- Grupul de lucru s-a confruntat cu multe probleme. De exemplu, au existat persoane care au consumat, pentru încălzire, materialul lemnos care li se dăduse, iar apoi au mai cerut. Grupul de lucru a trebuit să se asigure că persoanele care procedaseră astfel nu vor mai primi alte materiale.
- Munca a fost depusă voluntar. Deși au existat mereu persoane care doreau bani, faptul că munca a fost una prestată voluntar, a ridicat statutul grupului de lucru. În calitate de agenți comunitari, ni s-a cerut adesea să explicăm că, într-adevăr, oamenii nu primeau bani pentru munca lor.

Masa rotundă pe probleme de educație

Un alt fapt care demonstrează că activitatea din Žehra merită o atenție specială a fost organizarea unui seminar de lucru pe tema educației. Deși, de obicei, sintagma “masă rotundă” are o rezonanță formală, oficială, întâlnirea în discuție a fost altfel. Pe parcursul activității noastre cu oamenii din Žehra, aceștia și-au exprimat dorința de a-și îmbunătăți contactul cu școala. A existat și dorința de a discuta aspectele școlare cu diferiți profesori sau directori de școli. Astfel, am ajuns la ideea de a organiza o întâlnire, sub forma unui seminar, la care să participe reprezentanții grupului de lucru al romilor din Žehra și reprezentanți ai diferitelor școli.

Întâlnirea a avut loc în iunie 1999. La seminar au participat reprezentanții grupului de lucru local, autorități locale, autorități regionale și școlare. S-a discutat problema frecventării școlii de către copiii romi. A fost prima oară când persoane de la școli diferite stăteau la aceeași masă pentru a discuta probleme concrete.

Înainte de întâlnire, am aranjat astfel încât participanții să fie cumva “amestecați” în jurul mesei (nu romii de o parte, iar reprezentanții majorității de cealaltă parte). După câteva cuvinte introductive, a început discuția. Am explicat natura seminarului și genul de discuții la care ne așteptam și toată lumea s-a prezentat pe scurt (numele și funcția, de exemplu, “profesor, Spišské Vlasy”, “membru al grupului de lucru” etc.). Le-am cerut participanților să menționeze și care ar fi, în opinia lor, cea mai importantă problemă legată de educația copiilor romi. Subiectele au fost împartite în câteva categorii principale:

Clasele separate pentru copiii romi și pentru alte minorități etnice au dus la obținerea unor rezultate negative

Subiectul claselor segregate nu a fost discutat pe larg. Directorul unei școli primare a

explicat pe scurt modul lor de a vedea această problemă. Toate clasele din școala acestuia sînt mixte. Nu există clase în exclusivitate "albe". Există anumite clase alcătuite numai din copii romi, mai ales din cei aflați la un nivel inferior celorlalți în momentul începerii școlii (cei care nu cunosc bine limba slovacă etc.). Aceste clase au un număr mai mic de elevi (± 15 , în timp ce o clasă obișnuită are 20-30), ceea ce îi permite învățatorului să acorde atenție fiecărui elev, în funcție de problemele personale. Această școală are cel mai mare număr de elevi romi, cu mult mai mare decât cealaltă școală primară din sat. Numărul mare de elevi face imposibilă împartirea lor egală.

Au existat și argumente în favoarea claselor alcătuite în întregime din romi. Ei ar avea, astfel, posibilitatea de a discuta aspecte tipice romilor. Un alt argument a fost ideea că elevii romi se simt mai bine când nu sunt "codași" unei clase obișnuite, ci la un nivel cu ceilalți copii, ceea ce îi motivează în frecventarea școlii.

A fost evident că, deși existau numeroase puncte controversate, directorul încerca să găsească soluții pentru această problemă complexă.

O altă problemă menționată este faptul că mulți copii romi care merg în clasa întâi nu vorbesc bine limba slovacă. Obțin rezultate slabe și trebuie să repete clasa. În prezent, doar un număr mic de copii romi merg la grădiniță, care are o capacitate de 20 de locuri.

Frecvența școlară a copiilor romi

În ce privește frecventarea cursurilor școlare, s-a discutat problema transportului cu autobuzul din Žehra până în satul unde se află școala. Adesea, autobuzul întârzie sau merge atât de încet, încât copiii nu ajung la timp la școală. Profesorii au menționat că, de multe ori, unii copii întârzie, pe când alții, care au venit cu același autobuz, ajung la timp. Copiii pierd timpul prin sat sau la magazin, cumpărându-și mâncare. Mulți întârzie la primele ore de curs.

Relația dintre părinții romi și școli

Uneori, discuția a devenit dificilă. Anumiți membri ai grupului de lucru aveau pretenții exagerate față de școli, și neîncrederea era evidentă de ambele părți. Doi membri ai grupului de lucru au menționat teama de atacuri rasiste ca motiv pentru părinți de a-și ține copiii acasă. Au menționat și că nu li se permite copiilor să ia manuale acasă, nu pot studia acasă, iar părinții nu au bani de rechizite etc.

Unii profesori s-au simțit jigniți de atitudinea ostilă a romilor. Au simțit că eforturile lor nu sunt recunoscute și apreciate. Au mai simțit și că părinții romi folosesc tot felul de argumente spre a-și masca propria lipsă de interes față de școlarizarea copiilor. De asemenea, așteptările și cererile substanțiale făcute de părinți, fără a lua în considerare și propria lor implicare în problemă i-au iritat pe unii din profesorii și directorii de școli prezenți la reuniune. Aproape nici un părinte rom nu participă la ședințele cu părinții și nu ia legătura cu școala pentru a se informa despre situația școlară a copilului.

A fost evident că multe din aceste subiecte trebuiau discutate pe larg, într-o întâlnire viitoare cu grupul de lucru. Dar a mai fost evident și că majoritatea profesorilor și a membrilor grupului de lucru erau interesați să coopereze.

Câteva din acordurile concrete cu care s-a încheiat seminarul au fost:

- Stabilirea contactelor dintre membrii grupului de lucru și școli.
- Planuri pentru identificarea părinților motivați, care vor să-și trimită copiii la grădiniță (cooperare între grădiniță, primar și grupul de lucru). Se preconizează o continuare a seminarului, la care să participe acești părinți și în care să se discute probleme practice legate de frecventarea școlii.
- Un membru al grupului de lucru îi va însoți pe copii la școală, ca să ajungă în siguranță și la timp.

Simpla stabilire a contactelor între părinți și școală a reprezentat un succes. Ambele părți au trecut peste un obstacol și au început să comunice. În perioada de după seminar, câțiva reprezentanți ai grupului de lucru au vizitat școlile, pentru a menține contactul între școli și comunitatea romilor din Žehra. În timpul uneia din vizitele noastre ulterioare, unul dintre directori a luat decizia spontană de a participa la o ședință a grupului de lucru, ca să discute cu membrii grupului ideea sprijinirii părinților romi în a-și înscrie copiii în învățământul secundar.

Planul de a-i identifica pe părinții motivați a fost întârziat de faptul că, în timpul vizitelor de după seminar, majoritatea romilor erau angajați sezonier. Câteva luni mai târziu, activitatea noastră din Žehra s-a încheiat, așa că nu am putut duce planul mai departe împreună cu grupul de lucru. Totuși, am aflat că grupul de lucru a ținut legătura cu grădinița. Ideea de a alege un membru al grupului de lucru care să îi însoțească pe copii la și de la școală nu a funcționat până acum, deoarece candidatul pentru această ocupație nu a luat-o în serios.

Aspecte privind metodică acțiunilor

Deși activitatea comunitară necesită flexibilitate și capacitatea de a reacționa rapid la o serie de probleme acute și neprevăzute, aceasta implică și o muncă asiduă. Pe parcursul activităților, au fost stabilite anumite reguli, și, pe cât posibil, acestea au fost respectate. Mai ales atunci când există atâtea aspecte, e foarte important să nu renunțăm la abordarea noastră sistematică. Este important să se țină cont de ce a fost planificat, ce a avut succes, ce nu a mers, dacă oamenii văd ei însisi vreo cauză generatoare de probleme, dacă sunt idei pentru obținerea unor rezultate mai bune în viitor etc. etc. Uneori, aveam senzația că progresul activității era împiedicat tocmai datorită acestor chestiuni, însa ignorarea anumitor probleme însemna ignorarea șanselor de a învăța din experiență, de a îmbunătăți activitatea și de a-i deprinde pe oameni să lucreze independent de noi.

Promisiunile și îndeplinirea lor. Am învățat să nu promitem lucruri de care nu eram siguri că le vom putea realiza. Nu era ușor, fiindcă însemna să refuzăm nouă din zece solicitări ale oamenilor, și mai greu fiind faptul că multe din cereri erau rezonabile, motivate de sărăcie. Dar am descoperit rapid că, deși oamenii păreau întotdeauna

dezamăgiți când le refuzam ceva, ceea ce constituie și o componentă a “jocului”, atitudinea noastră ne-a sporit credibilitatea și ne-a ridicat statutul: “Când Peter și Marta promit ceva, se vor ține de cuvânt”, au început să spună ei.

Strictețea. Înseamna să ne comportăm cu strictețe și față de noi, și față de toți partenerii cu care am cooperat. A contat mai ales în cooperarea cu grupul de lucru, întrucât, din când în când, unii încercau să vadă până unde pot merge cu obținerea beneficiilor pentru ei însisi sau cu tentativa de a ne determina pe noi să schimbăm acordurile, să le facem mai “flexibile”, fapt ce părea și o modalitate de a ne pune la încercare: cât de fermi suntem, dacă putem fi manipulați.

Acordarea de responsabilități oamenilor. Am stabilit că, dacă lucrurile se întâmpla sau nu, este responsabilitatea grupului de lucru. Când nu au respectat acordurile sau termenele, am discutat despre aceasta. Nu cu mânie, ci ca parteneri: ce s-a întâmplat, care a fost cauza întârzierii, a existat vreun motiv pentru a lua alte hotărâri decât cele asupra cărora ne înțeleseseram – și cum să continuăm? A fost important ca, atunci când lucrurile mergeau prea încet, să nu preluăm noi controlul, ci să găsim modalități de a continua în cadrul grupului de lucru.

Deprinderea grupului cu munca în colectivitate. A părut dificil pentru grupul în ansamblu să continue să lucreze ca un colectiv, ajungându-se chiar la conflicte în interiorul grupului. S-a întâmplat ca mai multe persoane să se asocieze pentru a îndeplini o sarcină, iar una dintre ele să descopere despre celelalte că nu munceau suficient. El (sau ea) adesea rezolva lucrurile făcând treaba de unul singur. Conflictele apăreau când se întâlnea cu întregul grup: nu toată lumea era de acord cu felul în care acționase respectiva persoană. În discutarea sarcinilor, s-a întâmplat, de multe ori, ca soluția hotărâtă în cadrul întâlnirii să fie mai bună și mai bine acceptată decât soluția pusă în practică de o persoană lucrând pe cont propriu.

Dacă un grup local continuă să lucreze ca un colectiv, este influențat și de atitudinea agenților comunitari. Întotdeauna am încercat să îi implicăm pe toți membrii grupului în discuții și să evităm ignorarea anumitor persoane. De asemenea, nu am acceptat ca la ședințe să participe numai bărbați. Deși există întotdeauna tentația de a lucra numai cu persoanele mai cooperante, este important să tratezi un grup, cum e acesta din Žehra, ca pe un colectiv

---

Strictețea este dificilă, însă întotdeauna importantă

După cum am spus, unul din membrii grupului de lucru a fost desemnat să îi însoțească pe copii la școală, pentru ca aceștia să nu piardă vremea prin sat înainte de a merge la cursuri. Am stabilit ca el să-și primească banii după ce va arăta biletele de călătorie. Spolu International dispunea de fonduri pentru aceasta, iar Agenția de Dezvoltare Regională urma să-i înmâneze banii. Data următoare când am venit în Žehra, bărbatul ne-a spus că își pierduse portofelul în care ținea biletele... I-am spus încă o dată: “Fără bilete, nu rambursăm banii”, dar, dacă păstrase biletele cel puțin din săptămâna în care ne aflaserăm noi în Žehra, puteam să i le decontăm măcar pe acelea. La sfârșitul săptămânii, la o întâlnire a grupului de lucru, ne-a arătat biletele. Dar nu corespundeau cu orele la care se deplasau copiii. S-a declanșat o discuție, iar noi ne-am menținut poziția: biletele nu corespund cu orele la care trebuia să se efectueze deplasarea, deci nu avem nici o dovadă că i-a dus pe copii la școală, și, deci, nu vom da nici un ban. Interesant a fost că, din toți cei prezenți, nimeni nu a spus pe față că bărbatul nu îi însoțise deloc pe copii, ceea ce pentru noi fusese evident încă de la început. Au mai încercat și să ne convingă să nu fim atât de stricți și să-i dăm omului banii. Am refuzat, iar apoi am discutat situația cu managerul social. Ne-a explicat că, în acest caz, era mai important să îl susții pe un membru al comunității tale, atunci când intră în conflict cu cineva din exterior, decât să spui deschis adevărul. Chiar dacă toată lumea știa că omul încearcă să obțină banii pentru el. Am întrebat: “Ce părere au oamenii de atitudinea noastră strictă în acest caz?”. Răspunsul a fost clar: toți au fost de acord cu decizia noastră, iar comportamentul nostru ne-a sporit credibilitatea. Dacă am fi cedat, ne-a spus managerul social, am fi fost considerați naivi și ușor de manipulat.

Principalele probleme cu care ne-am confruntat de-a lungul activității noastre

Camăta. Problema cametei este una foarte însemnata în comunitatea din Žehra, ca și în alte comunități de romi din estul Slovaciei. Politica noastră strictă a fost de a nu face nici un fel de compromisuri cu cămătarii și de a-i ține la distanță de activitățile grupului de lucru. De la început, a fost evident că oamenii ne-au apreciat pentru asta – nici chiar membrii grupului de lucru nu îndrazneau să acționeze pe față împotriva cămătarilor. A avut loc o întâlnire publică, în cursul căreia unul dintre cămătari a pus în discuție utilitatea grupului de lucru. A fost foarte interesant că, în public, unii membri au îndrăznit să își apere activitatea de grup împotriva acestor cămătari.

Situația economică. O altă problemă majoră este situația economică a Slovaciei. De la primele contacte avute de Spolu International în regiune, situația economică a Slovaciei s-a înrăutățit considerabil. Înseamnă că mare parte din planurile care urmau să se efectueze în regiune în perioada de desfășurare a activității comunitare (privitoare la locuințe sau la locurile de muncă) au fost amânate și au avut din ce în ce mai puține șanse de a fi puse în aplicare.

Încheierea proiectului; urmări. După un an și câteva luni, a trebuit să ne încheiem activitatea din Žehra, din cauza lipsei de fonduri. Perioada minimă pentru un astfel de proiect este de cel puțin 2-3 ani. E nevoie de timp pentru ca proiectul să fie funcțional și susținut chiar de oamenii din localitate.

Fiindcă nu exista posibilitatea ca noi să ne continuăm activitatea în Žehra, s-a căzut de acord ca Žehra să devină unul din punctele rețelei Spolu – Slovacia.

Concluzii

Ne-am încheiat activitatea în aproximativ un an. Așa cum au fost prezentate în paragrafele anterioare, rezultatele acestui an de muncă sînt, în general, pozitive. Activitatea intensă cu grupul de lucru le-a consolidat oamenilor stima de sine și încrederea în forțele proprii. Încet, dar sigur, grupul de lucru, reprezentând comunitatea locală, este considerat un partener serios de cooperare de către autoritățile locale, școli etc. Faptul că am avut o prezență regulată în comunitate și că i-am luat pe oameni în serios a avut un impact pozitiv asupra lor, ca și asupra celor care erau mai puțin implicați în activitățile Spolu. Un alt fapt important este că s-a dovedit posibil ca oamenii să fie motivați să se implice în afaceri care privesc comunitatea în ansamblu, și să fie activi în sfera publică.

Activitatea comunitară din Žehra a atras atenția și la nivel internațional. Înaltul Comisar pentru Minorități al OSCE, DI. Max van der Stoep, a vizitat Žehra și a fost impresionat de rezultatele obținute prin cooperarea cu localnicii.

Totuși, nu s-a ajuns încă la stadiul în care se poate spune că grupul de lucru este capabil să muncească independent, sau că proiectul poate fi susținut. În ce privește anumite aspecte, s-au făcut doar primii pași:

- În Žehra, s-au luat primele măsuri pentru stabilirea contactelor și cooperării între grupul local de lucru și școlile primare. Deși ambele părți sunt dispuse să coopereze în rezolvarea situației complexe a educației copiilor romi, această cooperare este încă foarte fragilă și vulnerabilă. Fără consultanță și sprijin, nu e deloc sigur că aceste contacte promițătoare vor duce la o cooperare sistematică, stabilă și fructuoasă.
- Trainingul sistematic al grupurilor locale, pentru ca acestea să-și organizeze propriile activități, nu a început încă. După părerea noastră, este de o importanță capitală trainingul grupurilor de lucru locale în domenii cum sunt managementul organizațional, tehnica negocierilor, lobby pentru obținerea unui anumit sprijin, inclusiv financiar.
- Un alt aspect important în Žehra este relația dintre romi și neromi. Un aspect important al metodei Spolu este cooperarea la nivel local între diversele grupuri etnice. Până în prezent, activitățile au fost îndreptate mai ales în direcția comunității de romi. Aceasta este și din cauza situației comunității rome, care este izolată de majoritate, atât social, cât și geografic. Totuși, abordarea relației dintre romi și neromi ar trebui să fie un punct important în continuarea proiectului.

Marta Misiková, Peter Mulder, Spolu – Cehia

Principalele organizații implicate în proiect

Ms Marta Misiková / Mr Peter Mulder

c/o Spolu – CZ

P.O.Box 651, 661 51 Brno – 2, The Czech Republic

Tel./Fax: +420-5-4524.61.66

E-mail: spolu.cz@razdva.cz

Zdruzenie Spolu Slovakia

Darina Tököliova

Dolná ul. 95/58, 96701 Kremnica, The Slovak Republic

Tel.: (421)857 6744549

E-mail: spolu@isternet.sk

⁴ Opiniile diferă în legătură cu acest aspect. Pare să fi existat un consens în ce privește demolarea colibelor în care oamenii trăiau în condiții foarte proaste.

PROIECTUL COMISIA ROMILOR

DIN SEMILY, REPUBLICA CEHĂ

Proiectul referitor la romii din Semily se leagă strâns de înfratirea dintre Semily și Primăria localității olandeze Driebergen. Situația comunității rome din Semily a fost discutată cu reținere în timpul primelor contacte din 1995. În general, locuitorii din Semily au vorbit în termeni negativi despre romi.

Caracteristicile localității

Orașul Semily se învecinează atât cu Paradisul Boemiei (Cesky Raj), cât și cu Munții Giganți (Krkonoše) din nordul Cehiei. Semily datează din 1352. În prezent are în jur de 10.000 de locuitori. În secolele trecute, în Semily s-au dezvoltat agricultura, meșteșugurile, micii manufacturieri, și, în cele din urmă, industria, care a valorificat energia râului. Semily s-a transformat într-o capitală industrială a regiunii, specializată în textile, prelucrarea cherestelei și producția de mașini-unelte, datorită unei regionale de căi ferate. Valul privatizării întreprinderilor industriale a cuprins și Semily, ca urmare a procesului riguros de restructurare a economiei socialiste. În prezent, cele mai multe fabrici de textile și mașini-unelte sunt închise. Rata șomajului a ajuns la 7,5%.

În regiunea Semily trăiesc aproximativ 76.000 de oameni, din care 2.000 sunt romi. În orașul Semily se află cea mai mare concentrare de romi, circa 400 de persoane. S-au mutat în dormitoare abandonate și sărăcicioase ale fostelor fabrici de textile, numite Kolonka, fiindcă nu puteau să achite chiria caselor din oraș.

După doi ani, a fost organizată o întâlnire cu o familie de romi înstărită. Inspirată de experiențele pozitive ale Spolu din Slovacia și România, o femeie de etnie romă, Ruzena Mizerová, a hotărât să facă ceva pentru a îmbunătăți condițiile proaste de trai ale familiilor sărace de romi din Kolonka. Din discuțiile cu câteva familii din Kolonka, s-au planuit următoarele: organizarea unor cursuri de croitorie, un grup artistic de muzică și dans, amenajarea unui apartament spre a fi folosit pentru activități social-culturale. A fost fondată o organizație a romilor, denumită R-Klub, și a fost oferit spațiul pentru Centrul cultural. R-Klub a început cursurile de croitorie cu câteva mașini de cusut olandeze și un instructor voluntar. Au început, de asemenea, și un curs de fitness, un curs de gătit și unele activități extrașcolare.

Primarul de atunci al localității Semily, doamna Václava Kodesjová, a propus un seminar pe tema problemei romilor și a strategiei locale, organizat în cadrul înfratirii. Obiectivul acestui seminar era de a stimula inițiativa locală pentru îmbunătățirea situației romilor. Mijloacele locale de comunicare în masă au invitat instituții, organizații și persoane să pregătească asemenea inițiative. Urma ca primele patru planuri, în ordine calitativă, să fie recompensate, iar implementarea urma să fie suportată financiar (Consiliul European a pus la dispoziție o linie de finanțare). R-Klub a fost unul dintre “câștigători” și a folosit banii pentru activități culturale ale romilor din Kolonka.

În mai 1999, delegațiile din Semily și Driebergen au discutat posibilitatea de a înainta un plan către Uniunea Municipalitylor Olandeze, în cadrul “Strategiei de Pre-aderare” a

Guvernului olandez. Prioritatea absolută aleasă de către delegația din Semily a fost elaborarea unui plan pentru strategie locală și romi. Secțiunea de față a cărții se referă la realizarea acestui plan.

Coordonarea proiectului: Comisia Romilor

O condiție pusă la Driebergen a fost constituirea unui grup de lucru format din reprezentanți ai romilor, ai autorităților locale și ai instituțiilor locale. Astfel, un grup de lucru s-a întâlnit pentru prima oară în august 1999. Ceea ce a stimulat impactul acestui grup a fost decizia Consiliului Local din Semily de a numi oficial acest grup “Comisia Romilor”. Prin aceasta, grupul de lucru a dobândit recunoașterea oficială, precum și mandatul de a acorda consultanță Consiliului Local în subiectele privitoare la romi și de a formula opțiuni pentru rezolvarea problemelor de zi cu zi ale comunității de romi. Din octombrie 1999 au avut loc câteva ședințe ale Comisiei Romilor.

Comisia este alcătuită din următorii membri: Václava Kodesjová, președinte (și fost primar al localității Semily); Monika Havlova, reprezentant al poliției orașului; Ladislav Tomáš, consultant rom pentru districtul Semily; Pavel Horváth, membru al R-Klub; Ruzena Mizerová, președinte al R-Klub; Viola Tancosová, membru al SORN⁵; Tibor Samko, președinte al SORN; Jaroslav Vavra, directorul școlii primare.

În cursul primei ședințe, Comisia a discutat despre ce se realizase deja de către diverșii parteneri și ce planuri erau prioritare pentru viitorul imediat. Atât inițiativele asumate, cât și planurile de viitor se refereau la educație, locuri de muncă, relația cu poliția, mediul de locuit, combaterea discriminării romilor.

Membrii Comisiei Romilor nu numai că au discutat între ei diversele probleme din aceste domenii, dar au și luat inițiativa să implice comunitatea romă în identificarea problemelor și nevoilor și în stabilirea priorităților. În cele din urmă, au ajuns la următorul rezultat:

- În domeniul *educației*, s-a constatat o carență îngrijorătoare a facilităților preșcolare adecvate pentru copiii romi, grădinița fiind pe cale de a fi închisă. Mai mult, există și problema frecvenței școlare scăzute și a performanțelor slabe ale copiilor romi, precum și excluderea elevilor romi din școala primară prin trimiterea lor la “școli speciale”; analfabetismul părinților romi și folosirea improprie a curții școlii, din cauza lipsei unui loc de joacă pentru copii.
- Rata crescută a *șomajului* în rândul romilor din Semily.
- *Condițiile de trai* în comunitate sunt nesigure și nesănătoase, din cauza traficului; în consecință, copiii nu au un loc sigur de joacă.
- *Locuințe* necorespunzătoare.
- Ca în multe alte locuri, romii din Semily sunt supuși *discriminării*, practic în toate domeniile, în educație, obținerea locuințelor, participarea la viața culturală și politică.

De la diagnostic, la acțiune

Pe baza identificării problemelor, proiectul din Kolonka, Semily a evoluat în etape succesive în diverse domenii, fiecare pas fiind susținut de precedentul. Această secțiune include realizările de până în mai 2000.

Educația

Îmbunătățirea ofertei educaționale pentru romi implică mai multe strategii:

Activități preșcolare. După cum am menționat mai sus, au existat planuri de închidere a grădiniței, din cauza scăderii numărului de copii și/sau a frecvenței neregulate. Dl. Vavra, directorul școlii primare și membru al Comisiei Romilor, a pledat pentru menținerea grădiniței. În opinia lui, este o facilitate esențială în pregătirea copiilor romi pentru școala primară. În consecință, el a propus elaborarea, împreună cu educatorii, a unui program special care să îi motiveze și să îi pregătească pe copiii romi pentru școala primară. Informațiile furnizate de Inspectoratul Școlar au arătat că se poate finanța o activitate preșcolară, de tip grădiniță sau clasa zero, numai dacă există garanții că un număr minim de elevi va frecventa cursurile de-a lungul întregului an. Deși nu era cazul, în acel moment, Comisia Romilor nu a abandonat. Părinții romi au întrebat dacă ar fi posibil să se reducă prețul mâncării la grădinițele pentru copiii romi. Erau dispuși să efectueze, în schimb, lucrări de întreținere a școlii. Comisia Romilor înca mai caută alte posibilități de a continua și îmbunătăți activitățile preșcolare pentru copiii romi. De aceea au lansat o cooperare cu Departamentul Educației, Comisia pentru Educație și Birourile de Consultanță Pedagogică și Psihologică ale provinciei.

Școli speciale. Așa cum se întâmpla în numeroase alte comunități de romi din Europa Centrală și de Est, și Semily se confruntă cu problema orientării copiilor romi înspre școlile speciale. Pavel Horvath a fost numit asistent școlar la școala primară. Este un bărbat foarte respectat de romi, cărora le servește drept model. Lucrează cu jumătate de normă la școala specială, pentru a-i ajuta pe copiii romi. Jumătate din elevii școlilor speciale sunt de etnie romă. Sunt în discuție planuri de închidere a școlii speciale și de integrare a claselor speciale în școala obișnuită. Integrarea ar mări șansele copiilor romi de a-și continua studiile. Profesorii din școlile speciale sunt profesioniști foarte devotați educării elevilor lor. Aceștia nu înțeleg toate obiecțiile aduse școlii lor, și uneori se simt atacați pe nedrept de cei care susțin că școala specială este ca “o fundătură”. Pe de altă parte, sistemul de învățământ din școlile obișnuite este de așa natură, încât, chiar și pentru elevii neromi, susținuți puternic de părinți, școala este o competiție inegală: un sistem care îi selectează pe cei mai buni, în loc să îi stimuleze pe toți și să acorde șanse egale tuturor. Pentru ca și copiii romi să aibă o șansă reală, sistemul în sine ar trebui discutat și revizuit. Ar putea exista condiții favorabile pentru crearea unui experiment școlar prin care să se găsească soluții. Comisia Romilor a invitat profesori de la ambele școli, pentru discuții. Principalul aspect discutat a fost cum să fie motivați părinții romi să-și educe copiii. Dl. Tomás, consultantul rom, s-a oferit să-i viziteze pe acei părinți romi care preferă să-și trimită copiii la școala specială. Intenția acestuia este de a-i convinge pe aceștia să se răzgândească și să-și trimită copiii la școala obișnuită.

Absențele de la cursuri. Dl. Tomás, consultantul rom, a sugerat ca părinții romi să fie

informații despre consecințele absenteismului școlar, care este foarte frecvent în rândul elevilor romi. Aceștia nu vor primi alocația școlară. Dl. Vavra a introdus în școala sa un sistem prin care se raportează oficial dacă elevii au prea multe absențe. Mulți părinți romi nu au absolvit ei însși școala primară. Prin urmare, câțiva membri ai comisiei au propus să ofere cursuri pentru părinții romi, spre a-i califica pe aceștia pentru cursurile vocaționale existente.

Deși toți partenerii din Comisie au fost de acord că e foarte important ca părinții romi să se implice mai mult, unii membri romi și-au exprimat disperarea: “Pe vremea comuniștilor, toți aveam de lucru. Copiii își vedeau părinții mergând la serviciu. Acum, aproape toți stăm acasă. Țasta e exemplul pe care vrem să-l dăm copiilor? Cum să-i motivăm pe copii, când până și romilor care au o calificare le e greu să găsească de lucru?”

O soluție ar putea fi să li se ofere romilor cursuri pe termen scurt în școli profesionale, pentru a-și îmbunătăți abilitățile fundamentale, cum sunt scrisul, cititul, socotitul. După aceste cursuri, vor fi calificați pentru cursurile vocaționale oferite de Oficiul Muncii. Ministerul Educației din Praga este dispus să accepte această soluție ca pe un experiment, cu condiția să participe cel puțin zece părinți și să existe o cooperare strânsă cu Oficiul Muncii.

Curtea școlii. În Semily, terenul de joacă din cartierul Reky aparține școlii primare. Copiii romi își fac des apariția în curtea școlii, aceasta fiind aproape de casele lor din Kolonka. Joacă fotbal, tenis de masă și alte jocuri. În afară de faptul că școala răspunde în caz de accidente, copiii provoacă stricăciuni pomilor fructiferi din jur, culegând fructele necoapte. Reziidenții au cerut o supraveghere mai strictă din partea poliției. Soluția pentru care s-a optat în cele din urmă a fost una mai bună: părinții romi au fost invitați să culegă fructele coapte și să și le împarta familiilor. În schimb, părinții romi au promis să-și asume responsabilitatea pentru terenul de joacă și să asigure întreținerea acestuia.

Locuri de muncă

Dl. Tomáš a oferit informații despre posibilitățile celor care sunt de mult timp șomeri de a se reintegra pe piața muncii, printr-un program public experimental. Municipalitatea oferă un contract pentru lucrări de curățenie și întreținere. Se plătește parțial de către municipalitate și parțial de către Oficiul Muncii. A fost continuat un experiment pentru angajarea șomerilor în servicii publice. Sunt angajați opt romi, plătiți în parte de municipalitate, în parte de Oficiul Muncii. Vor efectua lucrări de întreținere și curățenie în perioada aprilie – decembrie 2000.

Oficiul Muncii a pregătit un curs vocațional pentru 20 de romi, în domeniul construcțiilor. Fondurile sunt disponibile, iar cursul va începe în septembrie 2000. Consultantul rom a înaintat deja 20 de nume Oficiului Muncii. Cursanții vor face practică participând la reconstrucția unui bloc din Kolonka. Vice-primarul încearcă să mai găsească locuri la construcția unei noi săli de sport.

Sub auspiciile înfratirii dintre orașe a fost organizată o vizită de studiu în Olanda, Driebergen, pentru a se vedea exemple pozitive de proiecte de angajare la scară mică,

stimulate prin programele guvernamentale de reintegrare a șomerilor pe piața muncii. Delegația din Semily a fost alcătuită din actualul primar, Dl. Mojzís, președinta Comisiei Romilor, D-na Kodesjová, și directorul Oficiului Muncii, Dl. Rychlík. Un seminar va fi pregătit pentru septembrie 2000, pentru a se prezenta experiențele de până atunci ale Comisiei Romilor, punându-se accent pe eforturile și ideile din domeniul angajării. Una din principalele concluzii ale acestei vizite a fost că trebuie acordată mai multă atenție aspectelor sociale ale integrării pe piața muncii a celor care sunt de multă vreme șomeri, cum ar fi acomodarea cu ritmul de lucru, probleme familiale, probleme cu datoriile etc.

Condițiile de trai din Kolonka

Locuințele. Condițiile de trai din Semily sunt foarte proaste. Romii însisi au luat inițiativa să facă niște îmbunătățiri, iar primăria le-a oferit ciment, nisip și schele ca să renoveze pereții caselor. Vice-primarul a promis să facă rost de schele mai înalte, întrucât primele nu erau suficient de înalte ca să poată fi renovat zidul până la acoperiș. Astfel, întreaga fațadă a unei clădiri a fost renovată și zugrăvită chiar de locatarii romi. Clădirea va fi izolată împotriva umezelii. Departamentul de locuințe va oferi materialele, iar munca va fi efectuată în parte de romii care vor urma un curs de pregătire vocațională în domeniul construcțiilor, începând cu septembrie 2000. Douăzeci de romi au fost aleși pentru acest curs, iar munca depusă la clădire face parte din practică.

Unele familii rome au cerut apartamente în afara Kolonkăi. S-a hotărât că aceste familii se vor putea muta în apartamentele familiilor de majoritari care nu și-au plătit chiria cu regularitate.

Activități culturale. Dl. Uhl, șeful Comisiei pentru Problemele Romilor din cadrul Guvernului ceh, și asistentul lui, Dl. Kristof, au fost invitați pentru a se obține sprijin în favoarea proiectului de reconstrucție și pentru a fi informați în legătură cu progresul făcut de Comisia Romilor. Au vizitat Semily în primăvară și au promis să ajute în obținerea de fonduri pentru acest proiect, de la Ministerul Dezvoltării Locale, existând posibilitatea finanțării unor activități culturale și acordării de burse elevilor romi. Comisia Romilor va trimite candidaturile.

Condițiile de mediu. O plângere a romilor din Kolonka în legătură cu deșeurile și cazurile de vandalism a fost discutată de Comisie în martie. În aprilie a fost organizat un program de curățenie la care au participat zece romi. Locuitorii au cerut mai multe ghene și coșuri de gunoi. Cererea a fost discutată cu Departamentul Lucrărilor Publice, însă reacția a fost că unele familii rome nu plățiseră serviciile, aceasta fiind problema care ar trebui rezolvată mai întâi. În același timp, s-a descoperit că Departamentul Municipal al Locuințelor luase bani în mod nejustificat de la familiile rome din Kolonka, pentru o groapă de gunoi care nu mai funcționa de doi ani. Acești bani vor fi redistribuiți.

Siguranța și poliția. Pentru a fi crescută siguranța în Kolonka, Monika Havlova, reprezentanta poliției orașului, a propus impunerea unei limite de viteză, ceea ce va duce la o siguranță crescută a traficului. Comisia pentru Construcții a aprobat aplicarea unei limite de viteză de 20 de kilometri și amplasarea de semne de circulație înainte de venirea

iernii. Semnele au fost amplasate în aprilie 2000. Întrucât drumul care trece prin Kolonka avea nevoie de îmbunătățiri, municipalitatea a inclus pentru aceasta o anumită sumă în bugetul pe anul 2000.

Monika Havlova le-a cerut părinților romi să își supravegheze mai bine copiii. Pavel Horvath a reacționat: “În fiecare cartier din Semily există un loc de joacă amenajat cu tobogane și nisip. În Kolonka nu avem așa ceva. Dacă autoritățile ne vor pune la dispoziție materialele de construcție, vom amenaja și vom întreține cu ușurință un asemenea teren. Dacă distruge cineva ceva, ne putem da seama cine a făcut-o și putem lua măsuri”. Terenul de joacă pentru copii va fi amenajat; până la sfârșitul lui 1999, Consiliul Local a votat în favoarea acestei propuneri. Directorului Departamentului pentru Locuințe i s-a cerut să furnizeze materiale pentru renovarea trotuarelor și a parcurilor publice. La sfârșitul lui 1999, a promis printr-o scrisoare, să livreze materialele, iar construcția a început în aprilie 2000.

Pentru îmbunătățirea relațiilor reciproce, poliția a jucat un meci de fotbal cu o echipă a romilor.

Discriminarea. Au fost existat mai multe inițiative privind combaterea discriminării:

- În Kolonka există o trupă de teatru și dans formată din 16 tineri. Repetițiile au loc la R-Klub. Ei l-au abordat pe directorul cinematografului local pentru o reprezentație în sala de cinema. Mai întâi, a fost de acord, însă ulterior a refuzat, din motive pe care nu le-a clarificat. Comunitatea romilor a fost deranjată. Vice-primarul a promis să discute cu directorul și a oferit, pentru moment, centrul cultural al orașului. Comisia municipală pentru educație și cultură a fost informată despre comportamentul discriminatoriu al directorului cinematografului față de grupul de tineri romi. Viceprimarul va discuta cu el problema, care a fost raportată Consiliului Municipal.
- Acuzația adusă de consultantul rom împotriva unor școli care nu acceptă elevi romi va fi investigată de Comisia pentru Educație.
- S-a raportat Comisiei că, în ultima vreme, a devenit ceva obișnuit ca tinerilor romi să li se refuze accesul în restaurante.

Prioritățile Comisiei Romilor pentru anul 2000

Deși s-au realizat multe, mai este încă mult de lucru. Numeroase probleme încă nu au primit o rezolvare adecvată. Mai este nevoie de timp pentru realizarea tuturor celor planuite. De aceea, Comisia Romilor a stabilit următoarea listă de priorități pentru anul 2000:

Sprijin pentru activitățile preșcolare ale copiilor romi, în cooperare cu Departamentul pentru Educație, Comisia pentru Educație și Birourile de Consiliere Pedagogică și Psihologică ale provinciei;

Îmbunătățirea și întreținerea caselor din Kolonka, în cooperare cu Primăria orașului, Departamentul pentru Locuințe, R-Klub, SORN și Serviciile Tehnice;

Negocieri cu directorul cinematografului, privitoare la desfășurarea unor festivaluri ale romilor în sala de cinema;

Sprijinirea planurilor tinerilor romi care vor să își continue studiile; cursuri de pregătire vocațională atât pentru ei, cât și pentru adulți;

Sprijinirea inițiativelor romilor în domeniul sportului și al culturii; Comisia Romilor a înaintat planurile R-Klub și SORN către Guvernământul provinciei, cerând sprijin financiar pe baza unei recomandări.

Ce putem învăța din aceste experiențe?

1. În capitolul de față, am pus accent pe descrierea câtorva aspecte discutate și aduse la îndeplinire de membrii Comisiei Romilor. Acestea demonstrează dorința partenerilor de a se asculta reciproc și de a-și respecta opiniile diferite, dar și eforturile Comisiei de a găsi soluții pentru problemele de zi cu zi, care au dus la rezultate remarcabile în doar un an. Totuși, acesta e numai începutul. Încă mai există un sentiment de răceală între romi și neromi. E nevoie de timp pentru ca neîncrederea reciprocă să fie depășită, ea bazându-se pe o experiență istorică îndelungată.
2. O abordare comprehensivă este esențială pentru ameliorarea condițiilor de trai ale comunității romi, ca și a relației dintre minoritatea romă și etnia majoritară. Se poate observa cum educația și obținerea locurilor de muncă, cât și îmbunătățirea condițiilor de trai pot fi corelate cu pregătirea vocațională; cum părinții romi și profesorii încearcă să găsească soluții pentru problemele cotidiene de la școală; cum s-a implicat poliția; cum s-au organizat terenul de joacă al copiilor și alte numeroase activități culturale.
3. Este esențială cunoașterea condițiilor concrete, specifice, la nivel local, spre a putea fi găsite soluții pentru problemele dificile din domeniul educației, mediului de locuit și angajării în muncă. Cine știe cum să găsească oamenii potriviți de la Primărie, din comunitatea romă, din rândul majoritarilor? Cum să fie folosite favorabil normele și regulile existente? Guvernul poate crea condițiile, prin aprobarea unor legi sau reglementări, și prin oferirea unor mijloace financiare. Acolo unde condițiile locale par favorabile, contribuția din partea Guvernului va avea un efect mult mai important.
4. Problema discriminării a beneficiat de o abordare promițătoare, cazul de discriminare fiind raportat de un reprezentant de etnie romă al Comisiei Romilor. Vice-primarul a discutat cu directorul cinematografului și a raportat, la rândul său, Consiliului Municipal. Astfel, acest caz a fost făcut public și s-a stabilit sau s-a întărit regula că asemenea lucruri "nu se fac". Această abordare este una umană, personală, care s-ar putea dovedi foarte eficace într-un oraș mic.
5. În ce privește organizarea, un punct forte este faptul că reprezentanții romilor sînt

membri ai organizațiilor române existente, aceștia având o bază în comunitate. Au o relație serioasă cu toate organizațiile romilor de care sunt controlați într-o măsură mai mare sau mai mică, ceea ce înseamnă că inițiativele personale din comunitatea romă și organizarea autonomă a romilor nu vor fi împiedicate în nici un fel de Comisia activă a romilor. Dimpotrivă, Comisia Romilor e cum nu se poate mai conștientă de necesitatea de a sprijini organizațiile independente ale romilor din Semily. Treptat, reprezentanții romilor sunt tratați ca niște parteneri ai autorităților locale.

6. Comisia Romilor se întrunește destul de regulat, și se fac procese verbale cu descrierea concretă a sarcinilor și a atribuțiilor fiecărui membru. E posibil, astfel, să se verifice viabilitatea acordurilor încheiate, iar membrii sunt stimulați să obțină rezultate vizibile. După un an, Comisia Romilor a devenit cunoscută în Semily și în zonele învecinate ca un organism demn de respect.

Jef Helmer

⁵ SORN este o organizație a romilor care are câțiva membri și în Kolonka. Unele conflicte dintre liderii ambelor organizații au împiedicat cooperarea. Faptul că, acum, organizațiile conlucrează în Comisia Romilor este deja un progres uriaș. Recent, stimulate de consultantul român, organizațiile au semnat un acord de cooperare.

PROIECTUL DE DEZVOLTARE LOCALĂ ÎN NUȘFALĂU,

ROMÂNIA

Introducere

Neîncrederea reciprocă dintre romi, majoritari și autoritățile locale a dus la excluderea și marginalizarea romilor, în ceea ce privește educația, sănătatea, locuințele, locurile de muncă etc. În mod similar, se înregistrează o lipsă de comunicare între romi și autoritățile locale, persoane și instituții aparținând majorității. O consecință a acestor practici este accesul limitat al grupurilor aparținând comunității romilor la procesele decizionale și, în multe cazuri, manifestări cotidiene constau în măsuri, atitudini și idei discriminatorii, câteodată severe, diferite forme de discriminare și violență îndreptate împotriva romilor sau a comunităților lor.

Un număr de persoane oficiale și angajați ai agențiilor guvernamentale, incluzând autoritățile locale, se mai comportă încă conform vechiului sistem și adesea nu admit noile idei legate de procesele de dezvoltare a participării, în timp ce birocrăția împiedică implementarea activităților de dezvoltare comunitară. În mod similar, în unele cazuri, creșterea încrederii în bugetul central limitează capacitatea autorităților locale de a obține resursele necesare pentru activitățile de dezvoltare locală.

Conștientizarea potențialului proceselor de dezvoltare care implică participarea și metodele de dezvoltare a comunității ca instrumente pentru dezvoltarea locală este esențială în ghidarea și promovarea proiectelor de dezvoltare locală, pregătirea structurilor organizaționale care să aibă capacitatea de a satisface aceleași funcții pentru un număr crescând de proiecte de dezvoltare locală pe viitor. Experiențele ne arată că inițiativele de dezvoltare locală care vin din interiorul comunității locale ar trebui încurajate sau facilitate prin intermediul unui sprijin exterior (constând în bani și expertiză), pe durata perioadei inițiale de cooperare.

Istoria implementării de proiecte în localitatea Nușfalău, județul Sălaj

Proiectul de dezvoltare comunitară locală a început în 1996, când Fundatia SPOLU International Olanda a fost invitata de Ministerul de Externe al Olandei să realizeze un studiu de fezabilitate în România, cu scopul de a urmări dacă abordarea SPOLU din Republica Slovacă și Republica Cehă ar putea fi aplicată cu rezultate pozitive și în România. Proiectul a început în toamna anului 1996, cu susținere financiară pe o perioadă de trei ani, în satele Valcău, Nușfalău și Fildu din județul Sălaj, NV Transilvaniei, România, prin cooperarea dintre Misiunea în România a Medicilor fără Frontiere (MSF), Spolu International Olanda și Rromani CRISS.

O fundație caritabilă olandeză, Biroul pentru Europa Centrală și de Est, a donat 300.000 de guldeni pentru trei ani, în medie câte 10.000 de guldeni pentru inițiativele anuale din fiecare sat.

Dupa terminarea misiunii MSF în România în 1997 și a colaborării cu Rromani CRISS în

1999, proiectul a fost continuat de Agenția de Dezvoltare Comunitară “Împreună”-România și Spolu International – Olanda. Coordonatorii proiectului: Maria Ionescu și Jef Helmer.

Imagine asupra localității și a oamenilor din Nușfalău

Localitatea Nușfalău, este situată la 110 km de orașul Cluj și număra cca 510 români, 3.300 de maghiari și 426 de romi. Comunitatea romilor din Nușfalău se află la granița satului, concentrată în trei comunități: cartierul Brazilia, cu cel mai mare număr de romi, aproximativ 325, cartierul Bacos, cu un număr de 66 de romi și cartierul Gării, cu un număr de aproximativ 26 de romi.

- *Istoria locală a cartierului Brazilia* vorbește despre baronul maghiar Bamfi, în proprietate pentru merite deosebite de către regimul austro-ungar cu terenurile pe care se află în prezent localitatea Nușfalău. Cartierul Brazilia din localitatea Nușfalău a fost, în timpul regimului austro-ungar, o colonie în care erau “izolați” bolnavii de ciumă. Încetul cu încetul, romii cărămizari “angajați” de baronul Bamfi s-au așezat în acest cartier care, ulterior, a fost donat de către baron romilor însisi.
- *Religia romilor* din acest cartier este baptistă, creștin ortodoxă și protestantă. Comunitatea este coordonată de un “bulibașa” (lider tradițional recunoscut de romi): Victor Kallai.
- *Limbile vorbite* de romii din cartierul Brazilia sunt preponderent maghiara și romani. Expresia în limba română este defectuoasă, iar copiii romilor nu sunt agreați în școlile primare cu predare în limba maghiară. În acest sens, lipsa grădinițelor și a anului pregătitor în vederea accesului în primul an de școală creează mari dificultăți copiilor.
- *În general frecvența școlară a copiilor este bună*, motivată fiind de alocația acordată de stat (aprox. 3\$ / lună), condiționată de frecvența școlară la cursuri. O mică parte a copiilor nu frecventează regulat cursurile școlare, fapt motivat de părinți prin lipsa resurselor financiare minimale, a hranei și îmbracamintei adecvate, precum și prin lipsa perspectivei de realizare prin școală.
- *Marea majoritate a romilor din cartier lucrează sezonier* la ceilalți membri majoritari ai comunității locale (maghiari), ceea ce asigură câștiguri insuficiente pentru familiile cu mulți copii, de altfel principala caracteristică a romilor din cartierul Brazilia.
- *Numărul mare al familiilor*, concentrate în cartierul Brazilia în case formate în majoritatea cazurilor dintr-o singură cameră pentru cca 3 generații, a dus la supra-aglomerarea cartierului și, evident, la dorința de extindere a membrilor comunității.
- *Legea Fondului Funciar* nu s-a aplicat nici în cazul romilor din Nușfalău, iar ajutorul social nu se acordă pe motiv că bugetul local nu are fonduri, sau/și că romii nu contribuie la formarea acestuia. Lipsa locurilor de muncă și a unui venit regulat, a educației și a asistenței sanitare, toate acestea dublate de rezultatele alegerilor locale, au accentuat lipsurile membrilor comunității, au creat nemulțumiri și tensiuni atât din partea romilor, cât și din partea autorităților locale.

Exemple: Lipsa lemnului pentru încălzit, pe care romii îl procura ilegal și pentru care primesc amenzi consistente, unele dintre ele transformându-se în pedepse penale.

Adunarea legumelor rămase în câmp după ce proprietarii au strâns recoltele, pentru care au fost pedepsite 7 femei, mame a câte 4 copii minori, chiar dacă au avut acordul

proprietarului etc.

Metodologia proiectului

1. Identificarea problemelor / metoda de lucru

În aprilie 1996, inițiatorul proiectului, Dl. Jef Helmer, a efectuat o vizită prospectivă în România, în

5 comunități locale, asistate de aproximativ 5 ani, de Misiunea în România a Medecins sans Frontieres (MSF), care își termina misiunea în România. În acest mod, SPOLU a putut continua munca celor de la MSF, împreună cu Rromani CRISS, organizație națională a romilor, cu sediul în București, care a devenit partener al SPOLU în coordonarea proiectelor.

La o a doua vizită, în **noiembrie 1996**, s-a organizat în plan local un curs de training de două

zile, coordonat de un trainer olandez expert în dezvoltare comunitară, la care au participat 9 reprezentanți ai comunității de romi și reprezentanți ai autorităților locale. În prima zi, reprezentanții comunității și-au identificat propriile probleme și și-au ierarhizat inițiativele. A fost întocmit un buget estimativ al inițiativelor, s-au împartit sarcinile și responsabilitățile, s-au fixat termenele de execuție și s-a organizat “grupul de inițiativă” local. Rezultatul final al celor 2 zile de training l-a constituit semnarea unui protocol de colaborare între “grupul de inițiativă”, autoritățile locale și asociațiile partenere Spolu și Rromani CRISS, cu scopul sprijinirii inițiativelor locale și implementarea lor.

2. Propunerile “grupul de inițiativă” vizau:

- *lucrări de infrastructură*: prelungirea rețelei electrice în cartierul Brazilia; racordarea la rețea și introducerea curentului electric în case, amenajarea drumului de acces în cartier
- *crearea locurilor de muncă pentru romi* și introducerea meseriilor vocaționale *pentru femei*
- *sport și cultură pentru membri comunității* (înființarea unei echipe de fotbal și achiziționarea de instrumente muzicale).

3. Sarcini și responsabilități:

Pentru lucrările de infrastructură comunitară, în protocolul de colaborare semnat la sfârșitul celor 2 zile de training, Victor Kallai din partea “grupului de inițiativă” și primarul comunei au preluat sarcina contactării organelor de specialitate pentru investigațiile privind proiectul și costurile lucrării.

Contribuția romilor ca metodă de lucru a fost fixată până la ½ din prețul total al lucrării și de asemenea de participare la muncile necalificate din proiect. În ianuarie 1997, 7 familii au încheiat contracte cu RENEL Zalău pentru introducerea curentului electric și racordarea la rețea, condiție pentru începerea lucrărilor. În martie 1997, lucrările au fost terminate. Costurile totale ale proiectului: 1,264 USD alocate de finanțatori, 500 USD contribuția comunității de romi, 1,227 USD contribuția Primăriei locale.

Modul în care s-a desfășurat acest prim proiect în care romii au jucat un rol activ și participativ, negociindu-și interesele cu autoritățile locale și instituții specializate a creat baza încrederii reciproce între romi, autorități locale și finanțatori, necesară în programele de dezvoltare comunitară locală. A schimbat imaginea romilor față de autoritățile locale, până atunci insensibile și necooperante, dar și a autorităților față de romii “care nu vor să muncească”, “nu sunt organizați” etc.

În luna aprilie 1997, 2 reprezentanți ai comunității din Brazilia – Nușfalău au fost incluși în programele de formare a liderilor romi, desfășurate de asociația Rromani CRISS, responsabilă în protocolul încheiat la Nușfalău cu instruirea și acordarea de consultanță în proiectul local. La sfârșitul cursurilor de formare, Victor Kallai și Lacatus Sandor au conceput și prezentat un proiect de creare a locurilor de muncă pentru romi – punct de lucru cărămidărie. În paralel, grupul de inițiativă local a început pregătirile de înființare a unei asociații neguvernamentale, în care au fost incluși și alți 12 membri, printre ei consilierul pe problemele minorităților și Drepturile Omului din cadrul Consiliului local – Bubela Gheorghe, și soția acestuia, instructor la căminul pentru persoane cu deficiențe mintale din localitate – Bubela Etelka.

În mai 1997 a fost implementată o a doua inițiativă – aducătoare de venituri și crearea locurilor de muncă – cărămidărie. Pentru începerea proiectului s-a organizat în plan local o nouă reuniune, al cărui scop a fost atragerea partenerilor în proiect, împartirea responsabilităților și a contribuțiilor, stipulate într-un act adițional la protocolul încheiat la începutul proiectului.

Primăria locală a oferit o suprafață de teren pe care 9 familii, aproximativ 20 de persoane, s-au organizat și efectuat cărămidă, cu un sprijin financiar extern de 1,493 USD. Victor Kallai – președintele asociației locale și Lakatus Sandor, au fost responsabili pentru organizarea șantierului, construcția cuptoarelor de ars cărămida, arderea cărămizii și vinderea ei. Sprijinul extern (1,493 USD) a fost utilizat pentru confecționarea uneltelor și sculelor necesare în proiect, a lemnului pentru confecționarea meselor, achiziționarea cărbunelui și o mică “diurnă” până la începerea vânzării primelor cărămizi.

Rezultatele aplicării proiectului

La sfârșitul celor 4 luni de lucru, cu beneficiile încasate prin vinderea cărămizii, alte 6 familii și-au introdus curentul electric în case fără sprijin din exterior, s-a construit o casă unei femei văduve cu mulți copii și s-au cumpărat rechizite și îmbracaminte pentru copiii școlari.

Posibilitatea împuternicirii romilor în discutarea problemelor cu care se confruntă s-a materializat prin invitarea în calitate de delegat sătesc în cadrul ședințelor consiliului local a lui Victor Kallai. Conform Legii Administrației Publice Locale, delegatul sătesc poate să participe la ședințele Consiliului local, fără drept de vot, însă i se oferă posibilitatea de a exprima a diverselor probleme ale comunității pe care o reprezintă, participă la procesele decizionale, introduse în agenda discuțiilor de consilierul local responsabil pentru minorități.

În anul 1998, odată cu înființarea Asociației “Romii din Brazilia Nușfalău”, o mare parte din managementul organizațional al proiectelor locale asigurat de coordonatorul Rromani CRISS a fost transferat Consiliului de Administrație, iar accentul coordonatorilor de proiect, Maria Ionescu și Jef Helmer, s-a concentrat pe sfaturi în găsirea resurselor financiare locale, consultanță și sprijin în pregătirea propunerilor de finanțare către donatori, capabile să asigure continuitatea proiectelor.

Un rol principal în organizarea, coordonarea și implementarea proiectelor “Clubului de femei” l-a avut Bubela Etelka, reprezentantă a minorității maghiare, care a pus la dispoziția femeilor rom, membre în Club, diverse materiale, utilizarea telefonului și a autoturismului proprietate personală, a amenajat o cameră cu destinație pentru sediul Asociației “Romii din Brazilia Nușfalău”.

În această atmosferă locală, au fost organizate și alte activități în parteneriat cu Biserica Baptistă, Biserica Reformată și Cultul Penticostal, Primăria locală, dispensarul medical, farmacia, Asociația “Romii din Brazilia Nușfalău” și Agenția de Dezvoltare Comunitară “Împreună”, calificate de “gurile rele” ca reformă în domeniul cerșitului:

- organizarea serbării pomului de iarnă în comunitatea din Brazilia – Nușfalău.
- înființarea “Clubului femeilor”, în cadrul căruia femeile desfășoară cursuri de croitorie, alfabetizare, pregătire a mâncărilor și dulciurilor pentru familiile lor în diverse ocazii.
- ajutor sanitar de urgență în combaterea gripei de tip B.
- sprijin financiar și logistic femeilor condamnate abuziv pentru adunarea legumelor rămase în câmp după ce proprietarii au strâns recoltele, etc.

Includerea în Consiliul de Administrație a celor 2 reprezentanți ne-romi a contribuit la schimbarea percepției majoritarilor maghiari față de minoritatea romă. Lobby-ul în plan local, pe de o parte în Consiliul local, pe de altă parte printre familiile majoritare a celor 2 pentru găsirea soluțiilor și resurselor locale a determinat un alt gen de toleranță și comportament față de comunitatea romă.

Ex. Pentru perioada de iarnă, când romii nu au resurse financiare pentru traiul minimal, populația majoritară le oferă produse alimentare în schimbul muncii sezoniere din primăvară.

Desigur, acest troc local este interpretabil; însă între cerșetorie și/sau furt pentru supraviețuirea familiei, prestarea unei munci este acceptabilă. De asemenea, faptul că Primăria locală, în calitate de verigă a Guvernului român, în deplină cunoștință de cauză, nu alocă ajutorul social romilor și nici nu a înființat cantinele sociale măcar pe timpul iernii pentru persoanele care nu au un mod de a-și câștiga existența, inclusiv romi, denotă lipsa de preocupare, a voinței politice și a interesului pentru cetățenii săi, încurajând actele și faptele ilicite, cât și oprobiul public.

Implementarea noilor inițiative locale în anul 1998

Dacă până în 1997 migrația internă în căutarea unui loc de muncă era frecventă, rezultatele primului an de lucru în activitățile aducătoare de venit și crearea a locurilor de muncă au încurajat și motivat membrii comunității de romi în reluarea proiectului cărămidărie și în exploatarea resurselor locale. Motivați pe de o parte de proasta experiență cu angajatorii, care refuzau la terminarea sezonului să plătească muncitorii romi – cărămidari – motivând lipsa pieței de desfacere a cărămizilor, pe de altă parte pentru că puteau să rămână să lucreze în plan local, alături de familii, pentru anul 1999, 25 de familii și-au exprimat interesul de a lucra în punctul de lucru – cărămidărie.

S-au reluat discuțiile în plan local pentru alocarea de către Primăria locală a unei bucăți de teren și stipularea intențiilor printr-un nou acord de parteneriat, însă fara succes. Primarul comunei, Balazs Zoltan, a fost nemulțumit de refuzul asociației romilor de a-i oferi gratuit 10.000 de cărămizi.

Lipsa cooperării din partea Primăriei locale înseamna pierderea obiectivului proiectului și, implicit, a resurselor umane, pregătite pentru o nouă migrație în căutarea unui loc de muncă.

Soluția propusă de președintele asociației romilor pentru rezolvarea problemei a fost achiziționarea a 2,5 ha. de teren, o posibilitate pentru împrăștierea asociației și implicit a membrilor asociați. Consilierul local a găsit două familii de maghiari, care anual lăsa în nelucrare pământul, dată fiind lipsa de posibilități financiare pentru cultivarea, întreținerea și recoltarea produselor. Soția acestuia și Victor Kallai au întocmit actele de trecere în proprietatea asociației locale a terenului. Costurile de achiziție a terenului au fost suportate de finanțatori, aprox.900 USD.

Începerea punctului de lucru cu 25 de familii, aproximativ 95 de persoane a constituit un adevărat curaj, atât din partea coordonatorilor locali ai proiectului, cât și din partea coordonatorilor Maria Ionescu și Jef Helmer

- Organizarea în punctul de lucru s-a făcut pe echipe, coordonate de un șef de echipă, responsabil în fața Consiliului de Administrație al Asociației, în cadrul ședintelor săptămânale.
- Fiecare echipă și-a parcellat terenul și l-a amenajat pentru desfășurarea proiectului. S-au achiziționat scule și unelte pentru noii veniți în echipă și s-au construit adăposturi improvizate în incinta punctului de lucru. S-a achiziționat lemn și s-au construit mesele pentru pregătirea lutului, s-au săpat fântâni pentru asigurarea cu apă. Contribuția în muncă a celor 27 de familii în organizarea proiectului a fost estimată la aproximativ 2,143 USD.
- Responsabilitățile pentru introducerea în cuptor a cărămizilor, construcția cuptoarelor pentru arderea acestora, livrarea cantitativ și calitativă a cărămizilor ca și asigurarea climatului propice desfășurării activităților au fost preluate de 3 membri ai Consiliului de Administrație: Victor Kallai, Lakatus Sandor și Boldijar Gheorghe.
- Consilierul Bubela Gheorghe și coordonatoarea “Clubului femeilor”, Bubela Etelka, împreună cu Victor Kallai au preluat responsabilitatea găsirii potențialilor cumpărători, încheierea contractelor de vânzare și gestionarea corectă a resurselor financiare, în limita capitolelor decise într-o reuniune ulterioară cu membrii asociației.

- Rromani CRISS a întocmit contractele de rambursare a ½ din împrumutul acordat pentru desfășurarea proiectului, a monitorizat și evaluat proiectul.

Rezultatele proiectului

La sfârșitul proiectului, în luna septembrie 1998, au fost confecționate 250.000 cărămizi arse și alte 100.000 nearse. O parte dintre beneficiarii proiectului au lucrat o cantitate de cărămidă în plus față de cerințele proiectului, pe care au vândut-o cu acordul Consiliului de Administrație, sau și-au renovat casele. O parte din cărămidă a fost vândută, iar profitul a fost depus în contul asociației. 10.000 de bucăți au fost donate de către asociația locală sinistraților dintr-o localitate învecinată, în care Primăria locală intenționa refacerea caselor deteriorate. Cantitatea nevândută s-a acoperit cu folie, s-a sigilat și s-a angajat un paznic.

Contribuția în caramida a Asociației “Romii din Brazilia Nușfalău” la Fondul pentru Sinistrați a provocat încă o dată Autoritățile locale și populația majoritară. La această nouă imagine au contribuit și femeile care, cu ajutorul a 4 mașini de cusut second hand, trimise de Bisericele olandeze prin Biserica Reformată Nușfalău, au prelungit cursurile de formare profesională. De asemenea, organizarea activităților gospodărești de genul “cum să pregătești o prăjitură” a făcut ca inclusiv femeile majoritare maghiare să ceară sfaturi de la femeile rome în pregătirea acesteia. Chiar dacă proiectul pare banal, acesta a contribuit la lărgirea sferei de dialog și participare, la schimbarea mentalităților și întărirea stimei de sine. Un alt rezultat îl constituie chiar schimbarea atitudinii bărbaților față de femei în cadrul familiei și, nu în ultimul rând, bucuria principalilor beneficiari – copiii - de a schimba ritualul săracios de sărbători.

Spre sfârșitul anului 1998, Rromani CRISS a organizat o serie de activități destinate comunicării rezultatelor din proiectele locale, cu accent pe proiectele aducătoare de venit. În cadrul acestei reuniuni s-a discutat destinația cărămizilor depozitate. Soluția consilierului local a fost cedarea a ½ dintr-un grajd pentru creșterea animalelor în schimbul contravalorii cărămizilor depozitate. Președintele Asociației, Victor Kallai, a propus începerea unui program de construcție a locuințelor sociale în comunitatea din Brazilia Nușfalău. Această idee a fost discutată în timpul reuniunilor din octombrie și decembrie 1998 de la București, care s-au axat în principal pe criteriile de selecție clare a beneficiarilor locuințelor sociale.

Programul de construcție a locuințelor sociale 1999

Desprinderea Rromani CRISS din parteneriatul cu Spolu International a determinat un ritm sacadat al dinamicii proiectului, marcat de o anumită nesiguranță a sfaturilor și consultanței, de amânare a deciziilor de continuare a proiectului. Înființarea Agenției de Dezvoltare Comunitară “Împreună” a permis începerea în iunie 1999 a proiectului de construcție de locuințe sociale, proiect finalizat în octombrie 1999 prin darea în folosință

a acestora. Proiectul este considerat de mass-media ca fiind o premieră națională.

Metodologia proiectului:

Metoda folosită în program a fost aceeași, de introducere a contribuției umane și financiare locale.

1. Costurile pentru achiziționarea terenului necesar construcției de locuințe sociale a fost suportat de către Asociația locală “Romii din Brazilia Nușfalău”, din profitul obținut din vânzarea unei părți a cărămizii efectuate în 1998.
2. Cărămida utilizată în construcția locuințelor sociale provine din proiectul cărămidărie 1998. Contravaloarea acesteia în lei a fost executată (în cărămizi) în următorul an, 1999, de către fiecare beneficiar al locuinței sociale, aproximativ 15.000 buc. la prețul de 800 lei/bucata, incluzând și cantitatea de cărămidă pentru construcția WC-urilor și a gardurilor .

Contributia celor 10 persoane beneficiare ale locuintelor sociale:	
Munca necalificată	640.000 Lei (88.88 NLG)
Săparea canalelor de scurgere a apei	1.404.000 Lei (195 NLG)
Izolarea podurilor cu pământ amestecat cu ciment	4.252.500 Lei (950.62 NLG)
* cantitatea de cărămizi: 800 lei/buc.x 6.100 buc./familie = 61.000 buc./total	48.800.000 Lei (6,777.77 NLG)
Încărcat, descărcat, compactat pietriș	14.720.000 Lei (2,044.44 NLG)
Săpat și construit W.C.-uri	8.280.000 Lei (1,150 NLG)
Împrejmuirea locuințelor cu garduri din sârma ochiuri, executată de romii înșiși	31.200.000 Lei (4,333.33 NLG)
Total contribuție pentru 10 locuințe sociale	109.296.500 Lei (15,180 NLG)
Total contribuție / familie	10.929.650 Lei (1,518 NLG)
Cantitatea de caramida, evaluata, reprezinta proprietatea comuna a Asociatiei “Romii din Brazilia Nusfau”, efectuată din 1998, imprumutata celor 10 beneficiari ai proiectului din 1999	

În mai 1999 s-au stabilit criteriile de selecție a beneficiarilor:

- voința de schimbare a atitudinii “cum o vrea Dumnezeu” prin implicare activă
- familii mari, cu mulți copii
- posibilitatea contribuției prin cantitatea de cărămidă și muncă voluntară
- sprijin pentru alte 2 familii din comunitate care nu pot să realizeze nici cantitatea de cărămidă necesară construcției caselor și nici nu pot plăti ½ din costul total de construcție prin cantitatea de cărămidă efectuată și dată în contul asociației (o familie de handicapați și o văduvă cu 4 copii)

În iunie 1999, după o lună de negocieri cu membrii comunității asupra primilor beneficiari, s-a semnat contractul de execuție a 10 locuințe sociale în localitatea Nușfalău cu constructorul, în baza devizului ofertă, pentru suma de 70.000 NLG.

În iulie 1999 s-a întocmit documentația, s-a alocat un avans de 30% din valoarea totală a lucrării, aprox. 20,833 NLG, urmând ca cea de-a doua tranșă să se efectueze la terminarea

a 5 case, aprox. 24.305,5 NLG, iar la terminarea lucrării restul de 24.305,5 NLG.

Comunitatea de romi din Nușfalău a selecționat beneficiarii programului, pe care constructorul i-a introdus în echipa de constructori, alături de președintele Asociației, Victor Kallai, și de Lakatus Sandor.

În deplasarea din 15 august 1999, beneficiarii celor 10 locuințe sociale, membrii Consiliului de Administrație, constructorul și asociațiile finanțatoare au discutat posibilitatea rambursării de către beneficiari a ½ din prețul total alocat proiectului de către finanțator, adică 34,722 NLG. Cum comunitatea de romi din Nușfalău nu are posibilități certe de rambursare financiară datorită lipsei unui venit cert și regulat, s-a stabilit înlocuirea plăților lunare sub forma chiriilor prin rambursarea în natură - cărămidă.

Contribuția Consiliului local Nușfalău	
180 m3 pietriș	18.000.000 Lei (2,500 NLG)
Tansport pietriș	7.000.000 Lei (972.22 NLG)
5 tone ciment	5.000.000 Lei (694.44 NLG)
Total contribuție autorității locale	30.000.000 Lei (4,166.66 NLG)
Total contribuție / familie	3.000.000 Lei (416.66 NLG)
<i>Contribuția Prefecturii Sălaj</i>	
Autorizațiile de construcție a locuințelor sociale	12.000.000 Lei (1,666.66 nLG)
Total contribuție / familie	1.200.000 Lei (166.66 NLG)
<i>Contribuția finanțatorilor</i>	
Spolu Internațional & Agenția “Împreună”	500.000.000 Lei (69,444.44 NLG)
Total contribuție/familie	50.000.000 Lei (6,994.44 NLG)
Rezultă că pentru o locuință socială costurile sunt	
<i>Total contribuție / familie romi</i>	<i>10.929.650 Lei (1,518 NLG)</i>
<i>Total contribuție / familie Autorități locale</i>	<i>3.000.000 Lei (416.66 NLG)</i>
<i>Total contribuție / familie Prefectură</i>	<i>1.200.000 Lei (166.66 NLG)</i>
<i>Total contribuție/ familie finanțatori</i>	<i>50.000.000 Lei (6,994.44 NLG)</i>
Total general pentru o familie	65.129.650 Lei (9,095.75 NLG)
<i>Notă Maria Ionescu: O altă contribuție a comunității este săparea unei fântâni pentru alimentarea cu apă potabilă.</i>	

Planul de rambursare în acest caz, cuprinde:

- cantitatea de cărămidă (61.000 buc) efectuată în anul 1998, proprietate a asociației locale, estimată per total în proiect la 15,180 NLG, împartita la 10 familii beneficiare ale locuințelor sociale = 1,518 NLG, echivalentul a 13.662 bucăți cărămizi/familie, costuri

rambursabile în anul 1999.

- cantitatea de cărămidă care se va efectua în *anul 2000*, aproximativ 140.703 bucăți, în valoare totală de 19,542 NLG, fiecărei familii revenindu-i efectuarea a 14.070 bucăți de cărămidă, în valoare de 1,954 NL /familie.

Dreptul de proprietate asupra locuințelor sociale

Locuințele sociale vor fi date în locație de către asociațiile finanțatoare, în calitate de locatoare, Asociației “Romii din Brazilia Nușfalău”, în calitate de locatară, ceea ce conferă o măsură de siguranță în plus. Până la rambursarea de către beneficiari a ½ din costul de execuție a caselor (anul 2000), se amână transmiterea dreptului de proprietate asupra caselor, prin stipularea fermă în contractul de locație a clauzei de rezervă. Prefectura Sălaj a emis avizele de construcție pentru locuințele sociale pentru preintele “Asociației Romilor din Brazilia Nușfalău”.

Rezultatele proiectului:

- îmbunătățirea condițiilor de locuit a 10 familii, membre ale comunității din cartierul Brazilia.
- crearea de noi locuri de muncă sezoniere pentru 18 tineri. Echipa a fost formată și din tineri romi aparținând comunității, calificați în construcții, coordonarea fiind asigurată de un inginer rom recunoscut pe piața muncii pentru promptitudine și seriozitate;
- după terminarea proiectului, alte 3 case au fost construite din resurse proprii, iar alte 2 amenajate.
- metoda de lucru a fost preluată și de alți lideri locali, preocupați de găsirea soluțiilor pentru îmbunătățirea condițiilor de locuit.

Informațiile despre proiect și metoda de lucru au fost trimise Guvernului României, Departamentul pentru Protecția Minorităților Naționale – Oficiul Național pentru Romi și prezentate în diferitele reuniuni organizate la nivel local/regional/national.

La deschiderea oficială de dare în folosință a locuințelor sociale au participat și membri ai Guvernului României. Aceștia în diverse ocazii amintesc despre proiectul de la Nușfalău ca despre o inițiativă reușită, însa modelul nu a fost preluat/continuat, chiar dacă în cadrul Ministerului Lucrărilor Publice și Amenajării Teritoriale există un fond de construcție a locuințelor sociale.

Pregătirea planului de dezvoltare locală comprehensivă

Agencia “Împreună” a invitat atât autoritățile locale, cât și Consiliul de Administrație al Asociației Brazilia, să ia parte la pregătirea conferinței naționale pe probleme de Dezvoltare Comunitară și Comunități de Romi, București, iunie 2000. Au avut loc două întâlniri, în cadrul cărora s-au discutat diverse aspecte ale unui plan de dezvoltare locală comprehensivă în Nușfalău, vizând îmbunătățirea condițiilor de trai ale romilor. Acest nou “grup de inițiativă” este alcătuit din următorii membri: vice-primarul (primarul nu își mai îndeplinește funcția, din cauză că starea de sănătate nu îi permite); un om de afaceri

maghiar, care este și membru al Consiliului Local; directorul școlii profesionale și o profesoară de la aceeași școală; un medic; un polițist; directorul școlii primare; consilierul, Dl Bubela, și soția sa, coordonatoarea “Clubului femeilor”. Participanții romi sunt: Victor Kallai, Sandor Lakatus, Gheorghe Boldijar și Katherina Lakatus, membră a noului grup de inițiativă.

După prima întâlnire, s-a stabilit ca fiecare membru să pregătească un document pe o propunere concretă. Propunerile au fost prezentate și discutate în cadrul celei de-a doua întruniri. Propunerile au cuprins următoarele planuri:

- Clădirea unui Centru Comunitar multifuncțional, care să includă un mic punct sanitar, o baie publică, spații pentru cursuri de îngrijire a copiilor, informații despre boli, facilități școlare și preșcolare, un loc de întâlnire pentru adulți etc.;
- Canalizare în comunitate, pentru a se înlătura scurgerile periculoase și amenințarea infecțiilor;
- Racordarea altor familii la rețeaua electrică;
- Construirea altor zece locuințe sociale;
- Amplasarea de containere pentru gunoiul menajer;
- Organizarea unei tabere de vară multiculturală;
- Organizarea unor cursuri de calificare profesională pentru adulți.

Cel mai important aspect al acestor întâlniri este că romii și reprezentanții grupărilor etnice de români și maghiari au dus discuții deschise și constructive pentru îmbunătățirea condițiilor de trai ale comunității romilor din Nușfalău. Cu trei ani în urmă, așa ceva era de neimaginat.

Câteva concluzii cu privire la proiectele din Nușfalău

Proiectul din Nușfalău demonstrează impactul major al dezvoltării locale în interiorul unei comunități de romi:

Se consolidează încrederea în sine, organizarea autonomă, capacitatea de conducere și structura socială

Membrii comunității au muncit împreună pentru a-și identifica și rezolva problemele, au venit cu soluții și au întărit spiritul comunitar. Inițiativa, capacitatea de conducere și structura socială a comunității romilor au fost stimulate chiar de la început, fiindcă s-a lucrat *cu* romii, nu doar *pentru* ei. Participarea activă a romilor la construirea propriului lor viitor a promovat un proces de învățare și conștientizare, le-a dezvoltat capacitățile mentale și fizice, și i-a ajutat să dobândească încredere în forțele proprii.

Practicile din Nușfalău au mai demonstrat că o experiență reușită poate să sporească încrederea comunității și să pună la dispoziție structurile necesare în rezolvarea problemelor. Asociația “Romii din Brazilia” a devenit structura formală de implementare a mai multor activități. Prin rezultatele concrete obținute, Asociația și membrii consiliului ei de administrație au câștigat încrederea altor membri ai comunității. După ce a fost creată această structură organizațională, capabilă să optimizeze participarea romilor, ea poate fi folosită în proiectele următoare.

Relația dintre romi, autoritățile locale și populația majoritară

A trecut ceva timp până ca romii, autoritățile locale și membrii majorității să realizeze că e imposibil pentru o comunitate locală să fie complet independentă: toți trebuie să acționeze și să coopereze într-un cadru social mai larg. A fost necesar să investească, mai întâi, în activități de edificare a spiritului comunitar al romilor, pentru ca aceștia să devină o componentă acceptată (încă nu e cazul să spunem “respectată”) a întregii comunități din Nușfalău. Apoi, treptat, autoritățile au acceptat Asociația “Romii din Brazilia” ca pe un organism reprezentativ al comunității de romi din Nușfalău, mai ales datorită rezultatelor concrete și vizibile ale proiectelor.

După înființarea Asociației “Romii din Brazilia”, a devenit posibilă acceptarea sprijinului din partea non-romilor, fără ca aceștia să preia responsabilitățile și poziția de lider.

Rezultatele concrete, vizibile, sunt convingătoare

Rezultatele în racordarea la rețeaua electrică, în proiectul cărămidărie și în proiectul de locuințe sociale au fost elemente cruciale în procesul de dezvoltare a comunității de romi din Nușfalău. Aceste rezultate au scos în evidență cât de importantă este definirea acțiunilor imediate care se pot întreprinde pentru a îmbunătăți condițiile de viață în comunitate. Acțiunea trebuie să vizeze nevoi resimțite de întreaga comunitate (sau de membrii cei mai nevoiași) și trebuie să implice o participare instituțională fezabilă, care să producă rezultate rapide.

Acțiunea ar trebui să se desfășoare concomitent cu un proces continuu de identificare a problemelor, ajungându-se la un plan pe termen lung. Este un proces intens de muncă, pentru care sunt necesare discuții informale, o perioadă de observații, și participarea la diverse întruniri, atât la nivelul comunității, cât și la nivelul autorităților locale. Rezultatele concrete s-au dovedit esențiale pentru a-i convinge pe romi că agențiile externe sunt parteneri de încredere, și pe acestea, că romii din Nușfalău sunt parteneri de încredere. Au convins și autoritățile locale că este în interesul lor să coopereze cu o asociație a romilor care funcționează atât de bine; iar populația majoritară a fost convinsă că îmbunătățirile veritabile și de durată pot fi obținute numai prin participarea integrală a romilor la găsirea soluțiilor pentru problemele cu care se confruntă. În fine, rezultatele au convins atât instituții, cât și persoane din majoritate, că îmbunătățirile necesită participarea integrală a romilor la identificarea soluțiilor.

Maria Ionescu, Manager Agenția “Împreună”

Jef Helmer, Director Spolu International Foundation

PROIECTUL DE COOPERARE PENTRU PROTECȚIA

MEDIULUI ÎNCONJURATOR ȘI OPORTUNITĂȚI DE ANGAJARE KERECSEND, UNGARIA

Satul *Kerecsend* se află la poalele lanțului muntos *Bükk*, lângă Drumul Național 3, în districtul Heves, la aproximativ 100 km Est de Budapesta. Are o populație de 2.100 de locuitori, dintre care o treime, circa 130-150 de familii, sunt romi.

Până la începutul anilor '80, când existau suficiente locuri de muncă, romii fuseseră angajați la ferma locală, aflată în proprietatea statului, la fabrica de cărămizi și în industria construcțiilor. În prezent, muncesc în agricultură, ocazional, jumătate din romii din localitate fiind muncitori calificați.

Prin sat trece pârâul Laskó, care are, pe ambele maluri, străzi locuite în majoritate de romi. Pârâul curge prin spatele grădinilor aferente caselor. În trecut, înainte de primul proiect, zona din spatele acestor grădini era folosită ca groapă de gunoi și cimitir de animale. Mai mult, în timpul verii, copiii se scăldau adesea în pârâu. Există un pod peste apă, înjghebat din plăci de metal, dar revărsările râului îl distrug frecvent. Compania răspunzătoare pentru colectarea deșeurilor din străzile menționate nu s-a prezentat în localitate de doi ani.

Romii au dorit să schimbe condițiile în care locuiau. Au înființat Cercul Romilor pentru Protecția Mediului din *Kerecsend*, care a cerut sprijin Societății Életfa pentru Protecția Mediului, în vederea reabilitării mătăcii și malurilor pârâului Laskó.

Imediat, experții de la Életfa au început lucrul. În cooperare cu administrația locală și cu organizațiile locale ale romilor, au elaborat un plan complex de reducere a poluării pârâului și a malurilor în *Kerecsend*. În conformitate cu planurile, după ce cursul apei a fost blocat, deșeurile acumulate în ultimele decenii au fost înlăturate din albia pârâului, cu ajutorul unor utilaje speciale, iar malurile neregulate au fost îndreptate. În zona astfel curățată s-a plantat trestie folosită pentru împletituri, în scopul de a reînvia tradițiile meșteșugărești ale regiunii. S-a construit și un podeț nou. În cadrul proiectului de reabilitare, au fost plasate containere pentru deșuri în fața caselor romilor, iar costul ridicării deșeurilor a fost achitat, în avans pe un an.

Planul a fost gata foarte repede, însă, timp de un an și jumătate, nu s-a găsit un program adecvat prin care propunerea să poată fi înaintată cu șansa de a obține fonduri. S-au primit, apoi, 340.000 forinți de la Fondul Central de Protecție a Mediului, iar programul comun, intitulat "Muncă verde", al organizației Autonomia Alapítvány (AA) și al Fundației Parteneriale pentru Mediu le-a răsplătit planurile cu suma totală de un milion de forinți. AA și Fundația Partenerială pentru Mediu au hotărât să susțină proiectul, fiindcă, în afară de faptul că asigura protecția mediului, le permitea romilor să contribuie la curățenia întregului sat.

S-a început lucrul. Forța de muncă a fost oferită de organizațiile romilor, iar 15 lucrători publici au fost angajați de administrația locală. Au fost cumpărate containerele pentru străzile locuite de romi și s-a aranjat plata taxei de colectare a gunoiului pentru toate familiile, pe perioada unui an. Aceste măsuri au avut un impact vizibil în sat, întrucât gunoaietele au dispărut de pe străzi și din grădini.

Conform planurilor, cursul apei a fost blocat la sfârșitul lui septembrie. După aceea, s-au folosit utilaje puternice pentru curățarea albiei și a malurilor, după care s-au plantat pomi și trestie. În anul următor n-a trebuit “decât” ca romii să aibă grijă de mediul în care locuiau. Au plănuț să înființeze un “centru de recreere”, cu un teren mic de fotbal, un loc de joacă amenajat cu nisip, și un loc pentru ieșirile la iarbă verde.

Totuși, s-a înțeles repede că prioritățile erau altele: mai atractivă decât ideea centrului de recreere a fost șansa de a candida cu proiecte, pentru fonduri care să permită plantarea unor grădini de legume pe recent curățatele maluri ale pârâului. Următorul an i-a găsit pe romii din sat cultivându-și grădinile. Succesul a fost evident: și pentru romi, și pentru administrația locală, a fost o dovadă că a meritat să investească în revitalizarea regiunii. Câștigul nu a fost doar unul material: a crescut și capacitatea oamenilor de a lucra în rețea. Următoarea etapă proiectată a fost înființarea unei fabrici de cărămizi ecologice, corelând priceperea tradițională a romilor din zonă în domeniul cărămidăritului cu accesul la pământ de bună calitate și cu cererea de cărămidă apărută în cadrul schemei de construcție a locuințelor sociale pentru familii cu mulți membri.

Inițiativa a fost a organizației romilor, însă efortul a fost unul comun, al municipalității și al romilor. A fost o investiție majoră, care a necesitat nu doar imaginație, ci și fonduri, pe lângă conexiuni la nivel regional și național.

Într-o primă etapă, a fost înființată o nouă asociație de mediu. Membrii fondatori au fost reprezentanții organizației locale de romi, Lungo Drom, membrii administrației autonome a minorităților, primarul localității, un avocat și un agent regional de mediu.

Întrucât legea maghiară interzice asociațiilor să aibă în patrimoniu mine, a fost înființată o companie publică. Municipalitatea a contribuit cu o bucată de pământ, care era locul minei inițiale, și a angajat lucrători publici să curețe terenul; romii au căutat tehnologia adecvată și au declanșat procedura de obținere a autorizațiilor, iar alți membri au lucrat la noile aplicații.

Pentru vânzarea cărămizii, s-au făcut contracte cu municipalitățile învecinate. S-a început exploatarea minei, au început excavațiile, s-au cumpărat materialele tehnologice, a început producția-pilot, iar autoritățile au certificat prima serie de cărămizi.

Trei familii așteaptă cărămida, ca să poată începe construcția caselor. Proiectului i s-a făcut multă publicitate în cadrul mișcării de protecție a mediului, cât și în fața opiniei publice. Munca romilor a câștigat și aprecierea populației nerome din localitate. În vecinătate au apărut noi asociații regionale, care au valorificat experiențele organizației din *Kerecsend*.

Anne Csongor, Director

Principala organizație implicată în proiect

Autonómia Alapítvány, Fundația Maghiară pentru Independență

H-1137 Budapest

Pozsonyi út 14.II.Emelet 9.

Tel.: (36) 1-237-6020

Fax: (36) 1-237-60

PROIECTUL PENTRU SCHIMBARE COMUNITARĂ DIN BULGARIA: BIROURILE DE ÎNTRAJUTORARE ALE ROMILOR

În mod tradițional, romii sunt cel mai marginalizat grup din societatea bulgară. Conform ultimului recensământ, în 1992 existau cam 350.000 de romi, însă, conform datelor neoficiale, numărul lor depășește 650.000. Romii trăiesc în comunități izolate, la periferiile aproape tuturor orașelor și satelor, adesea desemnate cu termenul de “ghetto-uri”, și suferă din cauza problemelor structurale legate de o sărăcie crescândă: șomaj, analfabetism, malnutriție, condiții de trai și de sănătate care se deteriorează rapid. Lipsa veniturilor și dependența de ajutorul social, valoarea descrescândă a accesării unei forme de învățământ, excluderea din viața socială și politică, comunicarea defectuoasă cu instituțiile locale și naționale, toate acestea formează *cercul vicios al marginalizării și privațiunilor*.

În 1994, C.E.G.A. – Creating Effective Grassroots Alternatives (Crearea Alternativelor Democratice Eficiente) a început, împreună cu activiștii romi din Sofia, căutarea unei *noi abordări pentru emanciparea și integrarea socială a comunităților de romi*. Rezultatul a fost înființarea unor birouri de întrajutorare ale romilor în diferite locuri din Bulgaria – Sofia (1994), Plovdiv (1995), Lom (1996), Sliven (1996), Montana (1998). Specificul cazurilor din Bulgaria a fost dat de faptul că toate birourile au fost inițiativa unor organizații locale ale romilor, care activau pentru emancipare și pentru ameliorarea situației comunităților de romi.

Cu trecerea anilor, biroul romilor din Sofia, Fundația Roma-Lom și Biroul de Întrajutorare Stolipinovo din Plovdiv au devenit organizații comunitare puternice, legate într-o rețea de parteneriat strategic facilitată de C.E.G.A. Cele patru organizații au colaborat mai mult de cinci ani pentru a învăța împreună din acest nou experiment de dezvoltare, pe care l-am denumit „Proiectul pentru Schimbare Comunitară”. Din 1995, a fost susținut în principal de Novib, în parte de Phare Lien (Stolipinovo), iar din 1998, de Novib și Matra, ca program integrat pe scară largă.

Capitolul de față conturează, pe scurt, abordarea și experiența celor cinci ani de eforturi făcute pentru a stimula schimbarea comunitară prin participare și pentru a utiliza alternative la nivel fundamental, pentru schimbarea politicilor și practicilor locale,

regionale și naționale⁶ privitoare la romi.

Problema

Se estimează că populația romă din Sofia numără circa 100.000 de oameni, care trăiesc, în principal, în patru cartiere. Două dintre ele sunt destul de mari – Faculteta (37.000) și Hristo Botev (45.000). Ca soluție disperată în efortul de a face față dificultăților economice crescânde, mulți oameni își vând proprietățile și se întorc în zonele “ghetto-urilor”. Cartierul Stolipnovo este cea mai mare “insulă a sărăciei” din Plovdiv (aproximativ 25.000 de persoane). Diferența față de Sofia este dată de faptul că în jur de 70% din oameni sunt musulmani și se autoidentifică drept turci, iar restul de 30% sunt creștini și se autoidentifică drept romi. Romii din Lom sunt în număr de 12.500, reprezentând o treime din populația orașului. Locuiesc în patru cartiere situate la periferia orașului – Stadionă (4.000), Mladenovo (5.000), Humata (3.000) și Momin Brod (500).

Comunitățile de mai sus diferă prin mărime și particularitățile orașelor cărora le aparțin (profil economic, populație, plasare într-o zonă cu priorități economice, “harta” guvernului etc.). Fiind orașe mari și cu o dinamică economică relativ intensă, Sofia și Plovdiv oferă mai multe șanse de supraviețuire, cu muncă sau venituri suplimentare. Oricum, comunitățile de romi de aici sunt numeroase, ca un oraș izolat în metropolă, alcătuit, la rândul lui, din grupuri diverse și comunități mai mici. Lom este un oraș mai mic, cu legături mult mai puternice între diferitele grupuri din interiorul comunității. Romii trăiesc în patru comunități, care diferă prin origine și nivel economic și educațional. Dar toți sunt se confruntă cu provocarea reprezentată de statutul de comunitate marginalizată într-un oraș mic aflat în depresie economică acută (Lom se află într-una din regiunile cu cea mai defavorizată economie din Bulgaria, districtul Montana, din Nord-Vestul Bulgariei).

În pofida diferențelor, romii din Sofia și din Lom și romii și turcii din Stolipinovo se confruntă cu probleme similare legate de excluderea socială:

Accesul este foarte limitat la serviciile sociale și administrative, din cauza lipsei de comunicare cu instituțiile locale și a educației civice reduse. Administrația și instituțiile locale nu sunt suficient de sensibile și au o capacitate redusă de a aborda eficient problemele romilor. Adesea, aceasta se întâmplă fiindcă nu sunt cunoscute cultura și prejudecățile romilor. Până cu puțin timp în urmă, nu existau asistenți sociali romi sau reprezentanți ai romilor în administrație, deși urma ca serviciile să fie oferite în zonele cu populație majoritar romă. Un alt motiv este lipsa experienței instituțiilor în domeniul guvernării democratice bazate pe faptul că instituțiile sunt răspunzătoare în fața cetățenilor și pe colaborarea cu grupurile și organizațiile acestora. Romii înșiși au foarte puține cunoștințe despre normele de care trebuie să se țină cont la abordarea birourilor sociale, Oficiilor de muncă, birourilor administrative. Adesea, asta duce, practic, la imposibilitatea accesului la alocații și ajutor social, care, pentru unele familii, reprezintă o șansă de supraviețuire.

Servicii sociale oferite si cazuri rezolvate de Birourile de intrajutorare				
---	--	--	--	--

ale romilor, 1996-1999				
Tipul de asistenta	Sofia	Stolipinova	Lom	Total
Sprijin solicitat pentru problemele sociale ale diviziunilor	1840	2354	3095	7289
<i>Cazuri rezolvate</i>			1682	5461
Cereri de ajutor pentru alte probleme (legale, locuințe)			636	2742
<i>Cazuri rezolvate</i>	462	1003	391	1856
Ajutor în completarea și depunerea formularelor	10082	9839	11984	31905
Totalul clientilor				41936

Rata crescută a șomajului, care ajunge pe alocuri până la 90%: există deja o întreagă generație de tineri care nu au muncit în viața lor. Majoritatea părinților lor fiind muncitori necalificați, au fost primii care și-au pierdut locurile de muncă în timpul reformei structurale și privatizării. Perspectivele angajării sau realizării unor activități generatoare de venituri alternative sunt slabe. Cererea de muncă necalificată va continua să scadă, ceea ce va duce la excluderea acestor segmente de populație. Este foarte probabil ca, în deceniul următor, o parte însemnată a populației (în principal romii) să fie exclusă permanent de pe piața muncii.

Valoarea educației scade rapid, din motive economice, culturale și instituționale. De obicei, nici părinții nu au un nivel școlar serios și adesea nu înțeleg semnificația strategică a educației pentru șansele de viitor ale copiilor lor. Dar, chiar și când înțeleg asta, majoritatea familiilor nu le pot pune la dispoziție manuale și haine și nu pot să achite taxele de grădiniță. Pe de altă parte, confruntându-se cu problema supraviețuirii pe perioade scurte de timp, părinții sunt înclinați să-și pună copiii la muncă. Obligați să aleagă între perspectiva pe termen scurt și perspectiva pe termen lung (educația), de obicei o aleg pe prima. Cunoașterea limitată a limbii bulgare de către copii este un obstacol major în calea șanselor egale la începerea școlii. Sistemul de învățământ și profesorii nu sunt pregătiți să lucreze efectiv cu copiii care aparțin altor culturi și vorbesc alte limbi. În consecință, mulți copii nu merg niciodată la școală. Numărul celor exmatriculați, la toate nivelele de școlarizare, este în creștere. Aproape că nu mai există tineri capabili să își continue educația la un nivel superior.

Accesul redus la serviciile medicale, din cauza lipsei de resurse ori a educației sanitare insuficiente. Un număr mare de copii rămân nevaccinați. Alții suferă de malnutriție cronică, de la o vârstă foarte mică. Mulți oameni nu primesc tratamentul necesar în spitalele de stat, nefiind în stare să ofere banii și materialele cerute neoficial. Accesul la

servicii medicale se va deteriora odată cu introducerea reformei în domeniul asigurărilor de sănătate (șomeri și, de obicei, neasigurați, mulți oameni vor fi omiși de sistemul de asigurări de sănătate).

Infrastructura care se deteriorează rapid. Majoritatea condițiilor de locuit din cartier sunt ilegale și nereglementate. Sistemul de canalizare este distrus sau, de cele mai multe ori, inexistent. Adesea, primăria debranșează cartiere întregi de la sursa de electricitate sau apă, fiindcă familiile nu pot să plătească datoriile acumulate. În alte cazuri, se întrerupe des curentul electric, din cauza suprasolicității unui sistem proiectat pentru o populație mai redusă.

Alternativa

Pe baza discuțiilor purtate în comunități, Biroul Romilor din Sofia, Fundația Roma-Lom și Biroul de Întraajutorare din Stolipinovo au identificat, în principal, trei arii cu probleme:

- accesul la servicii sociale;
- accesul la educație;
- accesul pe piața muncii și la activitățile generatoare de venit.

Întrucât problemele din aceste arii diferite se leagă de marginalizarea în ansamblu a comunității, nici una dintre ele nu poate fi rezolvată separat. Se impune **o nouă abordare a dezvoltării**, care să coreleze acțiunile din ariile prioritare alese, pentru a conferi comunității capacitatea să se dezvolte.

Componenta principală a acestui tip de abordare o constituie transformarea organizațiilor romilor în **instituții comunitare puternice**, care să acționeze ca un motor pentru implicarea comunității în rezolvarea propriilor probleme și care să fie capabile să-și reprezinte interesele în dialogul cu instituțiile locale și naționale.

În pofida diferențelor de profil a activităților care corespund nevoilor și șanselor din fiecare comunitate, accesarea Birourilor de întraajutorare ale romilor pentru cele trei categorii de probleme este bazată pe următoarele principii:

- **acțiune comunitară:** mobilizarea membrilor comunității pentru a se implica și a participa la identificarea problemelor și a posibilelor soluții de rezolvare a acestora;
- **coalizare / cooperare:** concentrarea tuturor intereselor comunității în jurul unei cauze comune și acționarea în cooperare cu alte grupuri sau organizații non-guvernamentale;
- **parteneriat:** elaborarea unor planuri viabile de dialog constructiv, colaborarea cu instituțiile locale și guvernamentale relevante și promovarea intereselor cetățenilor;
- **dialog intercultural:** educarea persoanelor din afara comunității de romi (societatea în general), pe baza implicării populației majoritare în inițiative concrete sau în mediatizarea practicilor pozitive.

Toate acțiunile sunt corelate într-o strategie pe termen lung, susținută printr-un proces de dezvoltare a capacităților, care combină pregătirea, asistența tehnică adaptată individual,

legăturile cu organizații comunitare similare din diferite regiuni, prin perspectiva învățării din practică și a instituționalizării abordărilor funcționale. Principiile de bază ale strategiei sunt două. Mai întâi, ideea că soluțiile la problemele comunității nu pot fi impuse de sus, ci trebuie să fie propuse de comunitatea însăși. Al doilea principiu este conștientizarea naturii comune a problemelor care afectează atât minoritatea, cât și majoritatea (majoritarii sunt la fel de interesați să rezolve problemele ca și minoritarii).

Acces la serviciile sociale

Sprrijin în rezolvarea problemelor de ordin social ale indivizilor

Majoritatea familiilor din cartierul romilor sunt dependente în totalitate de ajutorul social și de alocații. Accesul regulat la acestea înseamnă supraviețuire. Din acest motiv, cele trei birouri au identificat ameliorarea serviciilor sociale ca fiind punctul de pornire în activitatea lor. Scopul principal a fost să depășească lacuna existentă în comunicarea dintre comunitate și instituții și să servească drept mediator în rezolvarea cazurilor și problemelor sociale.

Primul pas a fost să-i pregătească pe romi să le ofere ajutor oamenilor, pentru ca aceștia să se conformeze condițiilor impuse de serviciile sociale. Echipele birourilor au absolvit cursuri intensive în domeniul asistenței sociale, cu sprijinul oficiilor locale de bunăstare socială. Pentru a se putea adresa unui public cât mai larg, fiecare birou și-a dezvoltat o rețea de 30 până la 50 de tineri romi, care au absolvit și ei cursurile organizate regulat de birou și de angajați ai oficiilor de bunăstare socială. Pregătirea a fost una practică, privind modalitățile de sprijin a solicitanților de ajutor social: completarea formularelor, tipul formularelor ce trebuie completate și tipul problemelor pentru care se poate face solicitarea etc.

Inițial, oamenilor li s-a oferit ajutor în spațiile birourilor. În Stolipinovo, acest loc se află în interiorul comunității. În Lom și Sofia, unde serviciile sunt oferite nu doar într-un singur cartier, există un oficiu la care au acces oameni din toate cartierele. Pe lângă explicarea practică a cerințelor și sprijinirea efectivă în depunerea cererilor, birourile mai oferă, gratuit, consultanță juridică și de specialitate. Cazurile individuale sunt urmărite până la capăt și, când e nevoie, oamenii sunt însoțiți la oficiile municipale care oferă servicii sociale, pentru a primi asigurări că problema acestora se rezolvă.

Pe măsură ce se rezolvau cu succes cazurile, numărul vizitatorilor creștea. Mai ales în campaniile de asistență socială desfășurate în timpul iernii, birourile au avut mai mult de 100 de vizitatori zilnic. Ca să poată ajuta cât mai mulți oameni, birourile au început să caute diverse modalități prin care să aducă serviciile mai aproape de comunitate. Au fost concepute și distribuite în cartiere broșuri explicative. Voluntarii au făcut vizite la domiciliu sau au oferit informații în cadrul unor reuniuni informale (întâlnirile părinților, la școală, alte reuniuni și evenimente din comunitate). Biroul din Sofia a deschis oficii de recepție în cartierele Faculteta și Filipovtzie, iar Fundația Roma-Lom, în celelalte patru cartiere.

Birourile și-au început activitatea de ameliorare a serviciilor sociale ca o alternativă la

oficiile de stat. Însa scopul final nu a fost să înlocuiască instituțiile statului, ci să le încurajeze să-și facă treaba mai bine și să îi trateze pe romi ca parte din atribuțiile lor. A fost foarte important să le cultive instituțiilor locale încrederea că munca în cooperare cu birourile, ca structuri comunitare, este și în favoarea lor și le va spori eficiența.

Procesul s-a declanșat în mod diferit în cele trei localități. În Sofia, comunicarea cu instituțiile a fost mai complicată la început. A fost primul birou, pentru care nu exista nici un precedent. În plus, cele patru cartiere ale romilor sunt deservite de oficii diferite ale serviciilor sociale municipale, ceea ce a însemnat că a durat mai mult până la stabilirea unor relații bune și că atitudinea față de clienții romi a variat de la un oficiu la altul. La începuturi (1995), Biroul de întraajutorare din Stolipinovo s-a confruntat cu un oarecare scepticism și cu îndoieli.

Deși angajații serviciilor sociale împartaseau frustrarea legată de “mulțimea zgomotoasă de romi adunați la ușă, care nu au habar de reguli”, unii puneau la îndoiala motivele și fezabilitatea Biroului de întraajutorare. Cum Nikolay Kirilov, președintele Fundației Roma-Lom, activa și în calitate de consultant rom al municipalității, cooperarea cu instituțiile locale a fost mult mai bună la începutul funcționării biroului.

Dobândirea încrederii este un proces reciproc, pentru care trebuie timp și eforturi care să demonstreze utilitatea implicării romilor în furnizarea de servicii sociale. Însa merită, fiindcă încrederea este un avantaj de lungă durată. La sfârșitul primului an de muncă, birourile au început să semneze acorduri de cooperare cu oficiile locale de asistență socială. Pe parcursul ultimilor trei ani, această cooperare a devenit o practică perpetuă:

- Acordurile semnate pe termen lung sunt reînnoite în fiecare an. Oficiile de asistență socială și birourile conlucrează îndeaproape în fiecare zi, pentru îmbunătățirea serviciilor și rezolvarea cazurilor individuale.
- Funcționarii publici din instituțiile publice și potențialii angajatori oferă consultanță direct în cartiere, în cadrul Biroului (în Stolipinovo), în oficiile de recepție din diversele cartiere (în Lom) și la reuniunile organizate în comunitate de către birourile de întraajutorare (în cele trei locații).
- Voluntari romi de la birourile din Lom și Stolipinovo oferă asistență în incinta sediilor birourilor sociale de stat în timpul diverselor campanii de asistență socială, mai ales iarna, ca să ajute la depunerea cererilor și la procesarea documentelor. De asemenea, îi ajută pe asistenții sociali de la stat să facă vizite la domiciliu, pentru a identifica statutul social și eligibilitatea celor care au cerut alocații mai mari.
- Biroul din Lom a reușit să convingă serviciile sociale locale să angajeze tineri romi din rândul voluntarilor antrenați ca să lucreze ca asistenți sociali și să facă vizite în cartier. Este unul din rarele cazuri în care instituțiile locale angajează romi ca să le ajute în furnizarea de servicii în zonele locuite de romi.
- Pe baza eforturilor constante de promovare, birourile din Stolipinovo și Lom au reușit să aducă serviciile sociale de stat mai aproape de oameni. Din aprilie 1999, sediul acestora s-a mutat în Stolipinovo, devenind mai accesibil locuitorilor din zonă. Oficiile de recepție deschise de Fundația Roma-Lom în cele patru cartiere sunt folosite ca filiale locale ale instituției, care să le faciliteze oamenilor procesul de

depunere a cererilor.

Sprijin în rezolvarea problemelor sociale ale comunității

Pe lângă rezolvarea cazurilor individuale de asistență socială, birourile au fost foarte eficiente în rezolvarea problemelor comunităților, în negocieri cu autoritățile relevante (la nivel local, regional sau național). Iată câteva exemple de activități de acest tip:

Biroul de Întrajutorare din Stolipinovo:

- A organizat o coaliție formată din peste 11 organizații comunitare și a modificat decizia municipalității de a muta spitalul local într-o altă zonă (1997).
- A împiedicat decizia primarului de a distruge locuințele ilegale din cartier, mobilizând grupurile locale și organizațiile de drepturile omului (1998).
- A activat ca mediator în timpul numeroaselor căderi de electricitate, pentru ca filiala locală a companiei de electricitate să intervină, iar oamenii să nu rămână fără curent electric pentru multă vreme.
- A organizat grupuri de lucru în comunitate, ca să curețe cartierul, să renoveze unele străzi și să oprească, astfel, inundarea caselor.

Biroul romilor din Sofia:

- În iarna lui 1999, porțiuni întregi din cartierul Faculteta au fost debransate de la rețeaua de electricitate. Motivul a fost că multe familii nu-și plățiseră facturile. Cum majoritatea caselor sunt încălzite electric, oamenii înghețau. Conflictul dintre comunitate și compania națională de electricitate se agrava. Biroul romilor a reușit să formeze o coaliție comunitară din mai mult de 7 organizații, lideri neoficiali și alte grupuri. A organizat întâlniri ale coaliției cu conducerea municipalităților regionale și cu primăria Sofiei. Compania de electricitate a fost de acord să ridice sancțiunile aplicate întregului cartier, dacă familiile vor începe să-și plătească facturile, măcar în rate mici. Cel mai important lucru a fost plasarea cazurilor de către birou și coaliție în cadrul global al problemelor structurale ale oamenilor, precum și faptul că autoritățile au fost de acord să coopereze într-un program de dezvoltare pe termen lung pentru integrarea socială a romilor.

Fundația Roma-Lom:

- Amânarea subvențiilor de stat a însemnat că Lom a rămas fără buget pentru ajutor social și alocații timp de aproape un an. Aceasta a dus la demonstrații de stradă ale populației romie în 1998. Fundația Roma-Lom a acționat ca mediator al conflictului și a reușit să-l aducă pe vice-premierul Tagarinski pentru negocieri cu comunitatea. Rezultatul a fost o accelerare în expedierea bugetului datorat pentru alocații sociale din subvențiile de stat.
- (1997) Carierul rom Humata din Lom a fost "penalizat" de filiala din Montana a companiei naționale de ape să stea fără apă timp de 7 luni, în timpul verii. Familiile și copiii au folosit surse de apă neregularizate, ceea ce a crescut riscul epidemiilor în cartier. Conflictul a fost aplanat prin intermediul Fundației Roma-Lom, care a negociat cu compania amânarea plății pentru rezidenții din comunitate.

- Majoritatea oamenilor din cele patru cartiere locuiesc în condiții ilegale. De fapt, cartierele în întregime erau excluse din planurile de restructurare ale municipalităților. În urma a mai mult de un an de eforturi, Fundația a reușit să includă cartierele romilor în planurile primăriilor, permițând, astfel, alocarea de la buget a unor sume pentru infrastructură și probleme comunitare.

Accesul la educație⁷

Dacă eforturile de ameliorare a serviciilor sociale au reprezentat punctul de pornire pentru ca familiile să fie ajutate să supraviețuiască, eforturile pentru îmbunătățirea educației sunt considerate cruciale pentru integrarea și dezvoltarea pe termen lung a comunității romilor. Dacă noile generații rămân analfabete, nu vor avea nici o șansă de a ieși din cercul vicios al marginalizării.

Accesul la educație este crucial pentru dezvoltarea capacităților comunității rome. Este și motivul pentru care toate birourile au proiectat numeroase inițiative concentrate asupra educației. Obiectivul principal este să crească valoarea educației și alfabetizării ca avantaje ale copiilor, și să ajute comunitățile să-și trimită cu regularitate copiii la școală. În acest scop, se impune o activitate intensă cu părinții, o cooperare strânsă cu școala și cu autoritățile educaționale locale.

Nu se pot aștepta rezultate pe termen scurt ale eforturilor din domeniul educației. E nevoie de mult timp și de muncă, însă este cea mai bună investiție pentru accesul viitor la dezvoltare. În același timp, imprimă energie comunității. *“Toate aceste activități centrate pe copii și educație reprezintă o altă modalitate de a mobiliza și restructura comunitatea și de a consolida stima de sine atât a copiilor, cât și a părinților.”* (Nikolay Kirilov, Fundația Roma-Lom).

Șanse egale la începutul cursurilor primare

Principalul obstacol al copiilor romi este cunoașterea precară a limbii bulgare. Dacă se duc la grădinițele de stat, mai au o șansă de a învăța, însă puțini părinți își pot permite să plătească taxele. De asemenea, în majoritatea cazurilor, educatorii nu sunt familiarizați cu limba și cultura romilor, ceea ce îngreunează comunicarea cu copiii.

Au trecut deja patru ani de când birourile romilor lucrează pentru a-i pregăti pe copii să înceapă școala. Toate birourile consideră că investiția de la o vârstă foarte mică, de grădiniță și clasa întâi, îi va ajuta pe copii să rămână motivați pentru educația și dezvoltarea ulterioară.

S-au luat inițiative în două direcții principale. Prima a fost aceea de a-i ajuta pe părinți cu **achitarea taxelor de grădiniță** (practicată mai ales de birourile din Stolipinovo și Lom). Dacă, pentru început, taxele au fost donate în întregime, de doi ani ele sunt plătite doar dacă părinții acoperă suma lucrând în comunitate. *Am considerat că e mai bine să îi mobilizăm pe părinți în îngrijirea copiilor lor, decât să avem un alt program de asistență gratuită”.* (Dobromir Milev, Directorul Biroului de Întraajutorare din Stolipinovo). Pe lângă achitarea taxelor, birourile au negociat cu conducerea grădinițelor să folosească

tineri romi care să îi ajute pe educatori în activitatea cu copiii.

A doua direcție a vizat clasele pregătitoare ale copiilor care nu au mers niciodată la grădiniță, sau care încă nu stăpânesc suficient limba bulgară. Unii au frecventat cursuri de vară de patru luni (Stolipinovo), iar alții, cursuri pregătitoare cu durata de un an (Lom, Sofia). Toate programele au fost proiectate pentru a-i ajuta pe copii să învețe limba bulgară, pentru a le consolida capacitățile fundamentale și cultura generală. Procesul de învățământ este susținut și prin oferirea de alimente copiilor, întucât mulți provin din familii defavorizate.

Pentru a elimina lipsa de comunicare cu educatorii, birourile au introdus **asistenții educatori**. De obicei, aceștia sunt tineri cu un nivel educațional mediu, originari din comunitate. Cum vorbesc aceeași limbă și fac parte din comunitate, îi ajută pe copii să depășească impasul în comunicare și să învețe mai bine limba oficială. În plus, biroul din Sofia mai organizează anual și cursuri de limba romani pentru educatorii și învățătorii bulgari.

Activitatea în ambele direcții cu copiii se desfășoară în paralel cu activitatea cu părinții. E foarte important să fie motivată întreaga familie, nu doar copiii. La grădinițe s-au organizat cluburi și comitete ale părinților. Birourile au desfășurat câteva reuniuni cu părinții copiilor înscriși în cadrul inițiativelor de pregătire prin învățarea limbii bulgare. Tineri romi cu studii medii și asistenții educatori romi au lucrat voluntar, vizitând familiile cu copii de vârstă preșcolară și explicându-le părinților că este important ca aceștia să frecventeze școala și cursurile pregătitoare. Dacă, inițial, asistenții educatori romi reprezentau principala legătură dintre copii și educatorul bulgar, deja au un rol activ în stabilirea legăturilor dintre părinți, școală și aspectele educaționale.

Creșterea frecvenței școlare a copiilor romi în învățământul primar și secundar

O altă serie de inițiative diverse se adresează menținerii copiilor în școală și creșterii motivației lor de a învăța. Toate inițiativele sunt bazate pe studiul atent al intereselor copiilor. Chiar dacă acestea sunt extrașcolare, se leagă de necesitatea frecventării cu regularitate a școlii și de obținerea unor rezultate bune. Toate inițiativele combină lucrul cu copiii și cu părinții și sunt organizate în cooperare cu profesorii și autoritățile școlare locale.

Unele sunt organizate în interiorul școlii. Fundația Roma-Lom a sprijinit înființarea unor cluburi în două școli primare, pe baza studiului atent al intereselor copiilor. Copiii semnează scrisori prin care promit să obțină rezultate bune și să se ducă regulat la școală. Biroul de întrajutorare din Stolipinovo și școala profesională locală au organizat împreună cursuri de pregătire vocațională – cusut, coafură, prelucrarea metalului și a lemnului etc. S-au organizat și vizite ale copiilor de la școala primară la cursuri vocaționale din învățământul secundar, pentru ca aceștia să vadă ce opțiuni există în sistemul școlar local.

Toate birourile, împreună cu profesorii și educatorii locali și alte instituții culturale, au organizat în total mai mult de 40 de **activități extra-curiculare**. Unele sunt legate de sport – fotbal, box, dans sportiv. Cel mai bun exemplu îl reprezintă cluburile de fotbal înființate în Lom, Stolipinovo și Sofia. Condiția de acceptare în club este obținerea de rezultate bune la școală și frecventarea regulată a cursurilor. Monitorizarea arată că băieții care participă au o performanță școlară foarte bună. Participarea la turnee cu alte școli a ajutat în comunicarea cu copiii aparținând majorității. Clubul fotbalistic Romitelli din Lom are 100 de membri, atât copii romi, cât și copii bulgari.

Alte inițiative includ cursuri sau cercuri de activități unde copiii se pot înscrie, din nou, cu condiția să frecventeze regulat cursurile școlare și să obțină note mari. Există o mare varietate, în funcție de interesele copiilor și de posibilitățile locale: cluburi de muzică și dans, reprezentații teatrale, cursuri de limba engleză, fotografie, informatică, matematică, jurnalism radio etc.

Majoritatea copiilor nu au plecat niciodată din cartierul unde s-au născut. Au devenit izolați și puțini au experiență de comunicare cu copiii aparținând majorității. *“În toate activitățile noastre extrașcolare, încercăm să-i aducem la un loc pe copiii romi și bulgari. E important să existe legături de la o vârstă la care prejudecățile nu sunt atât de puternice”* (Nikolay Kirilov, Lom). Biroul de întraajutorare din Stolipinovo consideră că este important pentru copii să iasă din cartier. A început inițiativa Acces la Natură, care include excursii și informații despre protecția mediului. Toate birourile colaborează cu instituțiile și centrele culturale locale pentru a organiza unele din aceste inițiative din afara cartierelor, pentru a-i ajuta pe copiii romi să socializeze și să lupte cu prejudecățile majoritarilor.

În perioada 1996-1999, Birourile romilor din Lom și Sofia și Biroul de întraajutorare al romilor din Stolipinovo au implicat direct în activitățile lor educaționale un număr de 4.281 de copii, de la 5 la 16 ani. 801 de copii preșcolari au fost cuprinși în grupele pregătitoare. Toți au început școala cu succes și nu a trebuit să repete primele clase. 3.462 de copii din învățământul primar și secundar au fost implicați direct în activitățile extra-curiculare. Monitorizarea arată că toți frecventează cu regularitate cursurile și că și-au îmbunătățit performanțele școlare. În plus, 18 absolvenți din învățământul secundar au luat parte la cursuri pregătitoare organizate pentru a candida la colegii și universități. Dintre toți copiii implicați în inițiativele de acces la educație, 896 care abandonaseră școala au revenit în învățământ, ca urmare a activității intense depuse cu familiile lor.

Monitorizarea performanțelor școlare ale copiilor care iau parte la activitățile extra-curiculare demonstrează că abordarea este una foarte eficientă. Copiii merg regulat la școală și iau note mai bune. Există o schimbare de atitudine față de valoarea educației în familiile lor. Spectacolele prin care sunt prezentate realizările copiilor de la diferitele cluburi sau cursuri au devenit deja o componentă a tuturor evenimentelor și sărbătorilor tradiționale din comunitate. Aceasta îi motivează puternic pe părinți, care se mândresc cu copiii, și dezvoltă stima de sine a copiilor, care sunt mândri de noile lor abilități și de propria creativitate.

Implicarea comunității și parteneriatul cu instituțiile locale în rezolvarea problemelor legate de educație

În afară de activitatea individuală cu părinții, birourile au depus multe eforturi pentru a ajuta la o participare mai organizată la problemele educației. Unele au inclus înfiintarea unor comitete sau a unor grupuri de inițiativă ale părinților, în jurul diverselor cluburi ale copiilor menționate anterior. Altele sunt legate de implicarea părinților romi în adoptarea deciziilor școlare, cum ar fi înfiintarea unor consilii școlare ale comunității. Aceste consilii școlare au fost o formă unică de structură comunitară școlară din timpurile dinaintea comunismului. Acum sunt în curs de revitalizare. Totuși, sunt într-un stadiu incipient în cartierele de romi. Toate birourile lucrează pentru înfiintarea și activarea acestor structuri, reunindu-i pe liderii comunității, pe părinți, autoritățile școlare.

Toate birourile colaborează intens cu autoritățile școlare pentru a rezolva problemele și a dezvolta strategii de ameliorare a accesului la educație al copiilor din cartiere. Acest parteneriat a cunoscut evoluții diferite în cele trei locații. Biroul din Stolipinovo a inițiat înfiintarea unui grup de lucru local pentru educație, din care fac parte directorii celor cinci școli din zonă, directorii celor trei grădinițe, municipalitatea și o coaliție a mai mult de zece organizații ale romilor. Fundația Roma-Lom lucrează individual cu fiecare școală. Datorită muncii sale eficiente și a reprezentării comunității, membrii Fundației au fost invitați în comitetele educaționale de la consiliul municipal. În Sofia, biroul are întruniri regulate cu școlile din cartier. Cooperarea cu instituțiile locale se realizează și prin componenta educațională a programului municipal pentru integrarea romilor, care este în curs de dezvoltare.

Accesul la activitățile generatoare de venit

Creșterea rapidă a șomajului reprezintă cea mai mare provocare pentru familiile romi. Dacă nu există intervenții structurale care să pună la dispoziție metode alternative de generare a veniturilor, nu se poate susține nici un efort de a depăși marginalizarea romilor. Provocarea constă în cum să cauți aceste soluții într-o țară marcată de căderea economică. Birourile romilor au explorat posibilitățile din două direcții principale:

Șansa unui loc de muncă pentru romi

Inițial, birourile romilor s-au preocupat de **problemele șomajului ca parte a activității birourilor care oferă servicii sociale**. I-au ajutat pe cei care nu aveau un loc de muncă să se înscrie la oficiile locale ale forțelor de muncă și să obțină, astfel, ajutorul de șomaj. Au oferit consultanță juridică oamenilor care lucrau, însă se confruntau cu discriminarea la locul de muncă. În timpul crizelor din 1997-1998, birourile au negociat cu instituțiile locale planuri alternative de activitate comunitară, prin care oamenii să primească ajutorul necesar ca plată pentru anumite lucrări de care este nevoie în zonă⁸.

Următorul pas a fost căutarea unor locuri de muncă. Birourile au început să funcționeze ca **mediatori între șomeri și potențialii angajatori**. Oamenii veniți să ceară ajutor

pentru problemele de asistență socială individuală au fost intervievați cu privire la angajare, calificare și tipul de muncă pe care ar presta-o. Birourile au înființat și menținut o bază de date a locurilor de muncă anunțate, prin monitorizarea zilnică a anunțurilor din ziare, întâlniri cu întreprinzătorii locali și cooperare cu oficiile locale de plasare a forței de muncă. Birourile i-au informat pe șomeri despre locurile găsite și au acționat ca garanți în negocierile cu întreprinzătorii locali, furnizând garanții pentru calificarea candidaților. În majoritatea cazurilor, aceste demersuri au fost esențiale pentru angajarea persoanei în cauză.

În plus, birourile din Stolipinovo și Lom au dezvoltat o piață neoficială a muncii sezoniere și cu ora, negociind angajarea temporară a oamenilor din comunitate, spre a genera măcar parțial un venit.

Pentru a spori capacitatea oamenilor de a-și găsi de lucru, birourile au organizat diverse cursuri de calificare și recalificare profesională. În toate locațiile, acestea s-au bazat pe un studiu de piață preliminar. În Lom, locurile de muncă au fost negociate chiar cu potențialii angajatori. Fundația Roma-Lom plănuiește să extindă acest experiment, mai ales în ce privește șansele tinerilor șomeri de a-și găsi un loc de muncă. Este în curs de declanșare un nou proiect pentru angajarea tinerilor, care combină pregătirea pentru o nouă calificare cu practica în afacerile locale, cu negocierea posibilităților de angajare a celor mai buni participanți.

În perioada 1997-1999, birourile romilor din Lom și Sofia și Biroul de Întraajutorare din Stolipinovo au fost vizitate de 7.346 de oameni în căutarea unui loc de muncă. În urma eforturilor birourilor, 4.036 dintre ei au găsit de lucru.

Crearea alternativelor pentru întreprinzătorii mici și mijlocii

Activitatea întreprinzătorilor mici și mijlocii poate avea o importanță strategică în regiunile defavorizate din punct de vedere economic. Poate să ofere “calea de ieșire” din atitudinea tradițională a asistenței sociale față de grupurile marginalizate, mai ales față de romi. Fundația Roma-Lom, în principal, și Biroul de Întraajutorare din Stolipinovo, în parte, au depus eforturi în această direcție:

- Biroul de întraajutorare din Stolipinovo a realizat o hartă a afacerilor existente în cartier. Pe baza nevoilor exprimate, a organizat cursuri pentru dezvoltarea capacităților de afaceri, mai ales contabilitate și aspecte juridice, marketing și management. A ajutat și la înființarea unui club al întreprinzătorilor, unde cei implicați în afacerile care tocmai au început să se lanseze se pot întâlni, pot discuta și pot primi informații suplimentare. Planurile pentru anul viitor includ stimularea în continuare a afacerilor mici și a societăților familiale, prin pregătire și printr-un fond de dezvoltare economică.
- Fundația Roma-Lom a depus cele mai susținute eforturi în direcția dezvoltării afacerilor și a întreprinderilor mici și mijlocii. În 1999, a organizat o evaluare a nevoilor existente în domeniul afacerilor locale, ca parte din strategia de dezvoltare economică a municipalității. Pe baza acestei evaluări, în septembrie 2000 va fi

deschis un Centru de Afaceri, care să îi ajute pe oameni, oferindu-le pregătire și consultanță pentru lansarea și extinderea societăților familiale. În plus, Fundația este în curs de a lansa un program de micro-credite pentru afacerile de mici dimensiuni. Detaliile sunt în curs de negociere cu filiala locală a Băncii Naționale de Economii, care trebuie să pună în aplicare schema creditului.

- Tot în Lom, Fundația romilor a examinat posibilitățile alternative de generare de venituri prin agricultură. În 1997, municipalitatea i-a pus la dispoziție 1.800 ha de teren din patrimoniul propriu, pământ care a fost dat familiilor de întreprinzatori capabile să îl cultive și să desfășoare cu succes activități agricole. Proiectul este în curs de desfășurare; în ce privește căutarea posibilităților de creditare, va fi valorificată experiența proiectului agrar din două sate din districtul Plovdiv, aplicat tot în cadrul Proiectului C.E.G.A. pentru Schimbare Comunitară⁹.

Promovarea eficiență a schimbării de strategie

De obicei, se consideră că organizațiile comunitare nu au nici un cuvânt de spus în schimbarea politicilor naționale, mai ales în societățile puternic centralizate în mod tradițional, cum este cea bulgărească. Birourile romilor din Lom și Sofia și Biroul de întrajutorare din Stolipinovo pot servi drept un bun exemplu de promovare eficiență la nivel național. Cheia succesului constă în aceea că sugestiile de schimbare sunt făcute pe baza experienței dobândite din activitatea comunitară. Un alt punct forte este că Birourile și C.E.G.A. funcționează ca o rețea neoficială, invitând și alte organizații civice interesate de aspectul supus discuției.

În ultimii trei ani, rețeaua a exprimat cu mult succes interesele comunităților de romi, la nivelul strategiei naționale. Acestea sunt doar câteva exemple:

- În 1998, rețeaua birourilor, în cooperare cu alte organizații non-guvernamentale, a luat parte la discutarea noii Legi Sociale. Au fost acceptate patru din cele șase propuneri de schimbare a textului legii, legate de contractarea activităților sociale de către ONG-uri.
- Pe baza efectului dovedit al modelului de introducere a asistentului educator de etnie romă, acest model a fost adoptat de Ministerul Educației și face parte din Cadrul Național de Integrare a Romilor al Consiliului de Miniștri.
- În 1998, liderii Fundației Roma-Lom și ai Biroului de întrajutorare din Stolipinovo au fost invitați să devină membri ai Grupului de Consultanți Romi al Consiliului Național pe Probleme Demografice și ale Minorităților (Consiliul de Miniștri).
- Din 1998, C.E.G.A. și rețeaua s-au implicat activ într-o campanie de includere a problemelor romilor în programele de dezvoltare regională. Au existat câteva prezentări ale practicilor pozitive la reuniunile municipale organizate de Fundația pentru Reforma Administrației Locale, la întâlniri cu parlamentari, și în cadrul unor întruniri la nivelul administrației districtuale.

În plus, experiența rețelei servește ca bază pentru schimbarea politicii de donații și pentru formularea unor sugestii în ce privește o abordare mai comprehensivă a dezvoltării comunitare, cu accent pe incluziunea socială și emanciparea romilor. Nikolay Kirilov, de

la Fundația Roma-Lom, a devenit membru al Grupului Special al Romilor la Consiliul European și al Grupului pentru Drepturile Minorităților – Londra. C.E.G.A. promovează experiența Birourilor la diferite evenimente internaționale și la asociații ale donatorilor.

Față în față cu viitorul: în loc de concluzii

Practicile Birourilor de întraajutorare ale romilor din Bulgaria reprezintă un bun exemplu de acțiune comunitară eficientă. Noua abordare de dezvoltare, care combină și consolidează diverse acțiuni, prin perspectiva creșterii capacităților comunității de romi, a dat deja rezultate bune. Astfel, se pot trage următoarele concluzii:

- Este nevoie de un angajament pe termen lung și de pași mici pentru ca acest tip de abordare să funcționeze.
- Este important să fie susținute structurile bazate pe comunitate, în care romii lucrează pentru romi, însa trebuie să fie deschise pentru comunicare și parteneriat cu majoritatea și cu instituțiile acesteia.
- Problema capacităților este una crucială. Nu e suficient să existe o organizație a romilor, ci ea trebuie să devină o instituție locală a cetățenilor, capabilă să catalizeze tendințele de schimbare ale comunității, prin educație și prin îndemnarea oamenilor la activitate. Înseamna nu doar lucru cu și pentru romi, ci și stimularea comunității în a-și asuma răspunderea pentru rezolvarea problemelor și pentru dezvoltarea viitoare.
- După cum arată cazul din Bulgaria, comunitățile locale și structurile din interiorul lor ar trebui încurajate să devină actori independenți în dezvoltarea locală, care să creeze parteneriate cu alte entități (administrația, firme particulare, alte ONG-uri locale). Aceasta este cea mai eficientă modalitate de a formula priorități și de a le include în programele altor actori care participă la procesul de dezvoltare locală.
- Parteneriatul cu instituțiile administrației locale este un proces, care cere multă muncă și timp, și trebuie ca fiecare din părți să învețe să lucreze cu cealaltă. De asemenea, parteneriatul este și un instrument pentru democratizarea instituțiilor locale, care devin mai deschise, răspunzătoare în fața cetățenilor și dispuse să includă interesele grupurilor marginalizate ale societății. Romii pot lua parte, de pe poziții egale, la dialogul cu instituțiile doar dacă sunt susținuți puternic de reprezentarea intereselor comunității.
- Acordarea de putere nu trebuie înțeleasă doar ca un set de măsuri legale sau ca un număr de organizații înfiintate. Acesta ar trebui să fie un proces. Comunitățile locale nu trebuie “organizate de alții”, ci trebuie ajutate în consolidarea capacităților lor, pentru a se organiza și a dobândi putere în mod autonom.
- Inițiativele comunitare pot fi lansate ca alternative la practicile instituționale deja existente. Este important din mai multe motive. Mai întâi, “abordarea prevederilor alternative” introduce elemente de competiție, crescând eficiența administrației. În al doilea rând, se adaugă idei noi și experiența cetățenilor, și se consolidează parteneriatele la diferite nivele. Aceasta contribuie la recunoașterea legitimității acțiunilor comunitare și ajută în cooperarea ulterioară. La sfârșitul fiecărei etape, este important să se valorifice lecțiile deprinse, prin eforturi de schimbare a strategiei la nivel local, regional și național.
- De asemenea, experiența Birourilor mai demonstrează și rolul strategic al promovării

bazate pe acțiuni fundamentale și coduri comune de înțelegere. Comunicarea adecvată este crucială. Este și o provocare la adresa accepțiunii tradiționale date comunităților privite ca și consumatori. Succesul în schimbarea legislației naționale și experiențele dobândite în cartierele de romi justifică optimismul în ce privește participarea cetățenilor la o guvernare democratică.

Mariana Milosheva, Fundația C.E.G.A.

Principalele organizații implicate în proiect

C.E.G.A. – Creating Effective Grassroots Alternatives (Crearea de Alternative Democratice Eficiente)

Persoană de contact: Mr Victor Djorgov

96, Rakovski Str, 2nd floor

1000 Sofia, Bulgaria

Tel./Fax: +359-2-981 09 13

987 70 82

981 79 90

988 36 39

E-mail: CEGA@mbox.digsys.bg

Biroul de întraajutorare al Romilor – Fundația din Stolipinovo

Persoană de contact: Mr Dobromir Milev

24, Landos Str, Stolipinovo

4000 Plovdiv, Bulgaria

Tel./Fax: +359-32-861 075

E-mail: bss@mail.bianet.net

Biroul Romilor – Fundația din Sofia

Persoană de contact: Mr Stefan Stefanov

96, Stamboliyski Blvd, entr. 2

1000 Sofia, Bulgaria

Tel.: +359-2-920 18 72; 222 105

Fax: +359-2-920 15 74

E-mail: rroma_bureau@ttm.bg

Fundația Roma-Lom

Persoană de contact: Mr Nikolay Kirilov

4, N. Bozveli Str

3600 Lom, Bulgaria

Tel./Fax: +359-0971-287 51

E-mail: roma_lom@roma_lom.almus.net

⁶ Primele lecții deprinse au fost publicate de C.E.G.A. în 1997, în limbile engleză și bulgară. Cartea “Dincolo de ziduri” narează în profunzime povestea apariției și succesului Biroului de Întraajutorare din Stolipinovo. Cartea a fost distribuită și, din acest motiv, am putut fi abordați de Spolu. La sfârșitul programului de trei ani al Matra, C.E.G.A. va edita o publicație specială despre lecțiile deprinse în cursul anilor. Apariția ei este preconizată pentru iulie 2001.

⁷ La C.E.G.A. este disponibil, în limbile engleză și bulgară, un documentar special despre practicile din acest domeniu, în principal ale birourilor din Lom și Sofia, produs în 1999 și transmis de canalul principal al televiziunii bulgare. O publicație specială despre lecțiile deprinse în domeniul educației și al consolidării spiritului comunitar este programată pentru apariție la sfârșitul acestui an.

⁸ Programul “Supraviețuire pentru Dezvoltare” a fost aplicat în două rânduri de birourile de întraajutorare și de C.E.G.A., câte șase luni, în 1997 și 1998. Acest program urmărea să depășească efectul crizelor umanitare din 1997-1998, care au afectat grav cartierele de romi. Este un caz interesant de combinare a asistenței sociale cu planurile de repartizare a forței de muncă, programul de alimentație în școli, furnizarea de semințe și materiale familiilor din zonele rurale.

⁹ Proiectul Agrar constituie un alt exemplu de acțiune locală axată pe generarea de venituri și pe posibilitatea acordării de micro-credite romilor. Studiul de fezabilitate este în curs de tipărire și va fi disponibil la sfârșitul anului.

LECȚII DEPRINSE DIN EXPERIENȚĂ

Comunitățile de romi reprezintă zone ale sărăciei peste tot în Europa Centrală și de Est, fiind afectate de probleme cum sînt șomajul, analfabetismul, discriminarea crescîndă și cu excluderea socială. Pentru ca situația curentă să se schimbe, este nevoie de intervenții de urgență. De prea multe ori, soluțiile propuse de la vîrf sau cele impuse din exterior neglijează și/sau exclud sugestiile și experiențele romilor în ce privește rezolvarea problemelor proprii lor comunități. Romii sînt considerați a fi “grupul-țintă problematic”, dispuși să devină doar beneficiarii activităților implementate în comunitate.

Din fericire, câștigă teren o altă opinie, bazată pe convingerea că problemele ivite oferă deschidere spre nașterea spiritului comunitar și a inițiativelor participative ale romilor.

Toate exemplele de practici pozitive prezentate în această carte demonstrează valoarea și fezabilitatea acțiunilor locale. Acestea se numesc practici pozitive pentru că toate dezvoltă soluții noi și creative pentru problemele obișnuite ale comunităților de romi; toate demonstrează impactul pozitiv, concret, asupra condițiilor grele de viață ale romilor și contribuie la eradicarea susținută a sărăciei și excluderii sociale a acestora. Sunt prezentate ca exemple, deoarece pot, și ar trebui să fie, imitate cu ușurință, pot, și ar trebui, să stimuleze noi idei, să contribuie la dezvoltarea politicilor în domeniu. Deși fiecare proiect are dinamica sa specifică, există aspecte comune care caracterizează o abordare de tip acțiune locală. Următoarele caracteristici pot oferi linii directe pentru elaborarea strategiilor, planificarea și implementarea de noi proiecte.

Participarea activă a comunității

Din exemple reiese cu claritate că toate proiectele au fost inițiate chiar de comunitatea romă, fie de către o persoană (cazul din Semily, Republica Cehă), fie de un grup de lucru (cel din Žehra, Slovacia), de un grup de inițiativă (cum s-a format în Nușfalău, România), sau de organizații comunitare (cum sînt Birourile Romilor din Bulgaria). Toate inițiativele s-au dezvoltat ca reacții fundamentale la nevoile urgente ale comunităților de romi, la nivel local. Dezvoltarea cu succes a acestor inițiative în proiecte sau programe a depins, totuși, de implicarea activă a membrilor comunității de romi, de participarea lor activă la schimbarea propriilor condiții de viață. Lucrul *cu* și *pentru* romi implică participarea activă a comunității. Toate practicile descrise prezintă mai multe moduri de exprimare și definire a participării comunitare. Una din formele de implicare comunitară în diversele proiecte a constat în contribuția adusă de oameni, în timp, energie, muncă necalificată sau materiale necesare implementării proiectului. În Nușfalău, această formă de participare a fost aplicată cu succes în proiectul "Cărămidărie", iar în Žehra, Brno și Semily, în proiectele de îmbunătățire a condițiilor de locuit. Asemenea contribuții reprezintă o formă de participare foarte valoroasă. În plus, se reduc costurile suportate din exterior, prin exploatarea resurselor locale.

O altă formă de implicare comunitară este participarea romilor la managementul programului. În toate exemplele, comisiile romilor, grupurile de lucru sau organizațiile susținute puternic de comunitate au fost însărcinate cu gestionarea proiectului. Oricum,

toate proiectele arată că managementul local trebuie corelat cu un proces mai larg de legitimare, prin participarea activă a comunității și prin abilitarea sa în a lua decizii și a acționa. Instituționalizarea managementului local garantează o implicare continuă și de lungă durată. Este important, de asemenea, ca persoanele care coordonează proiectul să beneficieze de încrederea comunității.

În plus, exemplele demonstrează că aceste forme de participare trebuie să fie corelate cu implicarea comunității în diagnosticul situației, în proiectarea, implementarea și evaluarea programului. Participarea comunitară trebuie să le permită participanților să decidă și să acționeze conform deciziilor luate, implicând consensul și un grad suficient de organizare la nivelul comunității, pentru ca aceasta să poată hotărî și acționa unitar. Este evident că este nevoie de timp pentru procesul de identificare, definire și ierarhizare a priorităților și pentru concentrarea asupra unor obiective realiste și relevante. Este nevoie de timp pentru discutarea nevoilor, a problemelor și a posibilelor soluții; timp pentru a-i asculta pe oamenii din comunitate împărtășindu-și experiențele, ideile și opiniile; timp pentru rezolvarea conflictelor interne sau pentru concilierea punctelor de vedere divergente; timp pentru ca oamenii să-și investigheze propriile resurse: capacități, calificări, cunoștințe și așa mai departe. Toate exemplele arată, însă clar că, numai prin furnizarea de resurse proprii, comunitățile pot stabili condiții care să le permită să aibă influență și control asupra organizării și coordonării unui proiect.

Dezvoltarea capacității și abilităților romilor

Toate exemplele demonstrează că participarea activă a comunității este o condiție absolut necesară pentru dezvoltarea comunitară eficientă și susținută. Acțiunea locală cu și pentru romi are baze solide în comunitățile de romi pe care urmărește să le servească. Ce se poate învăța din practicile pozitive descrise este că merită să investești în structuri comunitare puternice, pentru a consolida capacitatea de conducere și organizare autonomă a romilor. În acest fel, sînt mobilizate resursele și capacitățile comunității, creîndu-se o instituție comunitară eficientă, chiar în inima așezării, pe baza unei echipe provenite din diferite segmente ale comunității. Dacă echipa coordonatoare locală reușește să implice efectiv comunitatea, membrii comunității își vor putea formula și analiza problemele ei însisi. Toate exemplele au arătat că principalul mijloc este dialogul direct. Astfel, se obțin informații noi, ambele părți capătă experiență, iar comunitatea în ansamblu sau anumiți indivizi sînt abilitați cu putere.

Experiența demonstrează că romii au preluat controlul asupra câtorva aspecte importante ale vieții lor:

- Proiectul de locuințe din Brno nu numai că a dus la îmbunătățirea condițiilor de viață a romilor, dar a însemnat și un pas înainte în ameliorarea condițiilor economice ale familiilor de romi și comunității în general, oferind, în același timp, și o modalitate alternativă de achitare a datoriilor acumulate.
- Insistînd asupra accesului la rețeaua de electricitate, comunitatea romilor din Brazilia, Nușfalău, a îmbunătățit infrastructura și și-a consolidat poziția legală de grup de cetățeni cu drepturi egale în acces la servicii.
- Operațiunea de curățenie din cartierul Kolonka al localității Semily, desfășurată cu

scopul înlăturării deșeurilor, aplicării indicatoarelor pentru limita de viteză, plasarea semnelor de circulație și amenajării unui nou loc de joacă pentru copii, a reprezentat un pas important în dobândirea controlului asupra aspectelor concrete ale vieții, prin cultivarea unor condiții de mediu mai sigure și mai sănătoase.

- Rezultatele concrete și vizibile ale proiectului "Cărămidărie" și ale proiectului de locuințe sociale, ca și racordarea la rețeaua electrică a comunității din Nușfalău, au stimulat încrederea romilor în propria capacitate de a face schimbări eficiente în comunitate, printr-o organizare autonomă susținută.
- Comunitățile romilor din Nușfalău, Žehra, Brno și Semily au luat inițiative care să le îmbunătățească condițiile în care trăiau. Au adoptat o atitudine nouă și s-au organizat în scopul de a îndeplini obiectivele pe care le formulaseră, în conformitate cu strategia proiectată de comunitate. Aceasta a implicat forme organizaționale corelate cu inițiativele lor, urmărind gestionarea și controlul acestora, ca și a resurselor aferente. La rândul său, o bună organizare stimulează dezvoltarea respectului și încrederii în sine. De fapt, se poate spune că există o relație ciclică între diversele aspecte ale consolidării capacităților: pe de o parte, sînt aspectele economice și legale, pe de altă parte sînt aspectele organizării autonome, ale respectului de sine și încrederii în forțele proprii.
- Toate activitățile Birourilor Romilor din Bulgaria pot oferi exemple de stimulare a comunității pentru rezolvarea problemelor individuale sau de grup și pentru dobândirea capacităților de organizare autonomă axată pe aspecte vitale concrete.

O poziție fermă în cadrul societății

Practicile pozitive din această carte demonstrează că dezvoltarea în comunitățile de romi este rezultatul unui proces constant de interacțiune a comunităților de romi cu societatea în ansamblu, ca o reorganizare perpetuă a raporturilor dintre romi, populația majoritară, cetățeni, instituții și autorități locale. Era nevoie de stabilirea unor cadre de dialog, pentru o comunicare directă și deschisă între reprezentanții romilor și autoritățile locale. Dialogul trebuia lansat, însa, în cadrul unei structuri organizaționale puternice și pe canale de comunicare caracterizate prin respect reciproc și egalitate de șanse, precum și pe o diviziune clară a responsabilităților. Comunitatea romilor trebuia pregătită atât pentru succese, cât și pentru eșecuri. Experiența din Nușfalău demonstrează clar că numai până la înființarea Asociației "Brazilia" comunitatea romilor a acceptat sprijin din partea neromilor, fără a uita vreodată că aceștia nu vor prelua conducerea și responsabilitatea proiectului. A trecut ceva timp până ca autoritățile locale din Nușfalău să accepte asociația ca pe un organism reprezentativ al romilor din localitate. S-a dovedit că sprijinul cu rezultate concrete și vizibile (un mic împrumut pentru cumpărarea unei bucăți de teren pentru realizarea cărămidizilor) a crescut nivelul respectului și înțelegerii manifestate de majoritate, inclusiv de autoritățile locale.

În comparație cu Nușfalău, proiectul din Semily pare superior din punct de vedere al cooperării dintre comunitatea de romi și autoritățile locale. Acesta a început cu înființarea unui grup de lucru alcătuit din reprezentanți ai romilor, ai autorităților locale și ai instituțiilor locale din exteriorul comunității. Consiliul local din Semily a recunoscut oficial grupul drept Comisie romă cu drept oficial de a oferi consultanță Consiliului Local

în aspectele privitoare la romi și de a formula opțiuni pentru rezolvarea problemelor de zi cu zi ale comunității rome. Aceasta a demonstrat disponibilitatea tuturor partenerilor de a se asculta reciproc și de a-și respecta opiniile diferite, fapt ce nu implică, totuși, dispariția totală a sentimentelor reciproce de neîncredere sau a prejudecăților. Dimpotrivă, din toate exemplele reiese că, pentru depășirea prejudecăților și atitudinilor negative, este esențială o colaborare continuă între romi și majoritari.

Proiectul din Brno probează cât de important este să fie descoperite interese comune, pentru ca problemele să fie rezolvate printr-o cooperare veritabilă între comunitatea romă și autoritățile locale. Vice-primarul a descoperit că ar fi și în interesul lui să susțină planul de achitare a datoriilor prin muncă, pentru a obține o estimare adecvată a rezidenților, pentru a rezolva problema datoriilor și a administra corect clădirea.

În Žehra, Agenția de Dezvoltare Regională din Spišská Nová Ves a jucat un rol important în cooperarea cu autoritățile locale și regionale. Proiectele din Brno și Žehra arată că înființarea structurilor sociale solide, care să interacționeze atât în interiorul comunității rome, cât și cu societatea în ansamblu, este un proces complicat, în care, pentru a se dezvolta, o comunitate trebuie să preia inițiativa, să-și evalueze opțiunile și să învețe din experiență. Toate exemplele demonstrează că fiecare comunitate este diferită și se schimbă cu timpul.

Birourile Romilor reprezintă exemple foarte bune de organizații puternice ale cetățenilor, capabile să activeze în interesul comunității și să le reprezinte pe acestea în dialogul cu instituțiile relevante. Birourile romilor sînt foarte eficiente în educarea publicului larg cu privire la aspecte legate de comunitățile de romi, construind, astfel, baza pentru rezolvarea problemelor existente.

Autoritățile și instituțiile locale nu sînt singurele instituții din exteriorul comunității cu care comunitățile locale pot să coopereze și să înceapă un dialog de pe poziții egale, pentru a-și îmbunătăți condițiile de trai. Toate proiectele au fost susținute de agenții naționale sau internaționale, care au oferit sprijin tehnic, moral și financiar. Provocarea adresată comunităților rome este de a-și găsi partenerii adecvați, în care pot avea încredere și cu care pot conlucra pentru rezolvarea problemelor specifice ale comunității, dobîndind, în același timp, un control mai mare asupra propriei vieți și a propriului viitor. Provocarea adresată acestor parteneri este de a consolida încrederea romilor. Ei trebuie să fie capabili să adopte metode și să urmeze procese care nu doar ajută la rezolvarea problemelor, ci și conferă putere comunităților. Aceasta implică găsirea unor persoane, atât din interiorul, cât și din exteriorul comunității, care “vorbesc aceeași limbă” și au o experiență similară.

Extinderea experiențelor pozitive este importantă pentru buna integrare a romilor în societate. Cea mai potrivită modalitate este de a începe cu activități simple, la scară redusă, care să ducă la rezultate rapide și tangibile. Astfel de proiecte (adesea, proiecte-pilot) stimulează capacitățile comunității, sporesc încrederea în sine (modelul “putem să facem asta”) și încurajează dialogul cu majoritatea. Proiectele la scară redusă contribuie, de asemenea, și la identificarea categoriilor de probleme comune și a priorităților, ceea ce

reprezintă cea mai bună cale de obținere a încrederii și respectului reciproc. Ambele grupări, majoritatea și minoritatea, trebuie să admită că niște comunități locale nu pot fi complet independente sau autonome într-o societate, care, la rândul său, se vrea independentă. Trebuie să acționeze în cadrul mai larg al unei societăți cu numeroase fațete, în cadrul căreia un element important îl constituie integrarea.

O abordare comprehensivă

Exemplele de practici pozitive din această carte au insistat asupra planurilor de acțiune locală caracterizate de o abordare comprehensivă. Fiecare proiect vizează diferite aspecte ale vieții cotidiene, cum ar fi educația, locuințele, locurile de muncă, sănătatea, siguranța, cultura și timpul liber. Acțiunea locală eficientă nu se concentrează asupra unui aspect anume al vieții comunitare, nici nu e susținută de o anumită agenție sau de un anumit grup, ci este una de natură comprehensivă care exploatează toate resursele existente în comunitate. În toate exemplele, generarea de venituri pare a fi o componentă indispensabilă a unui anumit program. După ce s-au stabilit prioritățile din cadrul comunității, trebuie să se înceapă cu o componentă sau două, la care celelalte să se adauge pe parcurs. Natura comprehensivă dorită va fi obținută cu trecerea timpului.

- În Brno, planul de achitare a datoriilor prin muncă a dus, în cele din urmă, la dezvoltarea unui proiect comprehensiv de locuințe comunitare.
- Proiectul din Semily a început cu activități în domeniul educației și a dus la activități aducătoare de venit, la oferta de cursuri vocaționale, la îmbunătățirea condițiilor de locuit și așa mai departe.
- Comunitatea romilor din Nușfalău a început prin a insista să fie racordată la rețeaua electrică, aspect important al ameliorării condițiilor în care locuiau romii. Planurile de îmbunătățire a condițiilor de locuit au dus la proiectul de cărămidărie, creându-se, astfel, condiții pentru generarea unor venituri.
- Birourile Romilor sînt rezultatul unei strategii consecvente de aplicare a unei abordări de dezvoltare integrată. Diversele activități se leagă și se susțin între ele, prin perspectiva activării și consolidării capacităților comunitare. Punctele de pornire au fost eforturile de a-i ajuta pe oameni să-și cunoască mai bine drepturile și de a îmbunătăți serviciile sociale. În plus, au mai fost activitățile pentru acces la educație și acces la generarea de venituri. De la bun început, fiecare activitate a făcut parte dintr-o strategie de dezvoltare comunitară pe termen lung.

E posibil ca aceste “compromisuri” față de o abordare comprehensivă inițială să fie necesare din motive atât financiare, cât și structurale, organizaționale și/sau motivaționale. În unele cazuri, poate fi mai fezabil să se înceapă cu activități simple, la scară redusă. Exemplele mai arată că nu e obligatoriu ca punctul de pornire să fie același peste tot. Totuși, este crucial ca acest punct să facă parte dintr-un plan convergent, asociat cu o strategie comunitară. Din nou, după cum arată toate exemplele, strategia comprehensivă de bază este cea care vizează sprijinirea și stimularea comunităților în moduri care vor ameliora capacitatea lor de a răspunde întregii game de nevoi – cu alte cuvinte, o strategie care promovează, stimulează și susține participarea activă a comunității.

Resurse financiare și de altă natură

Pentru a reuși, proiectele de dezvoltare locală necesită un minimum de resurse financiare și materiale și un maximum de implicare a tuturor participanților. Se poate începe cu o mică sumă, care să clădească încrederea, dar ar trebui să se ajungă la optimizarea tuturor resurselor posibile; în cazul unora dintre inițiativele-pilot, investirea de resurse mai substanțiale va fi valorificată prin dezvoltarea soluțiilor structurale. Este și mai rentabil, fiindcă nerezolvarea problemei (problema șomajului, de exemplu) va costa mai mult, pe termen lung, decât investiția într-un program-pilot de micro-credite, de testare și generalizare a practicilor funcționale. Din acest punct de vedere, costurile proiectelor pot varia mult, însă trebuie considerate mereu în cadrul investițiilor.

Exemplele arată că există un număr de modalități fezabile de obținere a resurselor necesare pentru implementarea programelor, chiar și în condițiile în care nu prea există resurse. Toate programele presupun contribuția la proiect a tuturor participanților.

În primul rând, romii ar trebui să se transforme din beneficiari tradiționali în persoane care participă la dezvoltarea comunității locale. Contribuția lor la program este un element esențial în stimularea procesului de dobândire a puterii prin abandonarea dependenței:

- manifestarea disponibilității de a se angaja în proiecte de dezvoltare și de a lucra în cooperare cu ceilalți actori sociali de la nivel local;
- creșterea deliberată a capacității membrilor comunității în a utiliza într-un mod rezonabil fondurile alocate;
- participarea la implementarea proiectului, prin muncă sau, dacă este posibil, prin acoperirea parțială a costurilor financiare.

Un alt participant important îl reprezintă **autoritățile și instituțiile locale**. Acestea sînt responsabile pentru bunăstarea romilor, ca parte a atribuțiilor ce le revin. Din exemple, este evident că autoritățile locale pot contribui la schimbare, în câteva moduri:

- punând la dispoziție teren sau spații care aparțin municipalității (Nușfalău, Brno, Lom);
- ajutând la obținerea autorizațiilor necesare și/sau a documentelor pentru proiectele care vizează îmbunătățirea condițiilor de locuit sau generarea de venituri (Nușfalău, Brno);
- furnizând echipamente, mașini sau alte utilaje elementare și necesare;
- simplificând procedurile birocratice, acolo unde este posibil (Lom, Sofia, Stolipinovo).

Guvernul are aceleași responsabilități în ce îi privește pe cetățenii romi din țară, la fel ca în cazul celorlalți cetățeni. Prima responsabilitate este aceea de a garanta șansele egale de participare a romilor, în special a tinerei generații, la viața socială. Asta înseamnă participarea în procesul de dezvoltare a tuturor instituțiilor centrale (din domeniile educație, piața muncii etc.)

Din moment ce și Guvernul beneficiază de pe urma îmbunătățirii condițiilor de trai ale romilor, cheltuielile în acest scop pot fi considerate investiții pe termen lung. Prin urmare, și Guvernele pot contribui la proiectele de îmbunătățire a condițiilor în care locuiesc romii, prin oferta de fonduri sau de subvenții. Pe termen lung, se poate discuta redirecționarea anumitor resurse, prin fonduri de investiții sociale.

Contribuția agențiilor externe. Agențiile externe, cum ar fi ONG-urile și instituțiile de stat, au jucat un rol important în finanțarea proiectelor de dezvoltare locală prezentate în această carte. Fundația pentru o Societate Deschisă a finanțat o parte din activitățile din Nușfalău, iar unele fundații olandeze au contribuit la proiectele din Semily, Žehra și Nușfalău. Prin programul MATRA al Guvernului olandez, au fost finanțate, parțial, proiectele din Nușfalău, Žehra și Semily. Novib și, mai târziu, MATRA, au oferit sprijin pe termen lung pentru rețeaua Birourilor de Întraajutorare ale romilor.

Recomandări

Pentru a fi eficient, procesul de integrare a grupurilor marginalizate trebuie să aibă un grup-țintă clar și să ia în considerare particularitățile contextului local. Inegalitățile existente în nivelul de trai, stilul de viață, nivelul educațional și șansele de a obține un loc de muncă nu se întâlnesc doar la nivel național, ci și la nivel local. Din acest motiv, abordări diferite ar putea fi eficiente în diferite comunități de romi din aceeași țară sau regiune.

Abordările posibile pot fi reunite în două categorii, cu patru componente:

- participative;
- bază locală;
- orientarea spre dezvoltare;
- dialog și parteneriate pe orizontală.

La aceste patru trăsături se poate ajunge prin două abordări distincte. Criteriul de diferențiere îl constituie modul de conducere. Într-unul din cazuri, rolul de lider este asumat de administrația locală și de reprezentanții la nivel local ai Guvernului. În al doilea caz, “motoarele schimbării” sînt organizațiile comunitare. Ceea ce contează este că aceste două moduri de acțiune sînt complementare, nu se exclud reciproc.

Anumite țări sînt în diverse stadii ale transformării lor societale și ale procesului de construire a instituțiilor democratice. În cazurile în care acest proces este mai avansat, unde există o anumită tradiție instituțională, este posibilă abordarea de la nivelul statului de lider. În cazul țărilor aflate abia la începuturile procesului de construcție (sau reconstrucție) a administrațiilor locale responsabile și cooperante, este nevoie de o implicare mai activă a organizațiilor comunitare. Organizațiile comunitare locale pot servi drept catalizator pentru democratizarea instituțiilor locale, care vor deveni mai atente la interesele cetățenilor, mai ales la cele ale comunităților marginalizate și defavorizate.

Celălalt motiv pentru care trebuie operată distincția dintre cele două abordări este însasi

natura procesului de dezvoltare locală: acesta este puternic afectat de caracteristicile personale ale actorilor implicați (lideri locali neoficiali, primari, administratori). În unele cazuri, se poate ca primarul să fie adevăratul agent al schimbării (iar modelul de acțiune sugerat ar fi cel instituțional). În alte cazuri, rolul ar putea fi asumat de liderul informal al comunității (iar modelul de acțiune sugerat ar fi cel bazat pe comunitate).

Varianta 1: Abordări în care administrația locală joacă rolul de promotor al procesului. Această abordare implică următoarele etape:

1. Un grup local de romi – o asociație, un grup de lucru sau un comitet – decide să se angajeze în rezolvarea unei probleme sau a mai multora.
2. Autoritatea locală invită grupul să ia parte la activitățile “comisiei romilor” (e posibil ca aceasta să trebuiască să fie creată special), la care participă reprezentanți ai autorităților locale și ai altor instituții locale; cel puțin cooperarea dintre romi și autoritățile locale trebuie să aibă o bază structurală, adică trebuie creată o infrastructură pentru reuniuni regulate și eficiente (de exemplu, prin alocarea de timp și spațiu pentru întâlniri).
3. În situația ideală, cum s-a întâmplat în Semily, acest grup este înființat oficial de către Consiliul local, are un statut formal și un set de atribuții asupra cărora s-a căzut de acord.
4. În faza următoare, actorii locali trebuie să găsească resurse, după ce au identificat problemele și au estimat costurile soluțiilor posibile. Resursele pot fi găsite:
  - chiar în comunitatea de romi;
  - la nivelul municipalității;
  - la nivelul organismelor naționale (dacă există programe la nivel național) și / sau internațional;
  - prin donații naționale sau internaționale (private sau publice).

Sugestia este ca fiecare comisie a romilor să dispună de propriul buget anual, pentru implementarea și dezvoltarea proiectelor la scară redusă. Bugetele trebuie să se încadreze între 2.500 și 5.000 de EURO. Aceste bugete pot fi obținute prin finanțare externă. Suma alocată trebuie să fie gestionată în conformitate cu un set de reguli și norme asupra cărora au căzut de acord toți partenerii.

Pentru toate cazurile, se sugerează o finanțare multiplă – de exemplu, administrația locală oferă 20% din resursele necesare, guvernul dă 40%, iar Comisia romilor, restul de 40% (care se poate obține din finanțarea externă: sprijin din partea fundațiilor particulare naționale și internaționale și a guvernelor occidentale). Aceste contribuții se fac pe baza unor criterii cunoscute public.

Varianta 2: Abordări în care rolul de promotor al procesului este asumat de o organizație comunitară. În cadrul acestei abordări, organizația comunitară coordonează proiectul. Sunt implicate următoarele etape:

1. Un grup local de romi hotărăște să se angajeze în rezolvarea unei probleme sau a mai multora și se organizează într-un grup comunitar (cu sau fără sprijinul unui donator

extern).

2. Grupul dobândește statut instituțional, ca organizație non-guvernamentală locală, cu capacitate sporită de a acționa și de a promova interesele cetățenilor.
3. ONG-ul invită autoritățile și administrația locală la un dialog pe teme de interes comun pentru minoritate și majoritate. Acest dialog cuprinde identificarea problemelor și a resurselor necesare pentru rezolvarea acestora, distribuirea rolurilor, contribuția fiecărui participant etc.

În situația ideală, cum s-a întâmplat cu Birourile Romilor din Bulgaria, ONG-ul devine un actor local puternic și independent, care inițiază discuțiile în cadrul unei strategii comprehensive locale privind accesul la dezvoltare al romilor. Acest organism un partener instituțional, care îi reprezintă pe cetățeni în fața instituțiilor locale. El activează pentru identificarea și furnizarea posibilelor resurse pentru implementarea strategiei. În cazul în care nu există sau nu sînt accesibile programe naționale, pledează pentru cauza comunității pe lângă instituțiile locale.

Următoarea etapă (mobilizarea resurselor) este similară cu cea din varianta 1.

Unul dintre instrumentele de bază este stimulul financiar. Celelalte instrumente strategice sînt validarea și legitimarea activităților locale, schimburile de informații și experiență, oferta de pregătire și includerea acțiunilor locale în rețele locale, regionale, naționale și internaționale. Există și alți stimuli, pe lângă cel financiar: recunoașterea, obținerea unui statut, acceptarea provocărilor. Toate acestea au un impact maxim atunci când sînt aplicate în contextele în care atât romii, cât și neromii sînt dispuși să își asume rolul de conducere, să se organizeze, să se implice și să atace împreună problemele, în contextul în care și autoritățile locale sînt dispuse să coopereze.

Astfel sînt satisfăcute anumite condiții necesare pentru îmbunătățirea nivelului de trai al romilor. Ar trebui ca aceste condiții să includă:

- existența unei încurajări permanente a inițiativelor autonome ale romilor de organizare și participare la viața publică a comunității;
- urmărirea unei abordări comprehensive;
- o atitudine anti-discriminatorie clară, care să îi protejeze pe romi de orice formă de discriminare și violență rasială; și
- o Comisie validată de Consiliul local, care să includă reprezentanți romi responsabili pentru coordonarea și implementarea inițiativelor locale în beneficiul romilor.

Uneori, e posibil să fie nevoie de ajutorul temporar al unei agenții externe, pentru a declanșa procesul și pentru a facilita pregătirea și consultanța persoanelor implicate la nivel local, romi sau neromi. Este important, însă, ca parteneriatul să se bazeze pe respect reciproc, pe egalitate și pe asumarea responsabilităților, atât în cazul obținerii succesului, cât și în cazul unui eșec. Doar atunci vor putea fi îmbunătățite eficient condițiile de trai ale comunităților de romi. Doar atunci romii vor avea o șansă de a-și controla mai bine viețile și de a-și construi propriul viitor.

PLAN DE ACȚIUNE PENTRU DEZVOLTAREA LOCALĂ A COMUNITĂȚILOR DE ROMI

Introducere

1. Obiectivul acestui plan de acțiune este întărirea cooperării dintre guverne și autoritățile locale, pentru îmbunătățirea condițiilor de viață ale romilor și pentru crearea structurilor necesare îndeplinirii obiectivului. Două din subiectele abordate sunt:

- Modul în care trebuie să se creeze condiții favorabile la nivel local, pentru a facilita implementarea cu succes a măsurilor strategice ale Guvernului, în domeniile muncii, locuințelor, educației, poliției și siguranței.
- Modul în care strategia națională pentru romi poate deveni mai flexibilă și adaptabilă nevoilor romilor și provocărilor locale, astfel încât condițiile lor de trai să se îmbunătățească, iar ei să devină motivați să participe la viața societății.

2. Situația comunităților de romi este complexă și sunt implicate, concomitent, numeroase aspecte; *problematica* ar putea fi abordată din mai multe puncte de vedere. Acest plan de acțiune se concentrează mai ales asupra aspectelor și soluțiilor care au relevanță la nivel local.

Romii: cadru general

3. Deși romii se află în Europa încă din secolul al XIV-lea, societatea majoritară nu îi recunoaște drept popor european cu drepturi depline. De-a lungul istoriei, au fost supuși respingerii și persecuției care a culminat cu încercarea de exterminare a acestora de către naziști. Ca urmare a secolelor de respingere, numeroase comunități de romi trăiesc astăzi în condiții grele, adesea la periferia societății; participarea lor la viața socială este limitată. După cum s-a pronunțat Max van der Stoep, Înaltul Comisar OSCE pentru Minorități Naționale, “discriminarea și excluderea sunt trăsături fundamentale ale experienței romilor”¹⁰.

4. La un deceniu de la prăbușirea Uniunii Sovietice, romii nu beneficiază aproape deloc de condițiile democratice care se conturează în Europa Centrală și de Est. Situația romilor mai degrabă s-a înrăutățit, decât să se amelioreze, întrucât protecția și siguranța de care s-au bucurat pe vremea socialismului au dispărut. Chiar și acum, romilor le sunt refuzate drepturile omului, universal recunoscute; ei nu au acces la toate serviciile publice și sunt supuși discriminărilor de tot felul. Violența împotriva lor a redevenit ceva obișnuit, iar atât societatea în general, cât și autoritățile închid ochii în fața acestor abuzuri, dacă nu chiar le încurajează. Romii, o populație totalizând între opt și zece milioane de oameni, au rămas un grup marginalizat și exclus din societate.

5. Totuși, există conștiința faptului că e posibilă și că trebuie găsită o ieșire din acest cerc vicios. Câștigă teren o atitudine de acceptare a diversității, de ameliorare a drepturilor

minorităților și de înțelegere a faptului că principiile democratice și aplicarea lor în toate cazurile aduc beneficii societății în general. Guvernele naționale au formulat strategii inovatoare, pe care încearcă să le implementeze printr-o gamă de activități concrete, în care sunt incluși și reprezentanții comunităților de romi. Organizația Națiunilor Unite, Uniunea Europeană și alte organisme internaționale, cum ar fi Consiliul Europei, Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa, și o serie de ONG-uri urmăresc să sprijine aceste inițiative. Se realizează acum că romii trebuie “împuterniciți” să participe la deciziile care le influențează propriile destine și să-și traseze viitorul, consultându-se și cooperând cu populația majoritară din țările în care trăiesc.

6. Există semne în privința faptului că se conturează o mișcare importantă a romilor. Romii își înființează asociații la nivel național și internațional. Viziunea și gradul de angajare al unei noi generații de lideri romi oferă motive de optimism în ce privește capacitatea acestora în a-și promova cu mai multă eficiență propriile interese.

Imperativul acțiunii locale

7. Atenția acordată recent romilor de către guvernele naționale, capacitatea crescândă a romilor de a forma asociații și sprijinul internațional din ce în ce mai puternic sunt indispensabile, prin aceea că determină climatul favorabil schimbării. Totuși, aceste elemente nu sunt suficiente în sine. Pentru a fi eficiente, trebuie să fie însoțite de acțiuni la nivel local. Acesta este nivelul la care trebuie să găsească, de comun acord, soluții, și să se implementeze strategii. Acesta este nivelul la care aspecte vitale, cum sunt locurile de muncă, sănătatea, educația, locuințele, cultura, dezvoltarea comunitară, încetează să fie doar niște concepte abstracte sau teoretice. Ele sunt expresia concretă a ceea ce oamenii simt, gândesc și fac; toate sunt corelate între ele și reprezintă componentele unui întreg proces comprehensiv.

8. Eforturile în beneficiul romilor trebuie întreprinse nu “pentru” sau “fără” ei, ci cu ei și prin ei. Romii trebuie să participe la toate discuțiile și deciziile care le influențează viața. Trebuie evitată consolidarea unei relații de dependență față de societatea dominantă sau față de alte forțe din exterior; intervențiile ar trebui să vizeze “împuternicirea” romilor. Ei trebuie să fie reprezentanți în toate structurile decizionale, la toate nivelurile, inclusiv la cel local.

9. Acțiunea locală sau bazată pe comunitate nu e o problemă doar a romilor, ci ar trebui să fie planificată și aplicată de așa manieră încât și romii, și neromii să poată participa, contribui și căuta soluții împreună. Implicarea și sprijinul autorităților locale sunt esențiale. Soluțiile trebuie să fie bazate pe capacitățile și punctele forte ale comunității.

10. Acțiunea locală eficientă nu se concentrează doar asupra unui anumit aspect al vieții comunitare, nici nu e susținută de o anumită agenție sau de un anumit grup. Este de natură comprehensivă și valorifică toate resursele disponibile în comunitate. Se pare că activitățile aducătoare de venituri sunt o componentă indispensabilă a oricărui program reușit.

11. Aplicarea unor soluții monolitice, orchestrate din centru, este contraproductivă; orice acțiune locală este specifică și orientată în funcție de nevoile, avantajele și provocările locale. Totuși, acțiunea locală este mai puternică și mai susținută atunci când nu se desfășoară izolat de comunitățile din jur, ci se încadrează într-o abordare regională mai largă (cum se formulează în *Pactul de Stabilitate*), și când este sprijinită și prin strategii guvernamentale oficiale.

Rolul Guvernului

12. Toate democrațiile Europei Centrale și de Est se luptă cu nenumărate probleme complexe și urgente, care au nevoie de atenție imediată. Presiunea exercitată asupra resurselor financiare și umane pentru o rezolvare rapidă și adecvată a acestor probleme este una puternică, iar constrângerile impuse asupra implementării și consolidării strategiilor sunt severe. Totuși, guvernele promovează, treptat, acțiunea locală în beneficiul romilor și al neromilor. Mai presus de toate, își înțeleg rolul de realizator și promotor al unor strategii care susțin drepturile omului, protecția și respectul față de minorități, strategii în cadrul cărora atât romii, cât și neromii pot contribui la o autentică dezvoltare comunitară și, în cele din urmă, la edificarea unei națiuni.

13. Chiar și cu resurse precare, fondurile disponibile pot fi folosite strategic pentru maximizarea impactului. Instrumente strategice suplimentare, altele decât sprijinul financiar, pot fi folosite cu succes. Câteva din aceste instrumente strategice sunt: validarea și legitimarea activităților locale, schimburile de informații și experiență, oferta de training și integrarea acțiunii locale în rețele locale, regionale, naționale și internaționale.

14. Impactul acestor instrumente strategice este maxim atunci când ele sunt folosite în contexte care duc la dezvoltare locală, în cazul în care atât romii, cât și neromii sunt gata să-și asume rolul de conducere, să se organizeze, să se implice și să atace problemele, iar autoritățile locale sunt dispuse să coopereze. Resursele naționale sunt folosite cel mai bine atunci când aceste condiții există sau pot fi create. În acest fel, strategiile naționale și implementarea lor se corelează direct cu acțiunea locală, deschizând calea unui proces în care fiecare învață de la celălalt.

15. Experiențele din toată Europa Centrală și de Est au arătat că o astfel de aplicare selectivă a instrumentelor strategice este eficace într-o varietate de domenii vitale. Aceste domenii sunt educația, locuințele, sănătatea, generarea de venituri, cultura și activitățile recreative, siguranța publică și poliția. În toate aceste domenii, acțiunea națională sprijină activitățile, iar acțiunile locale își găsesc sprijinul în politica națională.

Acțiune locală în unele domenii vitale: câteva exemple

Educație

16. Copiii romi sunt unul din grupurile cele mai defavorizate din punct de vedere al

educației. Doar jumătate din ei finalizează cursurile primare. Ei formează cel mai mare grup în cadrul căminelor pentru copii cu deficiențe mintale și în școlile speciale. Mai puțin de 10% sunt înscriși în învățământul secundar. Analfabetismul este foarte răspândit în rândul adulților romi, mai ales în rândul femeilor. Resursele financiare alocate pentru educație sunt limitate și tind să excludă familiile cu venituri mici. Segregarea copiilor romi este în creștere.

17. Adesea, profesorii care lucrează cu copiii romi sunt prost pregătiți, prost plătiți și nemotivați. Clădirile necesită renovare, iar echipamentele și materialele didactice nu sunt disponibile aproape deloc. Părinții și profesorii trebuie încurajați să colaboreze pentru a crea o legătură între mediul cultural de acasă, din comunitate, și cel de la școală. Educarea părinților și planurile de ajutorare comunitară au fost introduse și necesită atenție. Totuși, este nevoie să fie stimulate și validate programe preșcolare, incluzându-le pe cele non-formale. Cei mai mulți dintre părinții romi nu își pot permite să îi trimită pe copii la școală și trebuie găsită o soluție. Programa și metodele pedagogice trebuie revizuite. Este crucială promovarea toleranței etnice și a valorilor civice. Trebuie respectat capitalul cultural al romilor, incluzând istoria și limba lor. Examenelor trebuie să asigure selecția pe baza meritelor și nu pe baza venitului părinților.

18. Tendința curentă de descentralizare a autorității, de transferare a ei la nivel local și de maximizare a contribuției comunitare trebuie continuată; este important ca minoritățile etnice să se implice în administrarea sistemului de învățământ local, statul trebuind să pună la dispoziție resursele necesare dezvoltării.

Locuințe

19. Există o criză generală de locuințe în Europa Centrală și de Est. Însă romii trăiesc în condiții extrem de proaste. Nu doar că nu se găsesc locuințe, dar și cele care se găsesc sunt lipsite de facilități elementare. Proprietatea asupra pământului și accesul la electricitate, apă și canalizare sunt limitate. Nu sunt disponibile resursele pentru modernizarea locuințelor. Familiile suportă un disconfort continuu și amenințarea accidentelor, incendiilor și bolilor.

20. Soluția de a-i încuraja pe romi să trăiască în “locuințe sociale” construite ieftin a fost un eșec. Nu doar că respectivele blocuri au fost repede transformate în “ghetto-uri”, dar s-au și deteriorat, devenind nelocuibile. Numeroși romi nu reușesc să achite facturile și se acumulează datoriile, agravând și mai mult problemele oamenilor.

21. Politica de locuințe pentru romi pare un instrument potrivit pentru intensificarea participării romilor în societate, mai ales atunci când sunt implicați și în pregătirea, și în implementarea acestor politici. Ei au șansa de a-și exercita capacitățile, au un atașament crescut față de case, inițiativa le sunt răsplătite, iar sentimentul de dependență dispare. Proiectele de locuințe pentru comunitate ar trebui să fie niște activități desfășurate în comun de autoritățile locale, reprezentanții asociațiilor romilor și altor grupări relevante. Convențiile încheiate în cadrul acestor proiecte, în care se specifică drepturile și îndatoririle tuturor participanților, reprezintă un element-cheie în realizarea acestora.

Noile politici de locuințe ar trebui să ia în considerare și locuințele ilegale. O variantă promițătoare este cea de a le oferi romilor dreptul sigur la pământ, combinat cu accesul la serviciile publice de bază.

22. Politicile de locuințe sunt mai eficiente atunci când fac parte din programe comprehensive de dezvoltare locală. Ar trebui să fie corelate cu activități de promovare a educației, generării de venituri, sănătății, culturii, activităților recreative. Aceste componente se susțin între ele, având, astfel, un impact pozitiv sporit asupra condițiilor de viață ale romilor. Proiectele pentru locuințe se încadrează bine în scheme mai largi de dezvoltare economică și socială, fiindcă ajută la diminuarea sărăciei, prin crearea activităților aducătoare de venituri și a înființării întreprinderilor mici. Cerințele financiare pentru realizarea de locuințe adecvate pentru romi și pentru alte grupuri defavorizate depășesc cu mult mijloacele țărilor în care criza de locuințe este acută. Finanțarea externă este esențială în cazul programelor de locuințe la scară majoră.

Sănătate

23. După un deceniu de înrăutățire a stării de sănătate, popoarele din Europa Centrală și de Est dau semne că și-ar reveni. Cea mai remarcabilă este scăderea ratei mortalității infantile. Totuși, reducerea serviciilor medicale, ca reacție la problemele economice, sunt comune tuturor țărilor și rămân o problemă. Își fac din nou apariția “bolile sărăciei”, cum sunt difteria și tuberculoza, care, practic, nu existau înainte de reformă.

24. Oamenii riscă din ce în ce mai mult, recurgând la droguri, alcool, tutun, și făcând sex neprotejat. Ca rezultat al ignoranței, al lipsei de contraceptive și al prostituției, crește dramatic incidența sifilisului, a infectării cu HIV și a altor boli cu transmitere sexuală. Rănirile și accidentele îi afectează pe mulți, mai ales pe tineri. Rata sinuciderilor este și ea în creștere.

25. Romii sunt afectați în mod deosebit. Efectele pozitive remarcate în rândul populației majoritare își fac apariția cu încetineală în cazul romilor, care sunt bine reprezentați în toate statisticile negative. Instituțiile sanitare, prin personalul medical, facilități și servicii, îi discriminează pe romi în multe feluri.

26. Găsirea unor soluții în acest domeniu nu înseamnă doar finanțare. E nevoie de măsuri împotriva sărăciei, șomajului, ignoranței romilor și atitudinii generale a personalului medical. În același timp, romii trebuie să aibă acces la informație și educație sanitară. Deși susținerea la nivel național este vitală, comunitatea locală este cea mai indicată pentru a colabora la conceperea acestor măsuri și la convertirea lor în strategii și acțiuni. Și în acest caz, este esențial ca romii să-și asume controlul asupra propriei vieți și asupra factorilor care determină calitatea acesteia.

Activități generatoare de venit

27. Deși economiile din regiunile respective dau semne de recuperare, producția economică totală este inferioară celei din 1989. Fabricile și instituțiile se închid, șomajul

crește, iar numeroși oameni trăiesc sub limita sărăciei. Romii au fost cel mai afectați de căderea economică și mulți trebuie acum să se descurce singuri. Veniturile provenite de la stat în scădere amenință serviciile puține care le-au mai rămas.

28. Creșterea șomajului și diminuarea salariilor i-au obligat pe romi să își reducă din consumul de alimente, să renunțe la educația copiilor, pe care îi trimit la lucru, să petreacă mai puțin timp cu familia, să accepte slujbe riscante sau să recurgă la ilegalități.

29. Sărăcia de pe piața muncii face să se intensifice competiția dintre romi și neromi, alimentând discriminarea și respingerea și punând în pericol participarea activă a romilor la viața socială. Ocupațiile tradiționale ale romilor se perimează, în timp ce numeroase din capacitățile romilor rămân nefolosite. E nevoie de cursuri de calificare și recalificare profesională.

30. Întreprinderile mici și mijlocii de succes și alte activități aducătoare de venituri desfășurate de romi au demonstrat că acțiunea locală poate fi un factor determinant foarte puternic. În contextul mai larg al dezvoltării comunitare, există, de obicei, suficient spațiu de exercitare a calificării cuiva, de extindere a acesteia și chiar de dobândire a altor calificări. O astfel de activitate comunitară mai largă ar trebui să fie o inițiativă la care să participe și să colaboreze toate părțile.

Activități culturale și de petrecere a timpului liber

31. Talentul muzical al “țiganilor” s-a bucurat întotdeauna o bună primire în Europa, iar stilul lor nomad de viață a fost considerat foarte romantic. Dincolo de aceste percepții stereotipe, nu a existat aproape nici un fel de apreciere la adresa valorilor culturale ale romilor. În general, acestea nu au fost validate, ci ignorate, dacă nu respinse de-a dreptul. Prin politici restrictive, integrare și asimilare forțată, s-a urmărit ca acest grup etnic pan-european, cel mai numeros, să fie privat de particularitățile lui culturale și etnice, de istoria lui și, adesea, chiar de limba pe care o vorbește. În plus, culturile europene dominante și-au impus etichetele asupra romilor și le-au negat adevărata identitate.

32. Cultura romilor este una puternică și vibrantă, după cum dovedește capacitatea ei de a rezista de-a lungul secolelor, de a inspira generație după generație și de a-i ține pe oameni laolaltă. Adesea lipsiți de vreun capital financiar, romii dispun de un *capital cultural* care s-a dovedit a fi cea mai prețioasă calitate a lor. Provocarea adresată atât romilor, cât și neromilor, este de a valida acest capital și de a-l aprecia ca pe o resursă de valoare a societății în ansamblu. E nevoie de capacitatea de a privi în perspectivă, capacitatea de identificare cu celălalt, de celebrare a ideii de diversitate. La nivel local, unde oamenii trăiesc alături unii de alții, iar separarea culminează, această provocare va fi impresionantă.

33. Aspirațiile culturale ale romilor și încercările lor de a lua parte la activitățile culturale și de petrecere a timpului liber aflate la dispoziția grupurilor dominante s-au izbit, de obicei, de o opoziție generalizată. Din nou, discriminarea se manifestă la nivel local, unde sunt excluși din rețelele culturale și sociale care depășesc etnia lor. În multe locuri,

cluburi, baruri, teatre, cartiere întregi le sunt interzise romilor; școlile, organizațiile sociale, bisericile, toate tind să îi țină la distanță pe romi sau să îi plaseze pe poziții inferioare. Progresul rapid și concret poate fi obținut tot la nivel local.

Poliție și siguranță publică

34. Lista actelor de violență împotriva romilor, peste tot în Europa, este lungă și continuă să se mărească. Nici o țară nu lipsește de pe listă. Evenimente îngrozitoare încă se mai petrec peste tot. În loc să fie abordat individul suspect, romii, ca și grup, sunt supuși măsurilor de control și expulzare. Violența împotriva romilor aparține mai degrabă grupurilor, decât indivizilor și e dificil să fie desemnați vinovații. Există temeri că încălcarea gravă a drepturilor omului va continua pentru mulți ani, dacă nu se întreprinde nimic de către cei care pot să facă ceva în sensul rezolvării acestei situații. Se pare că tolerarea violenței împotriva romilor face imposibilă aplicarea legii și aducerea în justiție a celor care comit anumite ilegalități.

35. În multe împrejurări, intervențiile poliției sunt ineficiente; când nu încurajează, pe față sau pe ascuns, violența împotriva romilor, poliția nu anchetează cu seriozitate delictele, ci se ascunde în spatele unor vagi acuzații la adresa unor acte antisociale, uneori într-o formă mascată, având în vedere că romii nu se comportă ca restul lumii.

36. În mod clar, e nevoie de o voință politică impusă în toată societatea, pentru a se pune capăt violenței, rasismului și xenofobiei. Totuși, la nivel local trebuie să se dezvolte abordările care să arate cum se pot rezolva diferendele dintre grupuri și cum toți cei implicați pot învăța să conviețuiască.

37. Este de dorit să se creeze sau să se îmbunătățească, dacă este nevoie, căile prin care romii, și nu doar ei, pot să adreseze autorităților competente plângerile în legătură cu încălcarea drepturilor omului, în scopul asigurării accesului la justiție.

Un plan de acțiune

38. Situația romilor din Europa Centrală și de Est poate fi și este abordată din numeroase unghiuri. În cele ce urmează, pledăm în mod special pentru acțiunea locală. Este o formă de lucru la nivel comunitar, care asigură o implicare optimă a romilor, a neromilor și a autorităților. Trăsătura distinctivă a acțiunii locale pe care o promovăm este că ar trebui să fie sprijinită de politicile naționale și să consolideze, la rândul ei, strategia națională.

39. În termeni concreți, următoarele etape arată cum trebuie făcută să funcționeze acțiunea locală:

- Un grup local de romi (asociație, grup de lucru, grup de inițiativă) decide să se angajeze în rezolvarea unei probleme sau a mai multora.
- Autoritatea locală invită grupul să ia parte la activitățile “Comisiei romilor” – care poate fi creată special – la care participă reprezentanții autorităților locale și ai altor organizații comunitare.
- Comisia a fost înființată oficial de Consiliul local, are un statut formal și un set de

atribuții negociate.

- Comisia dispune de propriul buget anual, pentru a proiecta și implementa afaceri la scară redusă. Bugetul, în valoare de 2.500 până la 5.000 de EURO, este administrat conform unui set de reguli și norme cu care sunt de acord toți partenerii.
- Guvernul are o contribuție de 80% la acest buget, iar municipalitatea contribuie cu restul de 20%. Aceste contribuții se fac pe baza unor criterii cunoscute public.
- E posibil ca, uneori, să fie nevoie de intervenția unui agent extern pentru a declanșa procesul.

40. Elemente ale strategiei de promovare a acțiunii locale descrise mai sus sunt de găsit în toată regiunea centrală și de est a Europei. Însă lipsește, încă, voința fermă a guvernelor de a implementa aceste strategii.

Fiecare guvern ar trebui să creeze o structură financiară care să ofere fondurile pentru inițiativele neprevăzute ale romilor, să stabilească niște criterii de eligibilitate, să asiste municipalitățile locale la înființarea Comisiilor și la formarea asociațiilor romilor.

41. Crearea unei asemenea structuri financiare nu depășește mijloacele guvernului în cauză, care poate să conteze și pe sprijin extern pentru începerea acțiunii. În acest moment, e nevoie doar de voința politică de înaintare în această direcție. Unul din instrumentele pentru îndeplinirea ideii mai sus menționate, de înființare a comisiilor pentru dezvoltare locală și romi, este un acord formal între Guvern și municipalitățile care satisfac anumite condiții necesare pentru a îmbunătăți situația romilor. Aceste condiții ar trebui să includă:

- Încurajarea susținută a inițiativelor autonome, a participării și organizării romilor.
- Urmărirea unei abordări comprehensive: planurile să vizeze aspecte ale vieții de zi cu zi, cum sunt educația, locuințele, cultura / sportul, sănătatea.
- O declarație publică fermă în legătură cu faptul că romii nu vor mai fi supuși discriminării la locul de muncă, în serviciile publice, în baruri și restaurante și că vor fi protejați împotriva violenței rasiale.
- O Comisie desemnată de Consiliul local, responsabilă pentru coordonarea și implementarea inițiativelor locale în beneficiul romilor.

42. Municipalitățile care înaintează planuri pentru îmbunătățirea condițiilor de viață ale romilor și a relațiilor dintre romi și neromi, și care satisfac aceste criterii, vor avea prioritate în obținerea unei părți din precarele resurse financiare guvernamentale. O parte din aceste resurse există deja și ar trebui alocate municipalităților “prioritare”; o altă parte ar trebui să provină din “Bugetele Speciale pentru Dezvoltare Locală și Romi”, recent înființate sau în curs de a fi înființate.

¹⁰ Intervenția lui Max van der Stoel, Înaltul Comisar OSCE pentru Minorități Naționale, în cadrul Reuniunii pentru o Dimensiune Umană Suplimentară în problemele Romilor și Sintilor, Viena, 6 septembrie 1999.

